

**GÖÇMEN VE
MÜLTECİLERLE**

DAYANIŞMA

SEMPOZYUMU

HALKLARIN KÖPRÜSÜ
DERNEĞİ

**GÖÇMEN VE
MÜLTECİLERLE
DAYANIŞMA
SEMPOZYUMU**

GÖÇMEN VE MÜLTECİLERLE DAYANIŞMA SEMPOZYUMU

Halkların Köprüsü Derneği

Yayına Hazırlayan Editör : Nil Dilara Çolak
Tasarım ve Dizgi : Erdoğan Göker
Kapak Tasarım : Erdoğan Göker
1. Basım : Nisan 2026 - 500 Adet

HALKLARIN KÖPRÜSÜ DERNEĞİ

Halkların Köprüsü Derneği, asıl olarak halklar arasında eşitlik, adalet ve özgürlük temelinde kamusal dostluk ve dayanışma kurmak üzere kurulmuştur. Biz kendimizi bir sivil toplum örgütünden çok bir dayanışma grubu olarak tanımlıyoruz. Siyasi olandan uzak durmuyoruz. Çünkü yaşam ile siyaseti birbirinden koparmıyoruz ve yaşamdan yana tavır alıyoruz.

Gönüllülükle, çıkar beklemeden ortaya koyduğumuz kolektif emek ile toplumdaki birbirinden nefretin, korkunun ve yalnızlaşmanın üstesinden gelmeyi, çatışma gütmeyen, ötekine karşı konumlanmayan dostça bir siyaseti, dostça bir yaşamı; kamusal dostluğu yeşertmeye çalışıyoruz.

Türkiye'nin büyük bir mülteci göçü ile karşılaşması ve İzmir'in kitlesel göç merkezi haline gelmesi nedeniyle mültecilerle ilgili çalışmalar yapmaya başladık. O gün bugün gördüğümüz, karşımıza çıkan, ulaştığımız hiçbir mülteciye arkamızı dönmedik.

Bizim derneğimiz BM ya da AB için projeler hazırlamıyor. Projeciliğin yarı profesyonelliğe yol açtığını; amatör ruhu ve gönüllülüğü engellediğini düşünüyoruz. Gönüllülük bizi pazar ilişkilerinden, ürettiğimiz hizmetin pazar nesnesi olmasından, alınır satılır olmasından koruyor. Devlet(ler)den, ulusal ya da uluslararası hiçbir kurumdan nakdi yardım kabul etmiyoruz. Bağımsız ve sorgulayıcı bir pozisyonu korumayı önemsiyoruz. Gönüllülerin küçük bağışları ve üyelerin aidatları ile işlerimizi yürütüyoruz.

Derneğimizde içinde hemşire, ebe, diş hekimi, sağlık memuru, diyetisyen, psikolog, hekim gibi sağlık çalışanlarından oluşan büyük bir sağlık grubu, saha taramaları için saha/sokak grubu, Arapça, Kürtçe ve Farsça bilen kişilerden oluşan tercüman grubu ve kültür-sanat grubu yer alıyor. Yüzlerce gönüllü ile çok sayıda, çok farklı bölgelerde ve çok çeşitlilikte çalışmalar yaptık. Her sosyal kesimden ve meslek grubundan insanlar emek veriyor. Müzisyenler, tiyatrocular, avukatlar, öğretmenler, öğrenciler, işçiler, işsizler, akademisyenler... Ve en önemlisi mülteciler var aramızda. Yönetim (yürütme) kurulu ayrıca toplanmıyor. Dernek çalışmaları herkese açık toplantılarla yürütülüyor. Toplantılara katılmak için üye olmak gerekmiyor. Üye olsun olmasın herkesin alınacak kararlarda söz ve oy hakkı eşit. Herkesin kendi olarak, kendi kalarak, gücü yettiği kadar destek olduğu bir çalışma/üretim anlayışımız var.

Yardımseverlik/hayırseverlik yerine dayanışmaya inanıyoruz. Hatta yardımseverliğin zararlı olduğunu düşünüyoruz. Zira, yardımseverlik, kişiseldir, geçicidir. Zayıf ve yoksulu bağımlı kılan ortamın oksijenidir. Varsıl ve güçlünün keyfine bağlıdır. Her zaman en doğru şekilde kullanılmayabilir. Ortak sosyal, ekonomik, politik kararlığın ve kamu çıkarının yerini alamaz. Ancak, tamamlayıcı olabilir. Dayanışma hak temelli mücadeleye kabildir. Dayanışma, sağlık hizmeti vermekten, gıda ve giysi dağıtmaktan ibaret değildir, dayanışmak mültecileri de içine almak, onlarla birlikte hareket etmektir. Mültecileri çaresiz mağdurlar olarak görmemek, onların sesini ve siyasetini desteklemektir. Onların öncülük ettiği hak arama eylemliliğine katılmak demektir. Mültecilerin kendi adına konuşmalarına imkân sağlamaya çalışmaktır. Devlet(ler)in dikey siyasetine angaje olmamaktır. Yaptıklarının siyasi sonuçlarını sorgulamaktır.

Bu yüzden bütün gücümüzle kamu otoritelerini görevlerini yapmak üzere harekete geçirmeye çalıştık. Yaptığımız her saha ve sağlık çalışmasını rapor halinde valiliğe, İl Sağlık Müdürlüğü'ne, İl Halk Sağlığı Müdürlüğü'ne, AFAD'a götürüp kayda geçirdik. Dilekçe yazdık! Yüz yüze görüştük... Sokağın bilgisini üretmek, kamuoyunu doğru bilgilendirmek ve bilgiyi demokratikleştirmek için çaba gösterdik.

Biz, dayanışmayı insanlığın en eski ve en değerli kurumu olarak görüp, 'ezilenlerin nezaketi' olarak benimsedik.

ÖNSÖZ	6
SUNUŞ	8
BÖLÜM I:	
“ÖNCE VE SADECE İNSANIZ”: GÖÇÜN SİYASETİ, HUKUKU VE HAKİKATLERİ.....	9 - 31
• Kim suçlu? Kim kurban? Göçmenlere Yönelik Kirli Bir Savaştır Yaşadığımız	9 - 23
Cem Terzi	
• Uluslararası Hukuk Bağlamında Türkiye'nin Göçmen ve Mülteci Politikası.....	24 - 31
Rıza Türmen	
BÖLÜM II: FELAKET KAPİTALİZMİ	32 - 55
• Yeni Mülksüzleştirme Dalgası: Emek, Ekoloji ve Göç	32 - 40
Bahadır Özgür	
• Sermaye İmparatorluğu ve Modern Devletin Sonu.....	41 - 45
Pınar Bedirhanoglu	
• Aynı Gemide Değiliz! İklim Krizinde Mülteciler ve Kadınlar	46 - 55
Çiler Çilingiroğlu	
BÖLÜM III: GÖÇ POLİTİKALARI VE İNSAN HAKLARI	56 - 79
• Küresel Göç, Yeni Irkçılık ve Emegın Dönüşümü	56 - 69
Polat Alpman	
• Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyeti'nin Göç ve Nüfus Politikaları.....	70 - 76
Ayşe Hür	
• Göçmen ve Mülteci Meselesine İnsan Hakları Perspektifi ile Bakmak	77 - 79
Nilgün Toker	
BÖLÜM IV: GÖÇ, EMEK VE BİRLİKTE YAŞAM	80 - 102
• Göçmen ve Mültecilerle Birlikte Yaşamak.....	80 - 86
Levent Ayaşlıoğlu	
• Modern Esaret: Göçmenler ve Kapitalist Irkçı Üretim	87 - 94
Ercüment Akdeniz	
• Kolektif Onur ve Şiddetin Yeni Hedefi Göçmenler.....	95 - 102
Melek Göregenli	
SONUÇ BİLDİRGESİ	103 - 107
FINAL DECLARATION	108 - 112
DAXUYANİNAMEYA ENCAMÎ	113 - 117
ي م ا ت خ ل ا ن ا ي ب ل	118 - 121
HALKLARIN KÖPRÜSÜ DERNEĞİ TUTUM BELGESİ	
SADECE VATANDAŞLIK DEĞİL DÜNYAYI İSTİYORUZ!	122 - 130
YAZARLAR HAKKINDA	131 - 134

ÖNSÖZ

21. yüzyıl, zorunlu göçlerin ve yerinden edilmelerin damga vurduğu bir yüzyıl olarak tarih sahnesine yazılıyor. Bugün yaşadığımız ‘göç krizi’ ya da ‘mülteci sorunu’ olarak adlandırılan olgu, aslında kapitalizmin yarattığı çoklu krizlerin doğrudan bir sonucudur. Savaşlar, yoksulluk, iklim değişikliği, ekonomik çöküş, otoriter rejimler ve emperyalist müdahaleler, milyonlarca insanı yerinden ederken, bu göç hareketlerinin yönetimi yerine bastırılması artık küresel bir eğilim haline geldi. Sınırlar, sadece tel örgülerle değil, ırkçı söylemlerle, militarist politikalarla ve insan haklarını hiçe sayan uygulamalarla çevriliyor.

30 Kasım 2024 tarihinde İzmir’de düzenlediğimiz “Göçmen ve Mültecilerle Dayanışma Sempozyumu”, tam da bu bağlamda hem yaşanan bu küresel felaketi teşhir etme hem de göçmenlerle birlikte yaşamının olanaklarını, yollarını ve politik çerçevesini tartışma iddiasıyla gerçekleştirildi. Bu kitap sempozyumun tüm seslerini, tartışmalarını ve tanıklıklarını bir araya getiren bir belgedir. Yaşadığımız zamanın karanlık zemininde, göçmen ve mültecilere karşı kirli bir savaş yürütülürken, bu sempozyum birlikte yaşamın hem mümkün hem de zorunlu olduğunu ısrarla savundu. Sempozyum çok sesli bir buluşmaydı. Göçün yapısal nedenlerinden sınır politikalarına, vatandaşlık rejimlerinden gündelik hayatta karşılaşılan ayrımcılığa, toplumsal cinsiyet, emek, sağlık ve eğitim gibi alanlardaki eşitsizliklerden medyada ve siyasette üretilen nefret söylemine kadar birçok başlık konuşuldu. Aynı zamanda göçmenlerin kendilerinin de söz aldığı, deneyimlerini paylaştığı bir zemin oluştu. Bu kitap, sempozyumdaki konuşmaların deşifre edilerek bir araya getirilmesinden oluşuyor. Elinizdeki bu kitap, tüm bu oturumların kayıtlarının deşifre edilip düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. Bu kitap aynı zamanda bir dayanışma çağrısıdır. Mültecilere karşı sürdürülen kirli savaşın karşısında sesimizi yükseltmenin, hak temelli bir mücadele yürütmenin ve ortak bir yaşamı mümkün kılmanın yollarını arama çabamızın yazılı bir belgesidir.

Bu çalışmada emeği geçen tüm konuşmacılara, gönüllülere ve özellikle de yaşadıkları tüm zorluklara rağmen hikâyelerini bizimle paylaşan göçmen dostlarımıza teşekkür ederiz.

Bu kitap, susmak yerine konuşmayı, dışlamak yerine dayanışmayı seçenlerin kayıdır.

*Halkların Köprüsü Derneği adına
Cem Terzi, Nuray Pehlivan, Emel Yuvayapan, Zeynep Altın
Ebru Tekin*

SUNUŞ

Derneğimizin kuruluşunun üzerinden tam 10 yıl geçti. Bu süre zarfında, farklı dönemlerde üç çalıştay düzenledik. Alan Kurdi adını verdiğimiz bu çalıştaylarda çok değerli sunumlar ve atölye çalışmaları gerçekleştirdik. İlk çalıştayımız aynı zamanda bir yayına dönüştü. Bugün gerçekleştirdiğimiz bu sempozyumu da o çalıştayların bir devamı olarak görüyoruz. Çünkü bugüne dek yaptığımız her etkinlik, bu sempozyuma da adını veren dostluk ve dayanışmayı büyütmeye yönelikti. Amacımız hep aynıydı: Mültecilerin hikâyelerine tanıklık etmek, görünmeyeni görünür kılmak ve halklar arasında yakınlık kurmanın yollarını aramak.

Bugün artık hepimizin bildiği gibi, yalnızca Suriyeliler değil; Irak'tan, Afganistan'dan ve daha pek çok ülkeden gelen, resmi verilere göre yaklaşık 5 milyon, bazı tahminlere göre ise 10 milyona yakın göçmen ve mülteciyle birlikte yaşıyoruz. Çok iyi biliyoruz ki, artık geri dönme olasılıkları yok. Artık 'misafir' değiller. Onlar bu toplumun bir parçası...

Ancak, Türkiye'ye gelişlerinin üzerinden on yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ mültecilere yönelik yasal entegrasyon süreci başlatılmış değil. Bu belirsizlik, toplumsal kutuplaşmayı derinleştiriyor; mültecileri daha da kırılgan hale getiriyor. Göç edenlerin sayısının artışıyla birlikte, göçmen ve mültecilere yönelik algılar da giderek daha dışlayıcı ve düşmanca bir hal alıyor. İşsizlik, yoksulluk, barınma krizi gibi yapısal sorunlar göçmenlerin omuzlarına yıkılıyor; mülteciler günah keçisi ilan ediliyor. En küçük bir anlaşmazlık linç girişimine dönüşebiliyor.

Bu nedenle bize göre asıl mesele, göçün yönetimi değil; birlikte yaşamın nasıl kurulacağıdır. Ve bu birlikte yaşamın ancak eşitlik temelinde kurulabileceğini biliyoruz. Mültecileri geçici misafirler gibi gören, onları statüsüz ve güvencesiz bırakmayı tercih eden devlet politikaları sona ermeli. Kamusal hizmetlere erişimden çalışma hakkına, yurttaşlık hakkından barınma hakkına kadar her alanda eşitlikçi bir yaklaşım inşa edilmelidir. Çünkü mülteciliğin kendisi, kader değil; savaşların ve baskıcı rejimlerin ürettiği bir sonuçtur.

Bu bağlamda her fikre, açık tartışmalara, kolektif akla ve cesur sözlere ihtiyacımız var. Halkların Köprüsü Derneği olarak, günümüzde giderek artan göçmen düşmanlığına ve mülteci karşıtlığına karşı farkındalık yaratmak ve çözüm yolları üretmek amacıyla düzenlediğimiz bu sempozyumda, birlikte yaşamın olanaklarını konuşmak istiyoruz. Bu sempozyumun derneğimizin ilk yıllarından bu yana inşa etmeye çalıştığımız kamusal dostluk yolunda önemli bir adım olmasını diliyoruz.

I

“ÖNCE VE SADECE İNSANIZ”:

GÖÇÜN SİYASETİ, HUKUKU VE HAKİKATLERİ

Kim suçlu? Kim kurban? Göçmenlere Yönelik Kirli Bir Savaşır Yaşadığımız

Cem Terzi

Yaklaşık 8 yıl önce 2016 yılında, 12-13 Mart tarihlerinde İzmir’de, “Alan Kürdi Mülteci Çalıştayı”nı gerçekleştirmiştik. Çalıştay için toplantı binasına geldiğimizde onlarca Robocop kıyafetli polis ve dört beş tane kurt köpeği ile karşılaştık. Tabii hepimiz şok olduk. Polislerin ellerinde savcılıktan alınmış bir izin belgesi vardı: ‘Bütün dokümanlarınızı ve salonları arayacağız’ dediler. ‘Ne oluyor?’ dedik, ‘Kürt çalıştayı yapıyorsunuz’ dediler. Bebeğin adı-soyadı Alan Kurdi. Bu çalıştay Bodrum ilçesinde, ailesiyle savaştan kaçıp daha iyi bir hayat umuduyla çıktığı yolda bindikleri teknenin batması sonucu cansız bedeni sahile vuran 3 yaşındaki Alan bebeğin anısı için bu isimle yapılıyor. İki gün boyunca ana salon ve beş atölye salonunda video kaydı aldılar. Köşe bucak köpekli arama yaptılar. Polis videosu eşliğinde mülteci sempozyumu yapmak hoş bir deneyim değildi. Buna rağmen çok verimli bir çalışma olmuştu. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin mültecilerle ilgili göç faciaları hakkında ne kadar bilgili olduğunu anlatan tatsız bir anımız bu. Bir yandan da Kürt meselesiyle arasındaki çözemediği tuhaf ilişkisini de bize gösteren bir durum.

Halkların Köprüsü Derneği aslında bir mülteci derneği değil. Biz yaklaşık on yıl önce, Türkiye’de yaşayan halklar arasında kamusal alanda dostluk inşa etmek üzere yola çıktık. Ama bizim kuruluşumuzdan kısa bir süre sonra, İzmir mülteciler için batıya Yunan adalarına geçiş için bir merkez haline geldi ve Basmane’den bir zaman diliminde 1 milyondan fazla insan geçti, binlerce insan sokakta yaşamaya başladı. İşte biz o gün bugündür mülteciler için, göçmenler için çalışmaya başladık ve bugüne kadar karşımıza çıkan kimseye arkamızı dönmedik. Yüzbinlerce mülteci ile yüz yüze geldik, birebir temas ettik, on binlerce mültecinin sağlık sorunlarını çözdük. Derneğin en önemli özelliği, hekim ve hemşireler başta olmak üzere altmışa yakın sağlık çalışanına sahip olması. Çok güçlü bir sağlıkçı ekibi var. Dolayısıyla ağırlıklı acil sağlık soranlarını gidermek için çalıştık, hala çalışıyoruz.

Hiçbir devletten, Avrupa Birliği’nden, onun kurum ve kuruluşlarından yardım kabul etmiyoruz. Hiçbir kurum ve kuruluş için proje yapmıyoruz. Hiçbir kurum ve kuruluşun fon kullanmıyoruz. Şimdiye kadar gerçekleştirdiğimiz çalışmaları sadece üyelerimizin ve gönüllülerimizin aidat ve bağışları ile yürüttük. Bu duruşun, bağımsızlığımız ve amatör ruhla çalışmamız açısından çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu sayede ne Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ne de Avrupa Birliği’nin dikey mülteci siyasetine hiçbir zaman angaje olmadık. Biz sokağın bilgisini ürettik ve o sokağın bilgisini de demokratikleştirerek topluma on yıldır paylaşıyoruz. Sempozyumlar, çalıştaylar yaparak, basın açıklamaları yaparak, kitaplar, kitapçıklar yayımlayarak, kamuya dilekçeler vererek, görevini yapmayanları ifşa ederek bütün gücümüzle var olan sorunları kamu otoriteleri ve Türkiye halkları ile paylaşmaya çalıştık. Dernek bünyesindeki mültecilere dair bilgilerin akademik çalışmalar için kullanılmasına izin vermedik. Bütün topladığımız bilgileri işimiz bittikten sonra imha ettik. Bizim saha çalışmalarımızdan akademik yayınlar çıkmasına izin vermedik, çünkü o şartlarda mültecilerle ilişkimiz eşit koşullarda değildi; açık bir rızaya dayanmayan tek yönlü ilişkilerden bilimsel çalışma yapmayı etik bulmadık. Bizim çalışmalarımız zamanla öyle bir hale geldi ki Kızılay bile mültecilerin hangi mahallede yaşadığını bize soruyordu. Belediye evlilik cüzdanı onayı için Suriyelileri derneğe gönderiyordu. Ya da ilk zamanlarda İl Sağlık Müdürlüğü aşı kampanyası yürütürken tercüman ve araç ihtiyacını Halkların Köprüsü Derneği’nden karşılamaya çalışıyordu.

Derneğimizde sağlık grubu, saha grubu, tercüman grubu, kültür-sanat grubu gibi çok çeşitli gruplar; Halkların Korosu, Mülteci Film Festivali ve Güzel Çarşamba söyleşileri gibi etkinlik alanları var. En önemli derdimiz, “mülteciler için” değil “mültecilerle birlikte” bir şeyler yapmaktır. Bu duygudan hareketle beraber futbol takımı kurduk, maçlar yaptık. Bir mültecinin yazdığı tiyatro

oyununu gönüllülerimiz ve mülteciler birlikte sahneledi. Bugün de bu sempozyumda aramızda yirmiye yakın mülteci var ve onlar için Türkçe'den Arapça'ya simultane tercüme yapılıyor. Ve sanıyorum gün boyunca da soruları ve yorumları ile bize katkıda bulunacaklar. Geldikleri için bir kez daha teşekkür ediyorum.

Biz yardımlaşmaya değil, dayanışmaya inanıyoruz. Bunu çok kez anlattık. Bu dernek bir yardım derneği değil. Kızılay gibi, Kızıl Haç gibi bir dernek değil, bir dayanışma örgütü. O dayanışmadan ne anladığımızı da anlatacağım. Göçün yoğun olduğu zamanlarda sınır illerine özellikle Suruç'a çok ciddi gıda desteği gerekiyordu. Böylece Tepekule'yi bir malzeme toplama merkezi haline getirdik ve Halkların Köprüsü olarak İzmir'den yaklaşık otuz iki kamyon, tır kaldırdık.

Pek çok sokak gösterisi yaptık. Çünkü İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Konak Belediyesi, CHP'li belediyeler mülteciler girmesin diye İzmir Fuar alanının kapılarını zincirleyerek önlerine güvenlik görevlisi koydular. 40 derece sıcakta çocuklar, yaşlılar asfaltın üzerinde bekliyorlardı günlerce, haftalarca. Tuvalet yok, su yok, yemek yok... Fuarın içine alınmayan binlerce insan vardı sokaklarda. Gerekçeleri de "Fuarı kullandırsak burada rahat ederler ve gitmezler." şeklindeydi. İnsanlardan ağacın gölgesini esirgediler. Bırakın bir bardak su, bir kase çorba, tuvalet olanağı; fuarın içindeki ağaçların gölgesi bu insanlardan esirgendi. Tabii ki bunu kabul edemedik ve etmedik. "Sınırları açın" eylemleri, "mültecilere hoş geldiniz" eylemleri yaptık. Mülteci çocuklarla oyunlar oynadık. Mülteci kadınlarla özel olarak ilgilendik ve bu konuya ilişkin özel toplantılar yaptık.

Fuar'ın kapılarını mültecilere kapatanlara, ağacın gölgesini esirgeyenlere karşı. Kültür Park.

Halkların Köprüsü Perspektifinden Mülteci ve Göçmen Meselesi

Dünyada 1 milyar göçmen var, bu çok büyük bir sorun. 21. yüzyılın en önemli siyasi meselesi göç. 1 milyar insan ya kendi ülkesinde zorla yerinden edilmiş durumda ya da kendi ülkesini terk etmiş başka bir ülkede sığınmacı pozisyonunda. Bu sığınmacıların bir kısmı mülteci statüsünde. 2022 yılında 103 milyon olan mülteci sayısı 2024 yılı ile 126 milyona ulaştı. Bu sadece Birleşmiş Milletler 'in tespit edebildiği sayı. Aslında var olan gerçek mülteci sayısı bunun çok çok üzerinde. Biz Türkiye'de 5 ya da 10 milyon göçmenden söz ediyoruz. Resmi mercilere göre 5 milyon ama pek çok kişi ve kurum 10 milyon göçmen olduğunu belirtiyor. İnsanlık tarihine bakıldığında göçün bir anlamda durdurulamaz ve kaçınılamaz doğal bir fenomen olduğu rahatça görülebiliyor. Çok uzağa gitmeden; Avrupa tarihinin göçler tarihi olduğunu, yakın zamanda ABD'nin göç ile kurulduğunu biliyoruz. İnsanlar her zaman göç etti, bu yeni bir şey değil. Üstelik tarih bize göçün çok kültürlü toplumların oluşmasını sağladığını gösteriyor. Yan yana, bir arada yaşayan çok sayıda kültürün olması mümkün. O halde insanlık tarihinin başından bu yana bu denli olağan olan bir olguyu siyasi ve sosyal olarak kontrol edilemez hale getiren ve bir trajediye dönüştürerek, onu 21. yüzyılın krizlerinden birine çeviren nedir?

Asıl Sorun Göç Değil Savaşlar

Savaş, kapitalist üretim ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkan ve küresel emperyalizme içkin bir olgu olarak sürekli yeniden üretilen olağan dışı bir durum. İnsan eliyle ortaya çıkıyor ve çok geniş kitleleri etkileyerek doğa ve insanlar üzerinde onarılması imkânsız tahribatlar yaratıyor. Göçleri bir trajediye ve krize dönüştüren savaşlardır. Bugün yaşanan göçün temel kaynağı, yıllardır Ortadoğu'da, Afrika'da, Asya'da süren ve son olarak da Suriye'de ortaya çıkan savaş yüzünden yerinden edilmiş milyonlarca insandır.

Türkiye'deki mülteci ve göç meselesi de Suriye Savaşı ve Suriyeli göçü ile başladı. Şimdi ise 1 milyona yakın Afgan ve Afrika ülkelerinden gelen göçmen de Suriyelilere eklendi. Suriye Savaşı'nın bir şekilde sonlanması ya da yatışması, Türkiye'nin mülteci ve göçmen almasına engel olmadı. Almaya devam ediyor. Son araştırmalara göre her gün beş yüz Afgan genci Van'dan Türkiye'ye giriş yapıyor, sonra da İstanbul'a çalışmak için ucuz emek- adeta köle işçi olarak gidiyorlar.

Kırk yıldır Afganistan'da süren savaşlar ve sömürü -dünyanın en yoksul ülkelerinden biri, yaşanmaz hale gelmiş bir ülke- oradan göçme mecbur bırakıyor insanları. Afgan gençleri ailelerine yardım etmek, onlara para göndermek için önce İran'a göç ediyorlar. İran, Şii olanları seçiyor ve onlara birtakım imkanlar

sunuyor ama Sünni olanlara çok kötü davranıyor. Sünni Afgan gençleri de ailelerine üç beş kuruş para göndermek için Türkiye'ye geliyorlar. Türkiye'nin madenlerinde, inşaatlarında, tarım alanlarında, fabrikalarında günde on beş saat kayıtsız, tamamen patronun ve devletin insafına bağlı, bazen hiç para almayarak, bazen dövülerek, bazen iş cinayetlerine uğrayarak adeta 19. yüzyıl köleleri gibi çalışıyorlar. Dolayısıyla Türkiye'nin mülteci ve göç meselesi, "sizi göndeririz", "hepinizi göndeririz", "sizi Suriye'ye yerleştiririz" gibi söylemler ile halledilecek bir mesele değil. Bugün 4 milyon Suriyelinin, 4 milyonunu Suriye'ye gönderseniz de Türkiye'de mülteci ve göçmenler olmaya devam edecek ve yenileri gelecek.

Mülteci meselesinde kendi ülkesi için doğrudan bir sorumluluk görmeyen her insan şu soruya yanıt aramalıdır: Afrika'da ve Ortadoğu'da insanlar kendi sorunlarını çözmekte, kendi toplumlarını değiştirmekte neden başarısız oluyorlar? Bu soruyu sorarak Batı'nın ya da küresel kapitalist sistemin buna neden izin vermediğini anlayabiliriz. Şu çok açık olarak anlaşılmalı ki dünyaya dayatılan 'Batı ve gerisi' ('the West and the rest') şeklindeki ekonomi-politik anlayış, bugün Afrika ve Ortadoğu'da yaşanan kargaşa ve vahşetin sebebidir. Mülteci krizi bu gerçeklikle ele alınmak zorundadır. Örneğin, Libya Batı'nın müdahalesi ile kaosa sürüklendi. Bugün Libya'da birbiri ile savaşan üç hükümet var. Irak'ta IŞİD'in yükselmesine neden olan durumun asıl sebebi ABD'nin Irak işgalidir. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde kuzeydeki Müslümanlar ile güneydeki Hıristiyanlar arasında devam eden iç savaş, bir anda ortaya çıkan bir etnik nefretten ibaret değil. Çatışmalar kuzeyde petrol bulunmasından sonra Fransa'nın ve Çin'in petrol kaynaklarını kontrol etme girişimleri ile tetiklendi.... Bu örnekleri kolaylıkla çoğaltabiliriz.

Nijerya'dan İspanya'ya giden geminin dümen yelpazesinde yolculuk etmiş üç göçmen.

Orta Doğu'daki askeri müdahaleler, Avrupa'nın uzun zamandır bir tür yeni kölelik olarak kurumsallaştırdığı, göçmenleri ucuz işçiler olarak kullanma geleneği, eski sömürgelerinden bu şekilde yararlanmaya devam etmesi sorunu ateşliyor. Neoliberal kapitalizm, küresel güney ile kuzey arasındaki eşitsizliği çok ciddi biçimde arttırarak küresel güneyin toplumsal yapılarının kırılmasına yol açtı. Suriyeliler

başta olmak üzere çok farklı coğrafyalardan, ülkelerden ve etnik kökenden insanlar çaresizlik yüzünden daha iyi bir hayatı Avrupa'da arıyor. Büyük fotoğraf için Batı'nın sömürgeci ve emperyalist geçmişi bugün de varlığını sürdürüyor diyebiliriz.

Bununla birlikte küresel kapitalist ekonominin, uzun yıllardır göçü desteklediğini de unutmayalım; küresel kapitalist ekonomi ikili iş gücü piyasası yaratarak ucuz göçmen emeğini üretim için kullanır. ABD'de ve Avrupa devletlerinde ucuz ve güvencesiz kayıt dışı bir göçmen emek pazarı on yıllardır kurumsallaşmış durumda. İnsan kaçakçılığı bu çerçevede ortaya çıkan bir iş kolu ve kayıt dışı sınır geçişi ile kayıt dışı emek pazarı bağlantılıdır.

Dolayısıyla biz bu meseleye küresel çapta bakmazsak, ekonomi politiğini anlamazsak, bunun altında yatan nedenin bitmeyen savaşlar olduğunu, küresel kuzeyin, küresel güneyi kırk yıldır sömürdüğünü, çok uluslu şirketleri ile bu ülkelerin ekonomilerini, tarımlarını yaşam alanlarını, yerüstü ve yeraltı zenginliklerini, insan gücünü sömürdüklerini, göçmenliği ucuz emek olarak, yedek işçi olarak kullandıklarını anlamazsak ve buna yönelik topyekûn bir sınıfsal, anti emperyalist, anti militarist evrensel bir başkaldırı gerçekleştirmezsek, Türkiye tabii ki bir mülteci ülkesi olacak. Ne yaparsanız yapın burası mültecilerin gelip üzerinden geçtiği ya da Avrupa'nın bir ileri karakol/hapishane olarak tuttuğu ülke olmaya devam edecek.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaptığı geri gönderme anlaşması soruna çözüm getirmekten uzaktır. AB'nin politikacıları aslında bu gerçeği çok iyi biliyorlar. Bu anlaşma, tarihe bir utanç anlaşması olarak geçti. Bu anlaşma, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi bir açık hava hapishanesi olarak kiralaması demektir. Türkiye sınırları kapalı tutarak ülkeyi bir göçmen/mülteci açık hava hapishanesine çevirdi. O yüzden İtalya başbakanı ya da Almanya şansölyesi seçilir seçilmez Türkiye'ye gelip daha fazla göçmen alması konusunda hükümetle el sıkışıp bunun karşılığında Türkiye'ye sıcak para, döviz aktarma sözü veriyorlar.

Türkiye göçmenlerin emeğini yok pahasına patronlara sunarak onları ucuz emek deposu olarak kullanıyor. Türkiye makro ekonomisinin bundan fayda sağladığını utanmadan, sıkılmadan Dünya Bankası raporlarıyla ilan ediyor. Bu insanlar günde on beş saat, sigortasız, hiçbir güvenceleri olmadan gerçekten kölelik koşullarında, çocuk yetişkin ayrımı yapılmaksızın çalıştırılıyorlar. Hükümet bu durumdan ekonomik kazanç sağlıyor. Diğer önemli husus Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği ülkeleri bu ülkedeki anti demokratik uygulamaları ve yargı rezaletlerini artık eleştirmiyor. Çünkü hükümet Suriyelileri bir kitlesel göç silahı olarak kullanıyor. Avrupa'ya yönelik göç tehdidini AKP hükümeti

geçmişte yaptı, yarın da yapabilir. “Açarım sınır kapılarını” dediği andan itibaren on binlerce göçmen otobüslerle hatta yürüyerek Edirne’nin kapılarına ulaştı, hatırlayın o günleri. Avrupa ülkeleri dehşete kapıldı. Dolayısıyla burası bir açık hava hapishanesi olarak kiralanmış durumda. 5 ila 10 milyon göçmen ve mülteci var ve bu mesele her seçim öncesi tekrarlanan “Bunları Suriye’ye göndereceğiz” söylemleri ile halledilecek bir mesele değil.

Suriye’den kaçan 50 bin insan göç yollarında kaybedildi. Bu sadece resmi olarak tespit edilebilen sayı. Gerçek sayıların bundan daha fazla olduğunu biliyoruz. 25 bin insanın Akdeniz’de boğularak öldüğünü biliyoruz. Çeşme’den, Urla’dan denize girdiğinizde suların dibinde 25 bin insan olduğunu unutmamız mümkün mü? Diğer 25 bini de karayollarında öldü.

Tabii Suriye dışında da göçmen üreten birçok başka ülke var. Örneğin Güney Amerika’da Meksika ve Kolombiya, Avrupa’nın göbeğinde Ukrayna gibi. Ukrayna 6 milyon göçmeni Polonya, Almanya ve çevre ülkelere yerleştirdi.

Peki, bu mesele için kurulmuş olan ve II. Dünya Savaşı’ndan beri mültecileri güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirmekle görevli Birleşmiş Milletler bu konuda bir şey yapıyor mu? Hayır! 126 milyon mülteci var. Onlardan üçüncü ülkeye yerleştirilenlerin sayısı sadece 1 milyon ve son beş yıldır da yok denecek kadar az. Bu sistem artık çalışmıyor. Birleşmiş Milletler artık sadece tweet atan sembolik bir kurum. Hiçbir önemi ve etkinliği yok. Dolayısıyla uluslararası hukuk diye de bir şey yok. Bir savaş makinası var: ABD ve işte gözümüzün önünde Gazze’de soykırım yapan bir İsrail var. Bir tane mülteci almamak için bütün seçimlerde neo faşist eğilimli partilerini iktidara taşıyan Avrupa Birliği ülkeleri var...

1 milyar göçmen, 120 milyon da mülteci var. Bunun 5 ila 10 milyonu da Türkiye’de...

Bu bir mülteci krizi değil, bu tabii ki ekonomi-politik kriz, kapitalizmin tarihi bir krizi. O yüzden artık kapitalizmin geldiği bu aşamaya Felaket Kapitalizmi diyorlar. O yüzden, üçüncü dünya savaşının, üçüncü bölüşüm savaşının arifesindeyiz, bu sefer nükleer silahların kullanıldığı bir savaş olacak diyorlar. O yüzden, yeni hükümetler demokrasiden uzaklaşıyor ve neofaşistler iktidarı zorluyor. O yüzden, Afrika’nın bu sefer de ağırlıkla Çin tarafından neokolonyalist biçimde yerüstü ve yeraltı kaynakları sömürülüyor. O yüzden, büyük bir iklim krizi var. O yüzden seller oluyor, tarım felaketleri oluyor, insanlar kendi ülkelerinde geçinemedikleri için yollara düşüyorlar...

Göçmen ve Mülteci Ayrımı

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteciyi, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşleri nedeniyle zulüm göreceğine dair haklı bir korkuyla ülkesinden ayrılan ve geri dönmek istemeyen kişi olarak tanımlar. Ancak günümüzde zorla yerinden edilme biçimleri bu tanımın çok ötesine geçmiştir.

Avrupa'nın göç konusunu ele alış biçimi, göç eden insanların mülteci ya da göçmen olarak sınıflandırılmasına dayanıyor. Aslında kaçak göçmen, düzenli göçmen, düzensiz göçmen, ekonomik göçmen, sığınmacı, mülteci gibi tanımlamalar ve ayırım, güç sahibi kişi ve kurumlar tarafından göçmen ve mültecilerin iyiliği için değil, kendi politik amaçları için yapılıyor. Birleşmiş Milletler gibi küresel aktörler işlerine gelecek şekilde terminoloji yaratıyorlar. Bu sahte bir ayırım, bu Birleşmiş Milletler'in ve Avrupa Birliği'nin mülteci sempatisi yapıp göçmen almamak üzere kullandığı bir tanımlama. Uluslararası hukuk ısrarla, doğrudan yaşamı tehdit altında olan 'mülteci' ile daha iyi yaşam koşulları elde etmeye çalışan 'ekonomik göçmen' arasında bu ayırımın yapılmasını öneriyor. Oysa, mülteciler ile göçmenler arasında böyle zorlama ve yapay bir ayırım yapıldığında, insani perspektiften doğan, bu insanların hepsinin desteğe ihtiyacı olduğu gerçeği yok edilerek, göç kısıtlanmış oluyor. Bu nedenle Batı'nın bütün stratejisi bu ayırım üzerine kurulurken, 'insan hakları perspektifi' adı altında aslında göç engellenmeye çalışılıyor.

Uluslararası kurumlar ve akademik literatür bu kategorileri yeniden üretirken, göçün arkasındaki yapısal nedenleri görünmez kılıyorlar. Savaşları, ekonomik krizleri ve çevresel felaketleri birbirinden kopuk olaylar gibi sunmak, onların aslında aynı sistemin -küresel kapitalizmin ve emperyalizmin- birbiriyle bağlantılı sonuçları olduğunu gizliyor. Bu anlayış, göçü 'meşru' ve 'gayrimeşru' iki ayrı kategoriye ayırarak egemen güçlerin ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda kontrol etmeye hizmet eder.

Bugün mülteci, göçmen, ekonomik göçmen, kaçak işçi ya da sığınmacılar arasındaki ayrımlar gerçek yaşamda tamamen anlamsızlaştı ve bu tanımlar geçerliliklerini yitirdi. Geçerli olan gerçek şu: Dünya, uluslararası hukuk ilkelerini hiçe saymakta, baskı ve zulüm sebebiyle ülkelerinden kaçan insanlar yasal olarak korunmuyor. Vatansız kalan insanlar, iç savaş ve çatışmalar yüzünden evini, işini kaybetmiş, geleceğini kendi topraklarında göremeyen, küresel neoliberal politikaların dayattığı ekonomik, siyasi ve kültürel baskılar nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan insanlar Birleşmiş Milletler'in mülteci tanımında yer almıyorlar.

Dünyada savaş, yoksulluk, iklim değişikliği, siyasal baskılar, diktatörlükler, soykırımlar, küreselleşmenin neoliberal politikaları, toplu yersiz yurtsuzlaştırmalar ve ucuz iş gücü transferleri nedeniyle milyonlarca insan, mülteci statüsü olmayan mülteciler durumunda. Bu insanların onurlu bir yaşam sürme hakkı için Birleşmiş Milletler ya da Avrupa Birliği hiçbir şey yapmıyor. Mültecilerle ilgili en yalın gerçek, bu insanların hayatta kalmak için kendi ülkelerini terk ederek her türlü vatandaşlık haklarını kaybettikleri ve sığındıkları ülkede de haklardan ve vatandaşlıktan mahrum biçimde hayatta kalma mücadelesi verdikleridir.

Oysa göçü ve mülteciliği anlayabilmek için, bu hareketliliğin arkasındaki toplumsal süreçleri bir bütün olarak ele almalıyız. Mülteciliği yalnızca bir statü olarak değil, günümüz dünyasında artan eşitsizliklerin ve krizlerin sonucu olarak görmeliyiz. Ancak o zaman, mülteciliği çağımızın temel toplumsal sorunlarından biri olarak tanımlayabiliriz.

İşte biz dernek olarak ilk günden beri sokaktaki insanlarla ekonomik göçmen mi, mülteci mi olduğuna bakmadan çalıştık. Çünkü bu insanların ihtiyaçları değişmiyordu. Kimin göçmen, kimin mülteci olduğunun sokakta yaşıyorsanız, kucağınızda kırk günlük bir bebekle Basmane’de 40 derece sıcakta altındaysanız hiçbir anlamı yok. O yüzden biz burada göçmen, mülteci ve sığınmacı terimlerini hep birlikte, birbiri yerine kullanacağız. Siz isterseniz bunlara düzenli göçmen deyin, isterseniz akademisyenlerle bunları düzensiz göçmen diye sınıflandırın, akademiye de kendi suçunuza, kendi suçlu dilinize ortak edin. Biz bu egemenlerin kullandığı tanımı ve dili, terminolojiyi reddediyoruz. Yola düşmüş, yollarda kalmış her insan bizim açımızdan göçmandir, mültecidir.

En Varsılın En Yoksula Karşı Yürüttüğü Kirli Bir Savaşla Karşı Karşıyayız

Bugün Avrupa ülkeleri büyük bütçelerle bir sınır endüstrisi kurmuş durumda. Sınırlarına duvarlar örmekteler, elektronik tarama sistemleri yerleştirmekteler. Sınırlarda silahlı sivil savunma güçleri, Frontex kuvvetleri, denizden geri püskürtme kuvvetleri, yetmediğinde NATO gemileri, NATO askerleri ile bütün siyasi ve ekonomik güçlerini bu sınır endüstrisine, kendi sınırlarını koruma endüstrisine seferber etmekteler. Üstelik bu teknolojileri Türkiye gibi ülkelere de satmaktalar. Türkiye şimdi sınırlarına duvarlar örmek ve oraları yüksek teknoloji ile donatmakla meşgul. 2050’ye kadar iklim mültecilerinin sayısının 143 milyon hatta 1 milyara kadar çıkabileceği söyleniyor! NATO gelecekteki kitlesel göçlere karşı askeri müdahale hazırlıkları yapıyor. Avrupa yeni ‘demir perdeyi’ göçmenlere karşı oluşturmuş durumda. Mültecilere ve

göçmenlere karşı bir savaş yürütülüyor. En varsılın en yoksula açtığı kirli bir savaş! Devletler bilinçli bir şekilde, göçmenleri, işsizlik, şiddet, güvensizlik, uyuşturucu trafiği ve insan kaçakçılığı gibi sorunlardan sorumlu kişiler olarak gösteriyor ve onları kriminalize ediyorlar. Sınırdan geçen her insan, neredeyse potansiyel bir tehditmiş gibi sunuluyor. İnsanların göçmenlerden korkması sağlanıyor. Bununla da yetinmeyerek ırkçı söylemlerle yabancı düşmanlığı körükleniyor. Bu sayede ev sahibi ülkelerdeki sosyopolitik yapının ürettiği yapısal sorunlar toplumun dikkatinden kaçırılmış ve her problem göçmenlere bağlanmış oluyor. Oysa gerçek çok açık: Göçmenlik bir suç değil, savaşların, yoksulluğun, adaletsizliğin ve emperyalist çıkarların dayattığı kaçınılmaz bir sonuçtur. Kimse doğup büyüdüğü toprakları, sevdiklerini, köklerini durduk yere geride bırakamaz. Her göç, içinde büyük bir mecburiyetin, hayatta kalma mücadelesinin ve umut dolu bir geleceğin hikâyesidir.

Suriye’de iç savaşın acımasız yüzünü yaşayan, Halep’te bombaların gölgesinde üniversite hayallerini yarıda bırakarak ailevi bağları geride bırakmak zorunda kalan bir gencin zorunluluğudur. Sudan’daki iç savaş yüzünden evinden ayrılan 7 milyon insanın trajedisidir. Nijerya’da Bako Haram’dan kaçan binlerce kadın ve çocuğun hikâyesidir. Milyonlarca Venezuellalının ekonomik kriz nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarıdır.

Haiti’de iklim krizinin etkileriyle, ardı ardına gelen kasırga ve seller sonucu evini ve işini kaybeden, siyasi kaos ve çete savaşları yüzünden derin yoksulluk çeken insanların göç hikâyesidir. Honduraslı ailelerin, El Salvadorlu ailelerin çocuklarını çetelerden korumak için topluca Meksika’ya ve ABD’ye göç etmesidir. İran’daki eşcinsel bir gencin ya da Brezilya’da trans bir bireyin gördüğü baskı ve tehditler yüzünden Avrupa’ya sığınma öyküsüdür. Zorunlu askerlikten kaçan Erirelili gençlerin hikâyesidir. Afganistan’da, Taliban yönetiminin baskısı altında, kadınların ve gençlerin kaçış hikâyesidir. Myanmar’da, etnik kimliği ve dini nedeniyle zulüm ve ayrımcılığa uğrayan toplulukların öyküsüdür. Ukrayna’da, yaşanan savaş nedeniyle, evini ve işini kaybederek güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalan ailelerin öyküsüdür.

Gerçeğin bu ahlaksız reddi sayesinde kapitalizmin yapısal sorunları ile yüzleşilmiyor. Eşitsizliklerin ve ayrımcılığın hesabı sorulamıyor. Göçmenlerle ilgili sorunlar, aslında o ülkenin vatandaşları için de geçerli olan, yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık, milliyetçilik ve ırkçılık gibi yapısal sorunlar. Refah devletleri çöküş içinde. Merkez kapitalist ülkelerde ciddi biçimde endüstrisizleşme ortaya çıkmış vaziyette. Sağ siyasetler, tüm bu büyük sorunları, göçmenlerin ulusun birlik ve saflığına karşı tehdit oluşturduğu algısına indirgemeye çalışıyor. Göç alan ülkelerin politikacıları, göçmenleri, ‘içerideki düşmanlar’

görüyorlar. Göçmenleri toplumun kültürünü bozan, kaynaklarını baltalayan, iş olanaklarını çalan, hayali bir yabancı düşman, hatta son zamanlarda terörist olarak niteliyorlar. AB'nin üye devletleri, sözde yasadışı göçten korunmak için 'Özgürlük, Güvenlik ve Adalet' adını verdikleri bir alan ilan ettiler. Bu havalı ismin altında yürüttükleri işler göçmenlerin ölümlerine yol açan kirli bir savaş aslında.

Vatandaşlık

Biz yaklaşık sekiz yıl önce 25 Temmuz 2016'da bir manifesto yayınladık ve hükümete bir çağrıda bulunduk: Suriyeliler başta olmak üzere bu ülkede yaşayan tüm mültecilere mülteci statüsü ve isteyenlere vatandaşlık verin!

Türkiye, Cenevre Anlaşması'na koyduğu coğrafi şerh yüzünden yalnızca Avrupa'dan mülteci kabul ediyor. Avrupa dışından gelen hiç kimseye mülteci statüsü vermiyor. Bu şerhin gerekçesi mülteci almamak. Oysa rakamlara baktığımızda bugün dünyada en çok mülteci içeren ülke Türkiye. Yani dünyanın en çok mültecisini almışız, çoğu Suriye Savaşı'ndan gelmiş ama kâğıt üzerinde bakarsanız bu ülkede mülteci yok. Çünkü biz onlara mülteci demiyoruz. Bu kabul edilebilir bir şey değil!

Biz ulus dediğimiz şeyi 'ortak yaşamı paylaşan herkes' olarak tanımlıyoruz. Eğer bu insanlar on yıldır buradalarsa, 500 bin Suriyeli çocuk bu ülkede doğmuşsa, on yıldır domatesinizi bu insanlar topluyor, madende bu insanlar kazma kürek sallıyorsa ve bu ülkede yaşamak istiyorlarsa, Suriye'ye geri dönmek istemiyorlarsa, pek tabii vatandaşlık yolu onlara açılmalı ve isteyen herkes vatandaş olabilmelidir. Vatandaşlığa en yakın statü olan oturma izni ya da çoklu vatandaşlık gibi her türlü hukuki statünün yanındayız ve bunu devletten talep ediyoruz.

Ulus, ortak yerleşmeden başka bir şey değildir. Yeni gelenlerin katılması ulusu yok etmez, tersine ulusu genişletir, güçlendirir. Biz, vatandaşlığın ulus devlet aidiyeti ile sınırlanmasını reddediyoruz ve bu sayede etnik ya da dinsel bir totaliter, tekçi anlayışı -dolayısıyla hükümetin bu anlayışını da- reddetmiş oluyoruz. Bunun yerine devleti dinamik bir birlikte yaşama iradesi olarak tanımlıyoruz. Dolayısıyla Afganlar, Iraklılar Afrika'dan gelenler, Suriye Savaşı'ndan gelen mülteciler, on yıldır bu ülkede yaşayanlar eğer siz bu ülkede bu ulusun bir parçası olarak yaşamak istiyorsanız, bizler de sizinle birlikte bir politik toplum formu kurmaya hazır olmalıyız.

Türkiye'de vatandaşlık, ulus devlet oluşumuna hizmet etmek üzere bir araç olarak ortaya çıktı. Kurucu iradenin modernleşme projesi için pragmatik bir anlayışla oluşturuldu. Devlet, vatandaşlığı insanları disipline etmenin aracı 19

olarak kullandı. Vatandaşlık, Türk etnik kimliğinin azınlık etnik kimliklerinden daha üstün olduğu anlayışına dayandırıldı. Türklük kimliği Türk etnik kimliği ile özdeşleştirildi. Türkiye’de vatandaşlığın temel özelliği Türk etnisitesine asimile olmaktır. Bu asimilasyon sadece Türkçeye ve İslam dinine değil aynı zamanda Türkleri diğer etnik grupların üzerinde gören anlayışın içselleştirilmesidir. Türkiye’deki vatandaşlık hakları, tabandan gelen bir sınıfsal, toplumsal hareket sonunda oluşmadı. Türkiye’de sivil haklar büyük oranda 19. yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu’nun Müslüman olmayan tebaanın sadakatini kazanmak amacıyla ve Batı’nın baskıları karşısında devlet tarafından yukarıdan aşağıya verildi. Bir toplumsal mücadele ile elde edilmedi. Bu nedenle de sivil haklar hiçbir zaman iyi bir düzeye ulaşmadı. Kemalist rejimin vatandaşlık anlayışı, devletin resmî ideolojisini kitlelere yaymaktır. Vatandaşlık resmî ideolojiyi kitlelere kabul ettirmek için kullanılmıştır. Bu nedenle haklardan çok görevlerle yüklü bir vatandaşlıktır. Türkiye’de eğer gerçek bir cumhuriyet kurulabilseydi; vatandaşlık, laiklik ve eşitlik temel özelliklerine sahip olacaktı. Bu başarısız oldu. Eşit vatandaşlık; etnisiteyi, kadın-erkek ayrımını, doğu-batı, Kürt-Türk ayrımlarını aşabilmek demektir. Vatandaşlık bir cumhuriyetin en önemli kazanımıdır ama uygulamada eşitlik yoksa, eksik hatta sakat kalmaktadır. Kürtler, Türkler, Abazalar, Çerkezler.... diye uzun uzun sayılır ama asla bütün etnik gruplar sayılmaz, birileri mutlaka ihmal edilir. En çok ihmal edilenler de Müslüman olmayan azınlıklar olur. Kimse Rumlar, Ermeniler, Museviler demez. Sünniler, Aleviler ... diye saymak da çok sorunludur, çünkü laiklik açısından kişinin Sünni veya Alevi olup olmaması kimseyi ilgilendirmez. Zira vatandaşlığın eşit vatandaşlık olması için eşitlik kadar, laikliğe de gerek vardır.

Türkiye’de farklılıkların sistematik inkârı kimlik siyasetine yol açmıştır. Türkiye bir yandan eşit vatandaşlık sorunu yaşamakta bir yandan da kimlik dayatması devam etmektedir. “Herkes Türk’tür!” denmektedir. Oysa herkes Türkiyeli. Bütün bunları anlatmamın nedeni şu ki Türkiye, sosyal entegrasyona sadece Suriyeliler için ihtiyaç duymuyor. Bütün toplumun sosyal entegrasyona ihtiyacı var. Türkiye’de eşit vatandaşlık meselesinin en önemli sorunu Anayasa aracılığıyla herkese Türk kimliğinin dayatılmasıdır. Oysa Türkiye’de yaşayan herkes Türk değil. Herkes Türkiyeli. Eşit vatandaşlık meselesine insan hakları ve demokrasi açısından bakıldığında en az Suriyeliler kadar Türkiyelilerin de sosyal entegrasyona ihtiyacı var. Bu da insan haklarını esas alan demokratik bir anayasa değişikliği ile mümkündür.

Vatandaşlık kutsandığı ölçüde bir soruna dönüşür. Kişi vatandaş, ama aynı zamanda insandır. 1789 Bildirgesi’nin başında ‘İnsan ve vatandaş hakları’ denmesinin nedeni budur. Devlet yokken de haklar vardı. Devlet ancak siyasal

hakları garanti eder, biz insan olarak zaten belli haklara sahibiz. Devleti insanlar kurdu ve haklar insanlarındır. İnsan olduğumuzu hiçbir zaman unutmamamız gerekir! İnsan ile vatandaş arasında çok doğrudan, yakın bir ilişki vardır. Önce ve sadece insanız!

Karşınızdakini sizinle eşit vatandaş olarak kabul edebildiğiniz ölçüde ona insan olarak saygı gösterirsiniz. Bunu yapabilirseniz bir Suriyeliye, bir Ezidiye, bir Iraklıya, bir Arap'a, 'bu sınır ötesinden gelmiştir' ayrımını yapmadan insan gibi davranabilirsiniz. Sınırın o tarafında ya da bu tarafında kişi aynı kişidir yani insandır. Bir kişi bir ülke sınırını geçtiğinde korunmasız hatta suçlu olur. Aslında aynı kişidir: İnsan. Sınırlar yapaydır. Vatandaşlığı insanın yerine koyamayız. Sınırların içinde vatandaşlık ne kadar insani ise sınır dışından gelene de o kadar insani davranmak mümkün olur. Kutsal olan sadece yaşam hakkıdır. Haysiyet ve insan hakları açısından herhangi bir vatandaşla ülkesini bırakıp başka bir ülkeye gelmiş bir mülteci, göçmen ya da sığınmacı arasında hiçbir fark yoktur. O da insandır. Bu bizi insan hakları perspektifinden siyasi perspektife götürür zira, kişi statü sahibi değilse ona 'sen de benim gibi insansın' demenin hiçbir yararı yoktur.

Statü vermeden, milyonlarca kişiyi nasıl barındıracağımızı, nasıl okutacağımızı bilmeden Esad'a karşı kullanmak üzere ülkeye kabul etmek insan haysiyeti ile bağdaşmaz. Bu insanlara bakamayacağımızı bile bile AB'den siyasi imtiyazlar ve para koparmak için geri gönderme anlaşmasını imzalamak insan haysiyeti ile bağdaşmaz. AB ile ilişkiler kötü gidince bu insanları gönderirim diye şantaj yapmak insan haysiyeti ile bağdaşmaz. Statü siyasal açıdan çok önemlidir. İnsanca koşullarda barınması gerekir. Hastalanınca bakılması gerekir. Çocuksa okula gitmesi gerekir. Siyasal bakış açısı ile insan hakları bakış açısı arasında bir hukuki kategori şarttır yani statü şarttır. O yüzden göçmen ve mültecilere statü istiyoruz. Vatandaşlık talep ediyoruz.

Önce ve sadece insanız! Ne vatandaşlık ne de egemenlik kutsaldır. Kutsal olan tek şey yaşam hakkıdır. İnsan hakları ile birlikte doğar. Onur ve insan hakları açısından herhangi bir vatandaşla ülkesini bırakıp buraya gelmiş bir mülteci, göçmen ya da sığınmacı arasında hiçbir fark yoktur. O da insandır, o da çocuktur, o da kadındır. Önce ve sadece insanız.

Bu ülkede 10 yıldır en az 1 milyondan fazla sığınmacı, mülteci genç erkek, inşaatlarda, tarlalarda, madenlerde, tamirhanelerde, tekstil atölyelerinde, nakliyat işinde, çobanlık yaparak, kâğıt toplayıcılığı yaparak, çalışıyor. Yüzbinlerce kadın, on binlerce çocuk işçi var. 2022'de kaba bir hesaplama ile Türkiye'deki piyasanın hemen her sektöründeki Suriyeli sayısı 1 milyon. Türkiye ekonomisinin 1/3'ü kayıt dışı yani enformel. Bu ilkel kapitalist birikim

imkanları için uygun bir ortam yaratıyor. Ezilenlerin aleyhine patronlar lehine bir sistem. Türkiye'deki Suriyeli meselesine asıl buradan da bakmak lazım. Erdoğan'ın "Tahtımı tacımı veririm Suriyelileri göndermem." demesinin altında kapitalist piyasanın işleyişi açısından hayati olan Suriyeli ve diğer bütün kayıt dışı göçmen, mülteci emeğidir. Sınırsız karlılık vaadinin en büyük kaynağı bu ucuz işçilerdir. Formel ekonomi varlığını konsolide edebilmek için bu tür kayıt dışılığa ihtiyaç duymaktadır. Suriyeliler ve diğer kayıt dışı göçmen ve mültecilerin bir anda enformel sektörden çekilmesi ciddi kriz riski taşır.

Marx'ın işsiz konumunda olan "her an sömürülmeye hazır bir emekçi kitlesi" olarak tanımladığı yedek işgücü ordusunu Türkiye'de Suriyeli ve Afgan mültecileri oluşturuyor. Patronlar yerli işçilere ve onların örgütlü güçlerine daha az bağımlı hale geliyorlar bu sayede. AKP hükümeti göçmenlik politikalarını ve iş yasalarını patronların ihtiyaçlarına göre hazırlamaktadır. Geçmişte ucuz emek, kayıtsız istihdam için tepe tepe kullanılan Kürtlerin yerini bugün Suriyeliler almış durumda. 1980 sonrasında Türkiye burjuvazisi özel olarak emek-yoğun üretim üzerinden sermaye biriktiren güvencesiz ve düşük ücretli emek gücüne yaslanarak büyümüştür. Tekstil, inşaat, metal, tarım, turizm gibi sektörlerde kayıt dışı ve güvencesiz düşük ücretle çalıştıracağı artık nüfusu oluşturmak üzere Suriyeliler Türkiye'de tutuluyorlar. Tarım sektöründe Suriyeli işçiler, Kürt mevsimlik göçmen işçilere kıyasla çok daha az ücretle çalıştırılır. Tekstilden inşaata hemen her sektörde Suriyeliler Türkiye vatandaşı işçilere kıyasla çok daha düşük ücret ve daha uzun çalışma saatlerine maruz bırakılır. Bu insanlar en ağır beden gücü gerektiren, kimsenin yapmak istemediği işleri çok ucuza yapıyorlar. Çocuklar 7- 8 yaşında çalışmaya başlıyorlar. Her yerdeler ama görünmezler. Çok önemli bir kısmı kayıtsız. Kayıtsızlar sınır dışı tehdidi altında her şeyden uzak durarak sadece hayatta kalmak üzere çalışıyorlar. Sosyal hayata katılamıyorlar. Kayıt dışılık enformel sektör anlamında değil, zaten herkes enformel sektörde. Kayıtsız demek kimliksiz demek! Sınırsız bir sömürüye açık, günde 10-14 saat çalıştırılır, sonra da parasını vermeden kovulur. Polise gidemez, giderse kayıtsız olduğundan sınır dışı edilir. Bu ağır şartlarda sayısız iş kazası olur, hastaneye gidemez. Parasını verse de gidemez.

Tabii, AKP iktidarının başka amaçları da var. Kürt nüfusunu seyreltecek nüfus ve iskân politikaları, Ortadoğu'da Neo-Osmanlı hayalleri doğrultusunda emperyal çıkarlar peşinde koşmak ve Batı'dan gelecek insan hakları eleştirilerine karşı göçmenleri bir tür 'kitlesele göç silahı' olarak kullanmak gibi başka hedefleri de bulunuyor.

Ülke büyük bir ekonomik krizden geçiyor. Hem muhalefet hem iktidar bu ekonomik krizin halkta yarattığı çaresizliği, öfkeyi ve yoksullaşmayı

öfkelerini kimsesiz, korumasız, çıplak göçmen ve mültecilere yöneltmek ateşle oynamaktır. Yakın tarihimizdeki toplu katliamları, sürgünleri, pogromları unutmamak. 6-7 Eylül'ü, devlet eli ile yapılmış paramiliter katliamları, Sivas'ı unutmamak. Suriyelilerin maruz olduğu özel sömürü ve tahakküm biçimleri görmezden gelmek patronların yanında yer almak demektir. Muhalefetin Suriyelileri Türkiye'de insani bir yaşam kurmayı hak etmeyen, mutlaka geri gönderilmesi gereken bir sorun olarak sunması ideolojik bir tutumdur. Suriyelilerin iş yerlerinde sömürü, kötü muamele, istismar hatta cinayet ile karşı karşıya kaldıklarını ifşa etmek, hesap sormak yerine ucuz göçmen düşmanlığı söylemi sayesinde patronlar sömürüye devam ediyorlar.

2021'de Ankara'da, 2024'te Kayseri'de pogrom boyutlarına ulaşmış saldırılar göçmen düşmanlığı kışkırtıldığında nasıl büyük tehlikeler olacağını gösterdi. Böyle bir şeyi yeniden yaşamamak için bu sorunu çok ciddiye almalı ve çözümler üretmeliyiz.

Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkileri mülteciler üzerinden yürütülen kirli bir pazarlığın dışına çıkarılmalı; açık ve şeffaf zeminlerde, demokrasi ve insan hakları temelinde yürütülmelidir. Kamuoyunun açık olarak bilgilendirilmesi çok önemlidir.

Çok karmaşık ve uluslararası bir sorun ile karşı karşıyayız. Bu sempozyum ile sorunun bütün boyutlarını gözler önüne sereceğiz ve herkesi göçmen ve mülteciler ile dayanışmaya ve en önemlisi onlar için hak temelli ve küresel ölçekli bir mücadeleye davet edeceğiz.

Uluslararası Hukuk Bağlamında Türkiye'nin Göçmen ve Mülteci Politikası

Rıza Türmen

Hannah Arendt'in mültecilerle ilgili söyledikleri ile başlamak istiyorum. Hannah Arendt, çağımızın yeni bir tür insan yarattığını söylüyor. Bu yeni tür insanın adı bazen mülteci, bazen göçmen, bazen sığınmacı, bazen yerinden edilmiş kişi, hiç önemli değil. Fakat bütün bunların ortak özelliği, hepsinin doğup büyüdüğü ortamdan koparılmış olmaları. Hepsi devlet korumasından yoksun bırakılmışlar, hepsi vatansız. Hannah Arendt şöyle diyor onlar için:

“Onların başına gelen felaket, yaşam, özgürlük, mutluluğu arama gibi haklarından ya da yasalar karşısında eşitsizlikten ya da düşünce özgürlüğünden yoksun bırakılmalarından değil; hiçbir topluluğa mensup olmamalarından kaynaklanıyor. Sorun yasalar karşısında eşitsizlik değil, onlara uygulanacak bir yasa bulunmaması, sorun ezilmeleri değil, kimsenin onları ezmek bile istememesi. Yaşamlarını sürdürmeleri bir hak değil, bir hayırseverlik sonucu. Özgürlüklerinden değil, eylem yapma hakkından; istediklerini düşünme hakkından değil, düşünce sahibi olma hakkından yoksun bırakılmışlardır.”

Hannah Arendt bu insanlar için “hak sahibi olma hakkından yoksun bırakılma” deyimini kullanır. Yani hak öznesi dahi değil bu insanlar. Agamben buna “çıplak insan” der. Bütün haklarından soyulmuş, hiçbir hakkı olmayan çıplak insan. Sadece insan olarak fiziksel insan olarak var olan. Bu çok doğrudur, çünkü Arendt'in de dediği gibi mültecilerin yaşamlarını sürdürmeleri bile bir hak değil bir hayırseverliktir. Mültecileri öldürmek, bırakın diğer haklarını yaşam haklarını ellerinden almak bir suç değildir. Bu denizde devrilen bir teknenin içinde boğulan onlarca, yüzlerce mülteci kimseyi ilgilendirmez. Kimsenin umurunda değildir. Ve bunu yapmak da buna göz yummak da suç değildir. Suç olarak soruşturma konusu bile olmaz. Tabii böyle bir dünyada yaşıyoruz.

Bunlar olup biterken bu göçün temelinde, 1 milyar insanın yerinden kalkıp başka ülkelere gitmek istemesinin temelinde sömürgeciliğin yattığı unutuluyor. Sömürgecilik, bu toplumların dokusunu mahvetmiştir. Sömürgecilik, bu toplumların insan gücünü, ekonomik gücünü emmiş, sömürmüştür. Bugün bu ülkeler, bu toplumlar geri kalmışsa ve göçe zorlanıyorlarsa bunda sömürgeciliğin çok büyük payı vardır. Bugün bu insanlar eski sömürge devletlerinin kapısına dayanıp şunu demektedirler: “Biz bugün buradayız; çünkü dün siz oradaydınız!” Bu çok doğru bir laftır, bunu söylüyorlar. Ama buna karşı Batı ülkelerinin tepkisi ne oluyor? Batı ülkelerinin tepkisi, ‘sınırları tekrar nasıl kapatırım, acaba gelmelerini nasıl engellerim? Daha yüksek

duvarlar, gelmelerini önleyecek daha yüksek bir teknoloji nasıl kullanırım? Bütün bunlara rağmen gelirlerse de onları toplama kamplarında tutarım ve geri gönderme imkanlarını araştırırım.’ şeklinde oluyor. Batı toplumlarının, devletlerinin tepkisi budur.

Sığınmacı ile göçmen arasındaki ayrımlar çok çok yapay ayrımlar. Fakat hukukta böyle bir ayırım var. Bir yerden başka bir yere kendi iradesi ile gönüllü olarak giden insanlara göçmen diyoruz. Buna karşılık ülkesindeki siyasal koşullar, hayatına yönelik tehditler yüzünden göç eden kişilere de mülteci ya da sığınmacı diyoruz. Yani birinin motivasyonu ekonomik nedenler, diğerinin motivasyonu siyasal nedenler. Ama uluslararası hukuktaki anlaşmaların konusu genelde mültecilerle ilgilidir. Yani mülteciler, uluslararası göç hukukunun baş aktörüdür.

Sığınmacının anlamı, nerede olduğunuza göre değişiyor. Sığınmacı genel olarak uluslararası hukukta, mültecilik başvurusunu yapmış fakat işlemleri henüz tamamlanmamış kişilere deniyor. Ama Türk Hukuku’nda sığınmacının farklı bir anlamı var. Türkiye 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne koyduğu çekince nedeniyle sadece Batı’dan gelenlere mülteci statüsünü veriyor. Ancak Doğu’dan gelenlere mülteci statüsünü vermiyor. Mülteci olmak için gerekli koşullara sahip olduğu halde bu çekince nedeniyle mülteci statüsünü kazanamayanlara sığınmacı deniyor Türk Hukuku’nda.

Uluslararası hukukun temelinde mültecilerin durumunu düzenleyen anlaşmalar yatar. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ne baktığınız zaman, oradaki pek çok maddenin mülteciler için de geçerli olduğunu görürsünüz. Yani göçü düzenlemek ihtiyacından kaynaklanırlar. Mesela 13. Madde, “Herkes ülkesinden ayrılma hakkına sahiptir” der. 15. Madde ise, herkesin bir ülkenin vatandaşı olma hakkı olduğunu, hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlıktan çıkartılamayacağını ya da vatandaşlığı değiştirilmeye zorlanamayacağını söyler. Oysa bugünlerde 1 milyona yakın vatansız var. Tabii ki Evrensel Bildiri’deki ayrımcılık yasağı, eşitlik gibi başlıklar da göçmenler için geçerli. Ama uygulamada ne kadar geçerli ayrı bir şey tabii.

Eşitlik dediğiniz zaman, göçmenlerle vatandaşların eşitliği ancak göçmen suç işlediği zaman ortaya çıkıyor. O zaman eşit oluyorlar. Suç işlerse aynı mahkemede yargılanıyorlar, aynı suçu işledikleri takdirde, aynı mahkemede yargılanıyorlar ve aynı cezaya çarptırılıyorlar. Ama bunun dışında bir eşitlikten söz etmek biraz güç gözüküyor.

Tabii en önemli sözleşme 1951 Mülteci Sözleşmesi. Bu sözleşme, II. Dünya Savaşı nedeniyle milyonlarca insanın yerinden edilmesi ve ülkelerini terk

etmeleri sonucu onlara bir koruma vermek amacıyla yapılır. Kişinin mülteci statüsü kazanabilmesi için doğduğu ya da yaşadığı yer dışında bulunması gerekir. Bir ülkenin vatandaşı olmaması ya da vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamaması gerekir. Üçüncü koşul da zulme uğrayacağı konusunda haklı bir korkusu olmalıdır. Peki bu zulme uğrayacağı konusundaki korkusunun haklı olup olmadığına kim karar verecek? Ev sahibi devlet karar verecek. Bu araştırmayı yapacak olan ev sahibi devlet. Tabii bu, ev sahibi devletin takdirine kalmış. Korkusu haklı mı, değil mi? Ev sahibi devletin içinde bulunduğu siyasal döneme de bir parça bağlıdır. Ev sahibi devlet, zaten kendisi de insan haklarını ihlal eden bir devlet ise o zaman insan haklarını ihlal eden başka bir devlet onun tarafından muteber devlet olarak görünüyor. İnsanlığa karşı suç işleyenler, siyasal nitelikte olmayan ciddi bir suç işleyenler, BM ilkelerine aykırı davrananlar Sözleşme'nin kapsamı dışında kalırlar.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımını zaman ve yer bakımından sınırlamaya tabi tutması evrensel karakterinin zayıflamasına yol açmıştır. Şöyle ki; bu sözleşmeye taraf devletler isterlerse mülteci tanımını, 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucu yer değiştiren kişiler bakımından kabul ederler. İsterlerse, sadece Avrupa'dan gelen mülteciler olarak kabul ederler. Türkiye sözleşmeye 1961'de hem zaman hem yer bakımından çekince koymuştur. Yani hem 1 Ocak 1951'den önceki olaylar için sözleşmeye taraf olmuştur hem de sadece Batı'dan gelenlere mülteci statüsü vermeyi kabul etmiştir. Bu iki rezervle, iki çekince ile taraf olmuştur.

1967'de Cenevre Sözleşmesi'ni tamamlayan New York Protokolü'nün kabulü sırasında Türkiye, zaman bakımından getirdiği sınırlamayı kaldırdı. Böylece sadece 1 Ocak 1951 tarihinden önceki değil, sonrasındaki olaylar bakımından da mülteci statüsünü verebilecek konuma gelir. Fakat yer bakımından sınırlama devam eder. Sonuç olarak bugün, Türkiye sadece Avrupa'dan gelen mültecilere, mülteci statüsü verebiliyor.

Sözleşmenin 33. maddesi çok önemlidir. Bu madde, geri gönderme yasağını düzenler. Geri gönderme yasağı, uluslararası hukukun örf ve âdet kuralıdır. Göç hukukunun temel taşıdır. Fakat sözleşmede bunun da istisnası vardır. Buna göre güvenlik tehdidi oluşturan veya suç işleyen yabancıları geri gönderebiliyorsunuz. Kişinin kendi ülkesine geri gönderilmesi hususundaki bu istisna, zaten siyasal nedenlerle o ülkeden kaçmış olan mültecinin aynı muameleye tabi tutulmasına yol açıyor. Geri gönderme yasağı sığınmacılar için de söz konusudur. Çünkü mülteci olma durumuna karşılık mülteci statüsü, mülteci statüsü verilmeden önce doğan koşullar nedeniyle oluşur. Mülteci statüsü vermekle mülteci olunmaz. Mülteci statüsü almadan, işlemler henüz tamamlanmadığı için sığınmacı statüsündeyken de mülteci olma koşulları varsa

vardır. Onun için mülteci statüsünü vermek aslında bir kurucu, yenilik doğuran işlem değil, mevcut bir durumu beyan etmektir. Zaten kişi, kendisini mülteci statüsüne sokacak koşullara sahiptir. Bu, deklaratori/izhari bir beyandır. Ama mülteci statüsünü zaten koşullar nedeniyle daha önceden kazanmıştır. Bunun için sığınmacılara mülteci statüsü verilmeden önce de geri gönderme yasağı uygulanır.

Mültecilerle, göçmenlerle ilgili olarak özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de önemlidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 1. Maddesi şöyle der: "Devletler bu sözleşmedeki hakları kendi yetki alanı içindeki herkese sağlamakla yükümlüdür." Çok önemli olduğunu düşündüğüm bu maddede devletler kendi vatandaşlarına bu hakları sağlamakla yükümlüdür demez. Vatandaş olmasa dahi eğer o devletin yetki alanı içindeyseniz bu sözleşmedeki haklardan yararlanırsınız der. Devletler bu hakları vatandaş olmayan, kendi yetki alanı içinde bulunan kişilere de sağlamakla yükümlüdür, tıpkı vatandaşlarına sağlamakla yükümlü olduğu gibi. Bu çok önemli bir ilke. Çünkü vatandaşlık ile insan haklarını birbirinden koparıyor. Yani insan haklarını vatandaşlığa bağlamıyor. Bu insan hakları hukuku bakımından da önemli bir mesele. Ama göçmenler için hakların vatandaşlıktan koparılması özellikle önemli. Çünkü göçmen, vatandaş olmadan insan haklarına sahip olan ya da sahip olması gereken kişidir. Ne kadar sahip o ayrı bir konu. Yani gerçekten böyle mi? Gerçekten böyle değil. Göçmen olmayanlara vatandaşla eşit haklar sağlanıyor mu diye sorarsanız Türkiye de dahil olmak üzere birçok devlet için bu sorunun cevabı 'hayır'dır. Çünkü burada, uluslararası hukukta iki kutup, iki kural birbiriyle çelişiyor. Bir tarafta devletlerin egemenlik haklarından doğan istediği kişileri ülkesine alırken istemediklerini almama yetkisi, diğer tarafta ise istediği kişileri ülkesinin dışına çıkartmak yetkisi var. Bu, uluslararası hukukta devletlerin egemenlik haklarından doğan bir yetki. Öbür taraftan, göçmenlerin insan hakları var. Mülteciler hukuku var. Göçmenlerin eşitlik hakkı var, ayrımcılık yasağı var. Ve tabii mülteci hukukunda geri gönderme yasağı ilkesi var. Bütün bunlar birbiriyle çelişiyor.

Bu çelişkiyi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da görüyoruz. AİHM kararlarını mülteciler ve göçmenler bakımından incelediğiniz zaman ağırlıklı olarak devletlerin egemenlik hakkına yer verildiğini görüyorsunuz. Devletler istediklerini alırlar ülkeye, istemediklerini gönderirler. Devletin bu konuda mutlak bir hakkı vardır. AİHM kararlarının hareket noktası da bu devletler hukuku kuralı oluyor. Böyle olunca da AİHM kararlarında son derece daraltıcı yorumlar var.

Diğer yandan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4. Protokol'ü var. 4. Protokol şunu diyor: "Kimse vatandaşı olduğu ülkeden gönderilemez ya da 27

vatandaşı olduğu ÷lkeye girme hakkından yoksun bırakılamaz. Yabancıların kolektif olarak ÷lkeden gönderilmesi yasaktır.” Bunlar önemli hükümler. Türkiye bu 4. Protokol’e taraf olmadı. Daha doğrusu taraf oldu da taraf olmadı. Şöyle ki, bu protokolü imzaladı, onayladı, meclisten geçti. Fakat resmî gazetede yayımlamadı ve onay belgesini Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne vermedi. Anlaşılan o ki bu protokol onaylandı, o sırada akıllı evvel biri hükümete dedi ki “Aman sakın biz bu protokole taraf olmayalım, başımıza bela açar bu protokol.” Bunun üzerine resmî gazetede yayımlamadılar. Böylece 4. Protokol’le ilgili olarak Türkiye’nin ‘onayladığı bir protokole taraf değil’ gibi bir garip durumu var.

Bunun dışında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin birçok maddesi göçmenler ve mültecilerle ilgili. Mültecilerle, mülteci hakları ile ilgili ayrı bir maddesi yok ama birçok maddesi göçmenlerle, mültecilerle ilgili. Örneğin 2 ve 3. maddesi yaşam hakkı ya da işkence yasağı. Hiç kimse, 2 ya da 3. maddeleri ihlal eden bir işleme tabi tutulacağı bir ÷lkeye gönderilemez. Örneğin, Soering/İngiltere Davası’nda (1989), ABD’de cinayet işledikten sonra İngiltere’ye kaçan bir kişinin ABD’ye geri gönderilmesi söz konusuydu. AİHM, ABD’de idam cezası olduğundan, geri gönderilirse Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlaline yol açacağını söyleyen bir kararı kabul etti.

Göçmenlerin ÷lkeye girişlerini önlemek için denizde müdahale ederek, işkence görmeleri olasılığı bulunan bir ÷lkeye gönderilmelerini, Hirsi Jamaa ve diğersleri/İtalya davasında (2012) AİHM Sözleşme’nin 3. maddenin ihlali olduğu sonucuna vardı. Bu davada Libya’nın güvenli bir ÷lke olmadığını belirtti.

Sözleşme’nin 5. maddesi, göçmenlerin hukuka aykırı biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakılması, 6. maddesi yargılamanın adil olmaması durumlarında göçmenlere uygulanıyor.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde mültecilerle, göçmenlerle ilgili ayrı bir madde yok ama birçok maddesi bu konuyu ilgilendiriyor. 8. maddesi, aile yaşamı özellikle önemli. Aile birleşmesi için ÷lkeye kabul edilme ya da aile bağlarının mevcut olduğu ÷lkeden dışarıya gönderilme şeklinde... Orada bir Güner davası var, Güner Hollanda davası. Güner, çocuk yaşta Hollanda’ya gelir fakat ondan sonra suç işler. Adam öldürme suçundan 7 yıl hapsi istenir. Hapisten çıktıktan sonra Hollanda kendisini sınır dışı eder. O arada evlenmiştir ve çocuğı vardır. Bunu AİHM 8. Maddenin, “Aile Yaşamı” maddesinin ihlali olarak görmedi. Buna ben bir muhalefet görüşü yazdım Sloven ve Fransız yargıçlarla birlikte. Dedik ki; suç işlemiş kişiyi hapse mahkûm ediyorsunuz, cezasını cezaevinde dolduruyor. Çıktıktan sonra bir de sınır dışı ediyorsunuz.

Yani bir suçta iki ceza veriyorsunuz. Hollanda vatandaşları bir suç için bir tek cezayla cezalandırılırken, bu Türk vatandaşa iki ceza veriliyor. Bunun gibi başka kararlar da var.

Şu anda AİHM’de en önemli ve en popüler dava, Büyük Daire’nin önünde bekliyor, henüz karara bağlanmadı. Dava, Ruandalı bir sığınmacı ile İngiltere arasında. Çünkü İngiltere Ruanda ile bir anlaşma yaptı. Mülteci statüsünü vermedikleri kişiler Ruanda’ya geri gönderiliyor. Ruanda’dan gelsin, gelmesin Ruanda’ya geri gönderiyor. Hâlbuki Ruanda güvenilir bir üçüncü ülke değil. Bu nedenle AİHM dava sonuçlanana kadar geri göndermelerin durdurulması hususunda geçici tedbir kararı verdi. Bunun üzerine İngiltere’de kıyamet koptu, halen daha kopuyor.

Son olarak Türkiye, Avrupa Birliği’ni geri kabul anlaşmasına kısaca değinmek istiyorum. Bu anlaşma, Avrupa Birliği ülkelerine yasadışı yollardan giren göçmenleri Türkiye’ye geri gönderir. Bu anlaşma gereğince her geri gönderilen göçmene karşılık olarak bir Suriyeli mülteci Türkiye’den de Avrupa Birliği’ne gönderilir. Bunun dışında Türkiye yasadışı göçü önlemek için kara ve deniz sınırlarında önlemler alacak. Anlaşmanın uygulanmasını denetleyecek bir ortak eş güdüm mekanizması kurulacak. Vize serbestliği konusunda çalışılacak. Hala çalışılıyor o vize serbestisi hala sağlanamadı. Çünkü vize serbestliği Türkiye’nin demokratikleşmesine bağlı. Ve Avrupa Birliği Türkiye’ye 6 milyon Euro verecek. Bu anlaşmayla birlikte Türkiye’den Yunanistan’a geçen yasadışı göçmen sayısında ciddi bir düşüş oldu. Buna karşılık Yunanistan’dan Türkiye’ye geri gönderilenlerin sayısı da çok düşük. Bu anlaşma Avrupa Birliği bakımından çok eleştirildi çünkü Avrupa Birliği için bir moral ve hukuki sorun yarattı. Yani bu anlaşma iltica hakkını hiçe sayarak göçmenlerin Avrupa Birliği’ne girmesini engelliyor. 1951 Cenevre, 1967 Protokolü mültecilerin korunmasını sağlayan hükümlere aykırı bu anlaşma.

Avrupa Birliği’nin eleştirildiği bir başka mesele daha var. Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi kurumlar Türkiye’nin güvenilir bir üçüncü ülke olmadığını ileri sürüyor. Türkiye’deki insan hakları ihlalleri, Suriyelilerin çalışma izni alamamaları ve çok düşük ücretlerle kaçak işçi olarak çalışmaları, eğitime ulaşmadaki güçlükler ve nihayet Türkiye’nin 1951 sözleşmesine koyduğu coğrafi çekince göz önüne alınınca Türkiye’nin güvenilir bir ülke olmadığını ileri sürüyorlar. Sonuç olarak Avrupa Birliği, göçmenleri Türkiye’ye göndermekle geri gönderme yasağı ilkesini çiğnemiş olacak. Bu noktada AB kendi değerlerine aykırı davrandığı için eleştiriliyor.

Avrupa Birliği açısından yararı ise, Türkiye Avrupa Birliği için bir bekleme deposu oldu. Türkiye açısından ise ‘tam üyelik’ müzakereleri derinleşecek

deniyorsa da böyle bir şey olmadı. Tam üyelik müzakeresinde hiçbir gelişme olmadı, yeni bir bölüm açılacaktı yeni bir bölüm de açılmadı. Yeni bir bölüm açılmadığı gibi Avrupa Birliği Parlamentosu bu anlaşma yapıldıktan sonra müzakerelerin askıya alınması yolunda kararı kabul etti. Vize serbestliği sağlanamadı. Çünkü orada anti-terör yasasındaki terör tanımının değiştirilmesi öngörülüyor, Türkiye bunu yapmadı. 6 milyar Euro'nun ödenmesi gecikti. Çünkü Avrupa Birliği paranın Suriyelilere gitmesi ve harcamaların şeffaf olması konusunda ısrar ediyor. Sonunda ödeme Türkiye'ye iki taksit olarak 3 milyar dolar ve ardından bir 3 milyar dolar daha şeklinde geldi. Oysa Türkiye'nin zaten bu işe harcadığı para bunların çok üstünde, 40 milyar dolar civarı.

Fakat bu anlaşmanın en önemli tarafı şu: Türkiye, Avrupa Birliği ilişkilerini temelden değiştirdi. Avrupa Birliği insan hakları eleştirilerini bir yana itti, Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri unutuldu ve Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri yeni bir stratejik iş birliği eksenine oturdu. Bu yeni dengede Türkiye'nin eli göçmenler nedeniyle daha kuvvetli. Angela Merkel'in yeni çıkan kitabında, "Göçmenlere Türkiye'de yaşama perspektifi vermemiz gerekiyordu. Recep Tayyip Erdoğan'ı buna ikna ettim." diye yazıyor. Baktığınız zaman bu anlaşma, Türkiye'nin, Erdoğan'ın eline bir koz verdi. İkide bir kapıları açmakla tehdit ediyordu ve 2022 Şubat krizinde de açtı. İdlip'te 36 asker öldürüldüğünde binlerce ilticacıyı Yunanistan sınırına yığıdı Türkiye. Bunun yanında ilticacıların, insanların siyasi amaçları için kullanabileceğini gösterdi. Tabii insanlara ne kadar değer verdiğini de görmüş olduk.

Tabii bir yandan da Türkiye'de giderek yükselen göçmen karşıtlığı dalgası var. "Biz Avrupa Birliği'nin bekçisi miyiz?" eleştirileri var. Kayseri olayı hepimizin hafızasında. Arap ve Suriyeli mültecilerin işyerleri basıldı, yağma edildi, linç teşebbüsleri oldu. Üstüne üstlük işsizlik, enflasyon ve ekonomik kriz yükseldikçe göçmen karşıtı duygular da halkta daha fazla yükseliyor. Nüfusun %80'i Suriyelilerin geri gönderilmesini istiyor. Oysa biliyoruz ki onlar misafir değil, kalıcıdır. Onun için başka türlü politikalar izlemek gerek. Eğer sizin bir göçmen politikanız yoksa o zaman tabii ki böyle dalgalanmalara tabi olursunuz. Kendi iradeniz dışında dalgalanmalara tabi olursunuz. Bu iktidarın "Suriyeliler Müslümandır, Ensar'dır, ümmetin bir parçasıdır" gibi dinsel argümanları da bugün Türkiye toplumunda etkisini kaybetmiş durumdadır. Onun için başka çözümler aramak gerek.

Nedir bu çözümler? Bu çözümler bir kere tabii ki entegrasyondur. Bu insanlar bizimle beraber yaşayacak. Beraber yaşamayı sağlayacak koşullar yaratmamız gerekir. İkincisi de tabii ki bu insanları göçe zorlayan uluslararası koşulların değişmesini sağlamak gerekir. Yani bu insanların Türkiye'ye göç etmesinde Türkiye'nin hiçbir payı yok mu? Suriye konusunda Türkiye'nin

izlediği politika bu g olgusunda bir rol oynamadı mı? Oynadı. İşte öncelikle bu politikalara son vermek lazım.

II

FELÂKET KAPİTALİZMİ

Yeni Mülksüzleştirme Dalgası: Emek, Ekoloji ve Göç *Bahadır Özgür*

Bir felaket kapitalizmini tartışıyoruz. Macaristanlı iktisatçı Karl Polanyi, şu sıralar popüler olan ve tekrardan üzerine çok tartışılan Büyük Dönüşüm kitabına şu cümle ile başlar:

“19. yüzyıl uygarlığı çöktü”.

Bu sözler tabii ki 1940’larda faşizmin yükselişine denk gelen bir kara haber gibidir ama Polanyi, bu çöküşün temeline esaslı bir çelişkiyi koyar aslında. Bu, piyasalaşmayla, piyasa ekonomisi ile toplumsal varoluş arasındaki çelişkidir. Gündelik hayatın en basit gerekleri dahi piyasalaşma ile büyük bir çelişkide olmuştur. Buradan açığa çıkan gerilim sonuçta bir felaketle sonuçlanmıştır ona göre ve bu felaketin çekirdeğine de büyük dönüşümü koyar.

Bu dönüşüm üç temel alanda gerçekleşmiştir: Emek, doğa ve paranın metalaşması. Emek, paranın metalaşmasından çok daha önemli bir şey söyler: Bunun zor gücü ile gerçekleştiği. İşte Felaket Kapitalizmi başlığında devletin değişen işlevi de burada anlam kazanıyor. Söz konusu dönüşüm zor gücü ile gerçekleşiyor çünkü Polanyi’ye göre bu üç alandaki metalaştırma süreci bir siyasal projedir. Ekonominin ve toplumun genel seyrinde gerçekleşmemiştir. Aksine onun doğal seyrine karşı gerçekleşen bir siyasal proje olduğu için de mutlaka ve mutlaka baskı yöntemi ile zorla gerçekleştirilir. Yani emeğin, doğanın ve paranın metalaşması, ekonomi dışı bir zoru gerekli kılar ve o topluma bir baskı yöntemi ile bunu kabul ettirir. Polanyi’nin bu söylediklerine bugün baktığımız zaman aslında çok daha somutlaştığını görüyoruz. O sebeple neoliberal dönüşüme ya da neoliberalizme bir anlamda “ikinci büyük dönüşüm” diyenler de vardır ve haklıdır. Ben de buna katılıyorum, bir ikinci büyük dönüşüm dönemi yaşadığımızı düşünüyorum.

Dolayısıyla tıpkı ilk büyük dönüşüm nasıl felaketle sonuçlanmışsa bugünkü dönüşümü de bir felaket kapitalizmi olarak tartışıyoruz. Batı’da 2008 finansal krizinin yarattığı istikrarsızlığın yanında şimdi iklim krizini de tartışıyoruz. Pandemi ile ortaya çıkan bir kriz var. Kitleli göçler, yoksulluk, yolsuzluğun kurumsallaşması, çeteleşme, mafyalaşma, bölgesel çatışmalar ve dünyada yükselen yeni militarizm derken aslında toplumlar çoklu krizlerle, çok katmanlı krizlerle yüz yüze kalıyor ve bir çözümsüzlük haline sapanmış

durumdalar. Ama bu çözümsüzlüğe karşı, yani çoklu krizlere karşı bir çözüm üretmemenin siyasal tezahürü ise hemen hemen her yerde zaten faşizmin ve faşist hareketlerin yeniden yükselişi oluyor. Bu yükselişin merkezinde de neyin olduğunu çok iyi biliyoruz: Göçmen karşıtlığı.

Faşizm, pek çok yerde göçmen karşıtlığı üzerinden yükseliyor. Göçmenlerin henüz yoğun olmadığı ülkelerde de bu bir demografik korku olarak toplumların üzerine çöküyor, bir demografik korku yaratılıyor. Dolayısıyla da emeğin doğanın ve paranın yeniden ve yeniden metalaştırılması aynı zamanda bir kez daha bu felaket kapitalizmini ya da kapitalizmin felaketleri içinde bir kez daha faşizmin yükselişini de beraberinde getiriyor.

Esas meselemiz ise, sol-sosyalist dayanışmacı müşterekler etrafında kenetlenmiş bir siyasal alternatif yaratamamamız tabii ki. Bütün mesele burada. Bu iddiayı taşıyanlar, tartışanlar çoklu krizler karşısında afallamış vaziyette görünüyor. Hangi krize nasıl cevap vereceğini, kimin üzerinden, neyin üzerinden yanıt vereceğini bilemez bir halde. Belki de en çok kafa karışıklığı da devlet merkezli olmasından kaynaklanıyor. Devlette de onun yönetim biçimi olarak siyasal rejimde en çok kafa karışıklığını burada yaşıyoruz. Onu tarif etmede, onun ne olduğunu anlamada çok büyük bir karışıklık yaşanıyor ki bu da çok doğal aslında. Çünkü gündelik hayata, cari siyasete baktığımız zaman gördüğümüz şey tam da bir çılgınlık. Türkiye için bunu söyleyebiliriz. Yani bu siyasal İslam rejimine baktığımızda bir delilik hali, bir çılgınlık hali görülüyor. Toplum ise uzun süre bunun içinde bir rasyonalite aramanın yorgunluğu içinde ve bu yorgunluk artık kendisini bir kayıtsızlığa terk etmiş durumda. Bir anlamda hiçbir şeye benzemeyen ama rahatlatıcı bir tona da sahip olan bir ad koyduk buna: Çürüme. Nasıl bir şey olduğunu tarif etmediğimiz, yalnızca çürüme olarak açıklanan bir tür kayıtsızlık haline ulaşıyor.

Soru şu aslında, “İyi de çürüyen ne?” yani böylesine şekilsiz, biçimsiz, kimi kapsadığı belli olmayan öznesiz, nesnesiz bir şeyle nasıl mücadele edilebilir ki? Daha önce bazı konuşmalarda da çok referans vermişimdir. Olan bitene bir çılgınlık delilik, bir yağma, talan, kuralsızlık hali olarak baktığımız her seferde, göz önünde tutmamız gereken bir nokta var. Shakespeare’in meşhur oyununda Hamlet’in deli ve çılgın halleri karşısında baş vezir şöyle der: “Evet bu bir çılgınlık ama arkasında bir metot var.” Ben de hep bu karmaşık olaylarla karşılaştığım zaman arkasındaki metoda bakmaya çalışıyorum. Dolayısıyla bugün talan, gasp, yağmadan tutun da borç ilişkisinden, çeteleşmeden, militarizme, bölgesel savaflara kadar uzanan geniş bir alandaki bu mülksüzleştirme pratiklerine bir metotla bakmaya çalışalım. Mülksüzleştirmenin sermaye birikim rejiminde bir dönüşüm açısından nasıl bir anlam taşıdığı, dolayısıyla da bu mülksüzleştirmenin sermaye birikiminin 33

gerçekleştiği mekânın ve bunun ihtiyacı olan emeğin yükselen militarizmle şekillenen yeni iş bölümü çerçevesindeki yeniden haritalanması da bu bakış açısı ile ilişkili. O halde mekânın ve emeğin yeniden haritalandırılması, dolayısıyla da mülksüzleştirme yoluyla birikimin artı değer ve el koyma yoluyla birikimi nasıl desteklediği ve nasıl iç içe geçtiğini bir de bu bakış açısı ile tartışalım.

Mülksüzleştirme meselesi, 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süren İngiltere’de toprakların çitlenmesine kadar dayanır. Marx bunu ilk analiz edenlerden birisidir ve buna ‘ilksel birikim’ der. Burada esas olan şudur; Toprağın metalaştırılması ve insanın topraktan kopartılması, kopartılan insanın da ücretli emeğe dönüştürülmesini ilksel birikim olarak tanımlar ama üzerinde çok tartışmamıştır. Esas itibarıyla Marx’ın bu tespitinde Mülksüzleştirme burada emek gücünün yeniden üretiminin de bir fonksiyonu olarak ortaya çıkıyor. Ama bence bugün için çok önemli ikinci bir nokta da var, insanın topraktan kopartılması zor yolu ile gerçekleştiriliyor. Yani siyasal bir zorla gerçekleştiriliyor. Ekonominin doğal seyri dışında bir zorla. Bu zor, ücretli emeğe dönüştükten sonra üretim sürecinde bir sessiz kabule yerini bırakıyor. Biz buna ‘sessiz zor’ diyoruz. Piyasanın kendi kurallarına tabii oluyor. Dolayısıyla burada bir kafa karışıklığı ortaya çıkıyor. Siyasal zor ile iktisadi zor ayırımının ya da ekonomi dışı zorun, artı değere el koyma yolu ile birikimle hiçbir alakası yok. İşte burada siyaset, siyasal rejim ve devlet bir tartışma unsuru olarak beliriyor. Çünkü zorla el koymada devlet çok aktif bir rol alırken, artı değere el koyma yolu ile birikimde neredeyse görünmez, sınıfsız hatta orada yok olmuş bir vaziyette ortaya çıkar.

Bugün Türkiye’ye baktığımız zaman bunu çok daha derin yaşıyoruz. Rejimi tanımlamakta güçlük çekmek bir tarafa bu rejimin neredeyse piyasa ekonomisine karşı olduğu iddialarının ortaya atıldığı, oradan saparak bir tür yağmacı, talancı bir rejim olduğu ama sermayenin hareketiyle çeliştiği noktalarının da olduğu gibi ifadelerle bile ulaşıyoruz. Buradaki karışıklığın nedeni, mülksüzleştirmede zorla el koyma pratiklerinin ön plana çıktığı dönemlerde böyle bir kafa karışıklığı ortaya çıkması. İşte ben de bu yazıda hem emeğin yeniden üretimi çerçevesinde mülksüzleştirmeyi hem de zamanda bir zorla el koyma pratiği olarak mülksüzleştirmeyi Türkiye örneği üzerinden somutlamaya çalışacağım.

Türkiye sermayesinde zorla el koyma aslında başından beri bir doğum lekesi olarak vardır. 1915 Ermeni Tehciri, 6-7 Eylül Olayları, Maraş ve Sivas Katliamları bir mülksüzleştirme, bir zorla el koyma pratiğidir. Başından itibaren mülkiyetin, sermayenin el değiştirmesi, Türkiye sermaye birikiminin bir

dönemindeki mülksüzleştirmeyi bundan biraz ayırmak gerekiyor. Özellikle 2000-2010 arası mülksüzleştirme, aslında finansallaşmayla birlikte anlam kazanıyor. O dönemki mülksüzleştirmeyi tartışabilmemiz için finansallaşmaya da bakmamız lazım. Bu dönemde çok kabaca iki şekilde mülksüzleştirme işliyor. Birincisi birikmiş değerlerin yeniden paylaşımı. Yani özelleştirme. Bu aynı zamanda emeğin güvensizleştirilmesi, emeği koruyan statülerin ortadan kaldırılmasını da beraberinde getirir. İkincisi ve çok daha önemlisi borç ilişkisi. 2000'lerden sonra bir borç ilişkisi ortaya çıktı. Borcu da iki farklı şekilde tarif etmek lazım: Özel borç ve kamusal borç. Özel borç hane halkının borçlandırılması, geleceğinin satın alınması, reel ücretlerin anlamlı bir şekilde artmadığı halde satın alma gücünü artırarak bir tahakküm ilişkisi kurması aslında. Bence yeni tahakküm ilişkilerinin temelinde bu borç ilişkisi yatıyor. İkinci borç ilişkisi ise devletlerin borç ilişkisi, yani kamusal borç. Türkiye örneğinde gördüğümüz yurt dışından bol miktarda dövizin çekilmesi, bunun için ekonomi politikalarının uygulanması gibi. Ama bu borç da Türkiye'de devletin ve siyasal rejimin değişimine yol açmış bir dinamiktir, kökten değişime yol açmıştır. Özel borç toplumun değişimine, kendinin yeniden üretim koşullarını değiştirmiştir. Kamusal borç ise devletin kendini yeniden üretim koşullarını değiştirmiştir. Dolayısıyla işte bu tartıştığımız rejime doğru evrilmiştir.

Esas itibarıyla 2008 Krizi'nden sonra bu özelleştirme ve borçlanma üzerine süren mülksüzleştirme yerini zorla el koyma pratiklerinin daha ön plana çıkmasına sebep oluyor. Bunun temel nedenini az çok biliyoruz. Dünyada kredi, yani bol para döneminin kapanması. Dolayısıyla Türkiye içinde büyüme ve ekonomideki paylaşım özellikle 2010'lardan sonra Türkiye içi kaynaklara kaymış durumda. O yüzden de 2010'lardan sonra biz çok yoğun bir miktarda toprak özelleştirmesine, imar rantlarına, enerji ve turizm yatırımlarına, ormanların gaspına tanık olmaya başlıyoruz. Örneğin madencilik yükselmeye tanık oluyoruz. Bunun nedenlerinden birisi siyasal rejimin paylaşım ihtiyacını sürdürebilmesi ve dış kaynak kesildiği zaman içerideki kaynakları paylaşabilmesi. İkincisi bu borç ve bağımlılık ilişkisinin sürdürülebilmesi için böyle bir rant üretimine ihtiyaç duyulması. Üçüncüsü, kredi olanakları olduğu için sermayenin birikiminin mülksüzleştirme yoluyla, el koyma yollarının birikime kayması yani kar oranlarının bu şekilde ayakta tutulmaya çalışması. Bir diğeri de bu mülksüzleştirme dalgasının aslında çok daha uzun erimli bir sermaye dönüşümünün temelini oluşturması.

Burada hukuki değişiklikleri görmek açısından 2012'de çıkmış bazı düzenlemelerden bahsetmek istiyorum. Bunlar aynı yıl içinde eş zamanlı gerçekleştirilmiştir. Mesela; orman, tapu, köy, imar kanunları değişmiş, büyükşehir yasası değişmiş, kentsel dönüşüm yasası çıkmıştır. İhale

kanunundaki seri değişikliklerin en yoğunlaştığı zaman, aynı zamanda mega projelerin en yoğun başladığı zamanlar. 2012'den sonra hızla, bir anda bu tip büyük hukuki değişimlerin görüldüğü, bütün düzenlemelerin baştan aşağıya yeniden tanzim edildiği bir döneme denk gelir. İşte bu mülksüzleştirmenin, zorla el koymanın ön plana çıkması ile oldukça uyumludur. Özetle, Türkiye'de 2012 sonrası süreç, gerçekten zorla el koyma yolu ile birikimin arşa çıktığı bir dönemdir. Görünüşte tam bir yağma, talan, yozlaşma, yolsuzluk dönemi olarak görülüyor ama az önce de ifade ettiğim gibi peki bunun arkasında bir metot yok mu? Yani bu sadece bir yağma talan mı, o alanla, sadece siyasi rejimin kendi hırslarıyla mı sınırlı bir şey?

Buna cevap vermek için aynı dönemde ne yaptıklarını da hızlıca bir sıralamak, daha doğrusu Anadolu haritasına bir bakmak gerekir. Mesela dört yüze yakın organize sanayi bölgesi inşa edilmiş, Anadolu'da birden fazla kenti bir araya getirerek üretim havzaları şeklinde örgütleyen ve bir sermaye grubunun adıyla kırk beş tane endüstri bölgesi, yirmi beş tane tarım ihtisas bölgesi inşa edilmiş. Bunlar küçük küçük mülkiyetleri bir araya getirerek büyük gıda zincirlerine ya da tarım tekellerine üretim yapan bir tür ücretli köylülük ortaya çıkartmış. Türkiye'de böyle bir durum ile ilk defa karşılaşyoruz. Örneğin Bergama'da arazilerin büyük bir kısmı, işte bugün yandaş inşaatçı dediğimiz Bayburt Grup'a, Agrobay Tarım'a aittir. Agrobay Tarım binlerce dönüm arazi yanında Bergama'nın bütün su kaynaklarına sahiptir. Bütün su kaynakları kendi hakimiyetindedir. Oradaki köylüler onların işçisine dönüşmüştür. Aynı zamanda tarım ihtisas bölgelerinde Suriyeli işçiler de çalışmaya başlamıştır. Böyle yirmi beş tane tarım ihtisas bölgesi olduğunu görüyoruz. Yirmi iki tane dev lojistik üssü kurulmuş. İşte Amazon'u biliyoruz mesela. İstanbul Kurtköy'e gittiğiniz zaman peş peşe dev lojistik bölgeleri görürsünüz. Ağrı'dan İzmir' kadar bütün mera bölgesini kapsayan devasa boyutta yirmi iki tane lojistik üssü görürüz.

Şimdi bütün bunları bir haritaya yerleştirdiğinizde, mesela Enerji Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı haritalarını üst üste koyduğunuzda şöyle bir manzara çıkıyor: Bütün bu üretim alt yapısındaki yenilenme; tren yolları, demir yolları, hava limanları, deniz limanları ile birbirlerine bağlanmaya başlıyor. Bu bağlanma, bu dönüşüm, yozlaştırmalarla, yolsuzlukla, kayırmacılıkla lekelenmiş olabilir. Sadece bir talan olarak görülmüş olabilir. Ama şu bir gerçek ki, Türkiye kapitalizminde özellikle mülksüzleşme yolu ile sermayenin üretim altyapısı baştan aşağıya değişiyor. Yani 1950'lerde kurulmuş olan ve neredeyse kamu sektörü, özel sektör olarak netlik kazanmış bu Türkiye kapitalizminin alt yapısı, 2005'lerden sonra olağanüstü bir değişime uğramıştır ve bu değişim özel sermayenin hakimiyetinde gerçekleşen bir dönüşüme evrilmiştir. Hatta şöyle bir örnek vereyim; Yozgat'ın Yerköy ilçesi

ile Antep arasında hızlı tren inşa ediyoruz. Yerköy küçük bir ilçedir. Antep'e her gün gidip gelse dolduramıyor, bu tren hattına ihtiyaç yok. Peki bunu niye inşa ediyor? Devamına bakıyoruz, Antep'ten Mersin Limanı'na uzanan bir hat, Mersin Limanı'ndan İzmir'e bir hat, İzmir'den Ankara'ya, Ankara'dan İstanbul'a ve bütün bunlar 'tren hatları' olarak ortaya çıkıyor. Bu organizasyonun finansmanı kim diye baktığımızda ise İngiltere Ticaret Bakanlığı'nı görüyoruz. Hatta İngiltere Ticaret Bakanlığı en son yaptığı açıklamada AKP hükümetini bugüne kadar gerçekleştirmesi gereken tren yolu yatırımlarını yapmamakla suçlayarak eleştirmiş, verecekleri kredileri daha şartlı şekilde vereceklerini söylemişti. Bütün tren yolları hatlarını İngiliz sermayesi finanse ediyor.

Bu şekilde baktığımızda ekolojik yıkımla emeğin değersizleşmesi ve aynı zamanda sermayenin üretim alt yapısının yenilenmesi arasında bir eşgüdümlülük, paralellik görünüyor. Bu bağlamda göçün nereye oturduğunu da anlatmaya çalışacağım ama öncelikle somut bir örnek vermek istiyorum. Cengiz İnşaat'ı bir yağmacı, talancı ve yandaş olarak görürüz. Çok doğrudur. İksel birikim yoluyla sermaye birikiminin belki en güzel örneklerinden birisidir Cengiz İnşaat. 2005'te özelleşmeyle aldığı Etibakır'ın Mazı Dağı'ndaki cevherini, yine kamu ihalesi ile verilmiş tren yolu hattıyla Kastamonu'ya taşır. Kastamonu'daki tesisleri de özelleştirme ile satın almıştır. Burada cevheri, bakır işler, yan ürünlerini 2016'da kırk dokuz yıllığına yine özelleştirme ile aldığı İnebolu Limanı'na taşır. Daha sonra bu cevheri, 2020'de kamu ihalelerinden biriktirdiği para ile satın aldığı İngiltere'deki teknoloji şirketine gönderir. Bu teknoloji şirketi, kobaltdan on üç farklı katma değer üretir. Kobaltdan üretim sağlar. Elli yıllık bir teknoloji şirkettir. Ve ürettiği bu on üç farklı katma değer, dünyadaki elektrikli otomobillerin pillerinde gerekli olan önemli bir üründür. Aynı zamanda uzay teknolojisi ve askeri sanayide kullanılan on üç farklı ürün üretir. Cengiz İnşaat, dünyadaki kobalt üretiminin %2'sini tedarik eden bir sermaye grubu. Bunun anlamı dünyada ilk onun içinde olmak demek. Dolayısıyla bizim bu 2000'lerden sonra yağma, talan, ihale, yandaş olarak gördüğümüz sermayenin pratiği aynı zamanda küresel iş bölümü içinde, bugün ticaret savaşları dediğimiz şeyin merkezine oturmuş bir yeni teknolojinin tedarikçisi olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla Türkiye'deki olup bitene biraz bu gözle bakmak gerektiğini düşünüyorum. Kroma baktığımızda da aynı şeyi görürsünüz. Mesela Eti Kromdan elde edilen cevherden sağlanan değer, bugün dünyada on beş farklı limanı finanse eder. Dünyanın en büyük ilk beş lojistik şirketinden birinin sermayesine dönüşmüştür. Böyle çok örnek var ama temel olarak şöyle bir şeye dönmüş oluyoruz: Başta da söylediğim gibi emeğin, doğanın metalaştırılması zor gücü ile gerçekleşir ama bu zor gücü aynı zamanda sermayenin artı değer yoluyla birikimin önünü açan, onu destekleyen, onunla iç içe geçmiş bir sürecin parçasıdır. Türkiye'deki son 20

yıla baktığımız zaman bunu görüyoruz. Burada iki şeyi özellikle vurgulayarak bitirmek istiyorum.

2012'deki dönüşümden bahsetmiştim ama burada militaristleşme, yeni militarizm ve askeri sanayinin dönüşümünün çok önemli olduğunu düşünüyorum ve bu da bir mülksüzleştirme pratiği aslında. Rosa Luxemburg'un kazandırdığı şahane bir tespittir. Sermaye için zor gücü en karlı yoldur ve bu bir militarizm olarak kendini somutlar. Yeni iş bölümü de hem Türkiye'nin içindeki bu sermayenin üretim alt yapısının dönüşümü hem de bu sermayenin bölgesel ihtirasları yeni militarizmle şekilleniyor aslında. İşte bu bölgesel çatışmalarla şekillenen bir iş bölümüne bakıyoruz. Biraz önce anlattığım haritayı biraz daha dünya haritasına yerleştirdiğimiz zaman doğudan batıya uzanan yeni ticaret yollarının tartışıldığını görüyoruz. Zengezur Geçidi ile Karabağ Savaşı arasında bir bağlantı var. Bugün Ortadoğu'da olanlarla, Hindistan, Arabistan, Irak ve Türkiye'yi bağlayan veya yapılması düşünülen ticaret hatları ile bir ilişki vardır. Transkafkasya hattının Ukrayna Savaşı'yla istikrarsız hale gelmesi, Kızıldeniz ticaret hattının Husilerin -dünyanın en yoksul halkı bile çok basit saldırılarla dünya ticaretinin %15-20'sini etkileyebilecek bir pozisyona gelmiş, yeni ticaret hattı arayışları ile mülksüzleştirme, bölgesel savaşlar, militarizm arasında bir ilişki çıkıyor. Tabii çok büyük bir resim bu ama Türkiye'deki dönüşümün buraya oturduğunu görmek lazım.

İkinci nokta ise göç meselesi. Göç çok farklı boyutları olan bir tartışma ama özellikle bir noktayı vurgulayarak bitirmek istiyorum. Marx'a atıf yaparak iş gücünün yeniden üretiminin mülksüzleşme yoluyla da gerçekleştiğini ve bunu sürekli hale getirmek zorunda olduğundan bahsetmiştik. İş gücünün yeniden üretimiyle de ilgilidir mülksüzleştirme. Bu bir nüfus teorisini ortaya çıkarttı, bizim çok uzun zamandır unuttuğumuz bir şey olan nüfusa hiç bakmıyoruz ya da şöyle bakıyoruz: Erdoğan üç çocuk istedi diyerek siyasal İslami bir pencereye odaklanıyoruz ama nüfus gerçekten tartışılması gereken ve aslında Marksizm'e de ait bir teori. Artık nüfus denen bir şey vardır. İlksel birikim ve mülksüzleşmenin ilk pratikleri artık nüfus üzerinden tartışılmaya başlamıştır. Çünkü şunu biliriz ki nüfus bir noktadan sonra ancak kendini yeniden üretebilir bir noktaya erişiyor, ondan fazla artmıyor. O artmadığı noktada yeni iş gücü yaratmanın yolu da iki şekilde gerçekleşiyor. Ya nüfusun içinden bir iş gücü devşirmeniz ya da mülteci aşısı yapmanız gerek. Aslında bunu dünya kapitalizminin bütün tarihinde sık sık görürüz. Bu konudaki en kapsamlı çalışma, TUSİAD tarafından yapıldı. 1999'da yapılan en kapsamlı Türkiye nüfus projeksiyonu ve tartışmasıdır bu. Başlığı şudur: "Türkiye'nin Demografik Fırsatı". Burada altının çizilmesi gereken yer, bu sözlerin 1999'da henüz AKP yokken söylenmiş olduğu. Peki demografik fırsat derken kastedilen

nedir? Nüfusun artması bir yerde durur. Ortalama yaş büyür, çocuk bağımlılığı azalır. Yavaş yavaş yaşlı bağımlılığının arttığı bir dönem oluşur. Bu koşullarda da ‘demografik fırsat’ olarak atfedilen şey ortaya çıkar. Çünkü iş gücünün, yani 18-65 yaş arası iş gücünün en geniş olduğu zamandır bu nüfusta. Yani sermayenin çalıştırabileceği, iş gücü ordusunun en genişlediği zamana fırsat derler. Bu fırsatta eğer siz iş gücünü yeniden haritalarsanız, yeniden tanzim ederseniz bir sıçrama yaparsınız. Örneğin Güney Kore, 1970’lerde bunu teknolojik sıçrama ile gerçekleştirmişti. Türkiye sermayesi, Türkiye için de 2010’lardan 2025-2035’e kadar olan dönemi bir demografik fırsat penceresi olarak tarif etmiş ve şunu sormuştur: “Bu fırsatla ne yapacağız?” Karşılığında da aşağıda sıralayacağımız cevapları verir.

Birincisi, üniversite açmayın, insanlara diploma vermeyin der. Çünkü söz konusu koşulların ihtiyacı olan insanlar yüksek eğitime sahip insanlar değil aksine meslek liselerinin tanzim ettiği bir iş gücüdür. Dolayısıyla meslek liselerine ağırlık verin der. İkincisi, sosyal güvenlik sisteminde değişikliğe gidilmesini söyler çünkü nüfus yaşlanmaktadır. Bu kurtulunması ve yeniden tasarlanması gereken bir durumdur. Üçüncüsü, nüfus içinden daha fazla çalışabilecek insanı daha fazla mesleğe yönlendirebilecek politikalara ağırlık verilmesi gerektiğini söyleyip bu yönde bir rapor hazırlamışlardır. Eğer bu politikalar takip edilmezse, Türkiye sermayesinin ileride yeterli işgücünü karşılayamayacağını var sayarlar.

Elbette, bütün bunlar kâğıt üzerindeki tutumlardan ibaret. İdeal olan ise şuydu: 2000’lerde üniversite açmak yerine meslek liseleri açmak. Bugün Meslek Eğitim Merkezleri’nde (MESEM) gördüğümüz tablo, iş gücünün yaş sınırının 6 yaşa kadar düşürülmesi ve 70-80 yaşına kadar çıkarılmasıyla somutlaşıyor. Bu dönüşüm, esas olarak 2010’lardan itibaren hızlanan mülksüzleştirme politikalarıyla mümkün hale geldi. Ancak Türkiye bunu başaramadı. Başaramayınca da 2010’lardan itibaren farklı bir yol izledi: Kendi nüfusu içerisinde ‘artık nüfus’ yaratarak yeni bir iş gücü devşirme yoluna gitti. Bu, birkaç yolla gerçekleşti. Orta gelir katmalarının çözülmesi, diplomaların değersizleşmesinden tutun da enflasyona, para politikalarıyla yoksullaştırmaya, asgari ücretlileştirmeye kadar pek çok örneği var bu durumun. Tüm bunlar nüfus içinde bir iş gücü devşirme yolu ve bir siyasal zorla gerçekleşiyor. Çünkü bu olağan koşullarda kimsenin kabul edeceği bir durum değil. Bunun yetmediği yerde de mümkün olduğunca çok göçmen emeğini, Türkiye sermaye birikimine entegre etme süreci yürütülüyor.

Merkel’in Özgürlük: Anılar 1954-2021 kitabında aslında “kişi başına 500 dolar verelim göçmenleri tutun” meselesinin siyasal yönünün yanı sıra bu göçmenleri aynı zamanda birer yetkin işgücü haline getirin tavsiyeleri de vardır. 39

OSB'lerde Şu kadar -örneğin, %20- kontenjan ayrılıŐın ona para vereyim gibi. Yani göçmen emeğinin Türkiye'nin bu vahŐı kapitalizmi içinde yetkinleŐtirme politikaları, kuramları da sürüyor. Bu nedenle Türkiye'deki mülksüzleştirme yoluyla birikimin sağlandığı bu dönüşümün bir parçası da göçmen emeğini artık nüfusu üretebilmek yani iş gücü üretebilmek için nüfusa bir aŐılama yapma mecburiyeti olarak da bakmak gerektiğini düşünüyorum.

Sonuç olarak Polanyi ile başladık, Polanyi ile bitirelim. Polanyi, emek ve doğanın metaya dönüŐtürülmesinin ancak siyasal zorla mümkün olabileceğini söylerken aslında Şunu ifade ediyordu: Serbest piyasa, 17. yüzyılın bir ütopyasıdır; ticaret kapitalizmine ait bir hayaldir. Ne zaman ki bu ütopya 20. yüzyılda — ve biz buna 21. yüzyılı da ekleyelim — siyasal zor yoluyla hayata geçirilmeye çalıŐılırsa bu süreç her seferinde felaketle sonuçlanır: FaŐizmle, otoriter rejimlerle, toplumsal yıkımlarla. Bugün Türkiye'de yaşadığımız neoliberal dönüşüm de tam olarak bu sürecin bir parçasıdır. Üstelik bu dönüşüm yalnızca toplumu değil, devleti de yeniden biçimlendiren, devletin gerçek karakterini açığa çıkararak daha derin, daha uzun vadeli bir dönüşüme evrilmiŐ durumdadır.

Sermaye İmparatorluğu ve Modern Devletin Sonu

Pınar Bedirhanoglu

İnsanların kendilerinin ve yakınlarının canları pahasına büyük kitleler halinde göç ettikleri, depremlerin, yangınların, salgınların, katliamların sermaye için fırsata dönüştüğü günümüzde dünya kapitalizminin bir felaket ya da kriz kapitalizmine dönüştüğü tartışılıyor. Gerçekten de sermaye, insanlar için felaket anlamına gelen insanlık dramlarını, devletin de güçlü desteğiyle, kendisini büyütmenin imkanları olarak değerlendiriyor. Ancak, bu hiç de yeni bir şey değil. Evet, bugün bir ‘felaket kapitalizmi’ içinde yaşıyoruz ama kapitalizm zaten insanlık için başından beri bir felaketti. Sömürgecilik döneminden 18. yüzyılda sanayi kapitalizmine ve sonrasında yaşanan trajedilere baktığımızda kapitalizmin zaten hiçbir zaman insancıl bir şey olmadığını görürüz. O yüzden ben burada, bugünkü kriz tartışmasının odağına kapitalizmi değil, devleti koymamız gerektiğini ileri sürerek bir çerçeve çizmeye çalışacağım. Çünkü, bugün bizde hiçbir zaman sonuçlanmayacak bir krizin içinde yaşadığımız etkisi yaratan dönüşümlerin temel olarak devlet odaklı olduğunu düşünüyorum.

Kapitalizmin tarihsel gelişimi her zaman krizlerle olmuştur. Büyük dünya krizi dönemleri olarak tanımladığımız 1870’ler, 1930’lar, 1970’ler ve halen devam eden 2008 sonrasının krizi bu çerçevede düşünülebilir. Nedenleri çoğunlukla iktisadi olarak tanımlanagelen bu tekrarlayan krizlerin uzun dönemli analizi, sermayenin genişleyen yeniden üretimini bir şekilde sağlamasıyla bu tür krizlerin hep atlatıldığı yanılması yaratabiliyor. Bu da bu kötü günlerin sonunun eninde sonunda geleceğine dair beklentileri besliyor. Günümüz krizini devlet odaklı, dolayısıyla politik bir kriz olarak tartışarak, bu tür beklentilerin bugün karşılanamayabileceğini ileri süreceğim. Başka bir ifadeyle, dinamizmini yapay zekadan alan yeni sanayileşme hamleleriyle, dünyada kriz eğilimlerinin sermaye açısından iktisaden belki görece hafiflediğini görebiliriz. Ama bu, benzer iyileşmelerin politik açıdan da gözlemleneceği anlamına gelmeyebilir. Neden? Bunu açıklayabilmek için, yine uzun dönemli, ancak politik bir analiz yapmak gerekiyor.

1980’lerden beri dünyada neoliberal dönüşümlerle devletin nasıl dönüştüğünü, nasıl daha sermaye yanlısı bir içerik kazanmaya başladığını, devletlerin daha önce emek yanlısı yaptığı yeniden dağıtım pratiklerinin giderek sermaye yanlısı biçimde yeniden düzenlendiğini tartışıyorduk ki 2010’ların başından itibaren Türkiye’de sanki başka bir şeyler daha olmaya başladı. Türkiye devleti, neredeyse her gün yeni bir şok gelişmeye uyandırdığımız çok sert bir sürecin içinde, köklü bir değişimin içine girdi. Türkiye’nin dünyadan negatif ayrışmaya başlamasından ve bu dönüşümün AKP iktidarının İslamcı niteliğinden kaynaklandığından -ki bunlarda da doğruluk payı var- nerdeyse 41

emindik ki bu kez de politik gidişat dünyada hızla değişmeye başladı. Trump'ın 2016'da ABD'deki ilk başkanlık döneminden geçtiğimiz aylarda Fransa'da Macron'un seçimi kazanan sosyalistlere iktidarı vermemesine kadar uzanan süreçte, bu kez de Batı'da bildiğimiz devletin adım adım yıkılmakta olduğunu gördük. Bu durum, dünyada yaşanan 'otoriterleşme' eğilimlerinin Türkiye ya da Türkiye gibi Güney ülkeleriyle sınırlı olmadığını ortaya koydu.

Konuşmamda, çoğunlukla 'otoriterleşme' olarak tanımlanan bu eğilimin dünyada kapitalist devletin politik içeriğinde kalıcı bir dönüşüme işaret ettiğini ileri süreceğim. Bugün dünya devletlerinin çoğunda gözlemlediğimiz bu dönüşümün, AKP'nin Türkiye'de popülerleştirdiği ifade ile söyleyecek olursak, kapitalizmin 'uzun dönemli cumhuriyetçi parantezinin kapanması' anlamına geldiğini düşünüyorum. Kâğıt üzerinde var olan düzenlemelerin gerçek hayatta uygulanmaması durumundan, özellikle insan haklarına ilişkin temel düzenlemelerin giderek kâğıt üzerinden de silineceği ve devletin çıplak gerçekliğinin apaçık ortaya çıkacağı bir duruma doğru gidiyoruz. Buradan bakıldığında, mülteciler ve göçmenler üzerine yapılan böyle bir toplantıda söylenmesi gereken ilk şey şu olmalı: Mültecilere ve göçmenlere bugün hukuksuz olarak reva görülenin yarın bizlere, çocuklarımıza ve torunlarımıza açıkça reva görülecek olanın yapı taşlarını döşediğini fark ederek bu mücadelenin bir parçası olmamız gerekiyor.

Peki, devletin dönüşümünden ne kastediyorum? Uzunca bir süredir dünyada otoriterleşme tartışmaları yapıyor ve bu otoriterleşme tartışmaları biliyorsunuz genellikle Türkiye'de ya da Türkiye gibi ülkelerde, bir türlü kurulamayan liberal devletin kurulması gerektiği vurgusuyla yapıyordu. Sorunun bu şekilde tanımlanması aslında başından beri yanlıştı. Günümüzde liberal denilen ülkelerinde de gözlemlenen otoriterleşme eğilimleriyle artık daha doğru soruları sorabilecek bir noktadayız. Belki de devlete ilişkin asıl sorulması gereken soru, devletin nasıl olup da kapitalizmin tarihsel gelişimi içinde giderek daha yoğun olarak sömürdüğü, kendisine kötü hayatları vaat ettiği ve daha kötü hayatları da vaat etmeye devam edeceği bir kitleyi kanun önünde eşit haklarla donatmış olduğuydu. Sermayedar-emekçi, zengin-fakir ayrımı yapmadan devletin tüm toplumsal kesimlere hukuken eşit mesafede durmaya başlamasını kapitalizmin tarihsel gelişimi içinde nasıl açıklamalıyız? Biz, bunu Batı örneği üzerinden dünya kapitalizminin kendiliğinden bir niteliği olarak tanımlayageldik ve bir biçimde ulaşılabilecek bir gerçeklik olarak gördük. Uzun dönemli olarak devletin tarihine baktığımızda bugün tam olarak belki de bu varsayımın neden doğru olmadığını sorgulayacak noktadayız. Cem Terzi, açılış konuşmasında göçmenlerin Türkiye emek piyasaları içinde nasıl kötü koşullarda çalıştığını kısaca özetledi. Göçmen ve

mültecileri emekçi sınıfların en sert, güvencesiz ve kötü pratiklerini yaşayan kesimi olarak tanımlayabiliriz ki bugün onların kâğıt üzerinde de kalsa, sahip oldukları haklar var. Tam da bu tespitle, bugünkü siyasi krizi anlayabilmek için, kapitalizmin emekçi kesimlere nasıl olup da vatandaşlık temelinde kanun önünde eşitlik hakkı verdiğini, yani cumhuriyetçi devletin tarihsel gelişimini düşünmemiz gerekiyor. Bu tartışma, bizzat dünya tarihi kitaplarında da büyük ölçüde göz ardı ediliyor ve asıl sürece kıyasla oldukça basit ve muhafazakâr bir milliyetçilik söylemi üzerinden açıklanıyor.

Kapitalizmin tarihsel gelişimine baktığımızda, başlangıcını ister 14 ister 16. yüzyıl olarak alalım, kapitalizmin ilk gelişim döneminde devletin, emekçi kitlelere kanun önünde eşitlik ya da eşit haklar tanınması, yaşam koşulları sermayenin birikim dinamiklerine göre her gün yeniden ve yeniden şekillenmekte olan emekçi sınıflara seçme ve seçilme hakkı tanınması gibi özelliğinin olmadığını görüyoruz. Bu özelliğin tarihin içinde belli bir dönemde toplumsal mücadelelerle kazanılmış önemli bir gelişme olduğunu, liberal demokrasiye yaptığımız güzellemelerde çoğunlukla gözden kaçırıyoruz. Bana kalırsa kapitalizmin tarihsel gelişiminin içinde özellikle 1789 Fransız Devrimi ile başlayan kritik kırılma olmasaydı, bunun arkasından bütün Avrupa'yı sert mücadelelere sürükleyen 1830-1848 devrimleri, Fransız Devrimi'nde saklı radikal politik imkanların ortaya çıkmasının bir ifadesi olan 1871 Paris Komünü ve arkasından da 1917 Bolşevik Devrimi olmasaydı belki de söz konusu hukuki eşitlik süreci yaşanmayacaktı.

1917 Bolşevik Devrimi bugün bize yıkılmış bir hayal olarak görülebilir ama ortaya çıktığında, kendi içinden çıkan Fransız Devrimi belasıyla mücadele etmeye çalışan Avrupa muktedirleri açısından en azından kanun önünde eşitliğin kabul edilmesinin hiç de fena olmayacağına dair ikna edici bir politik moment olmuştu. Çünkü ilk defa Bolşevik Devrimi ile emekçi kitlelerin gerçek eşitlik taleplerinin somut bir siyasi projeye dönüştüğü bir pratik ortaya çıktı ve Bolşevik Devrimi, belki de Sovyetler Birliği'nin kendi içinde yaptığından daha önemli olarak, bütün dünyada benzer toplumsal mücadeleleri tetikledi. Bizim genellikle Batı kapitalizmi ve Batı demokrasisi ile ilişkilendirdiğimiz, bugün nasıl olup da bu kadar iki yüzlü bir hal aldığına belki de şaşırduğumuz liberal demokrasi aslında bu toplumsal mücadelelerin içinden geçerek bugün Batı ile özdeşleştirilen bir nitelik kazandı. Hal böyleyken şu tespiti yapmamız gerektiğini düşünüyorum: Liberal cumhuriyetçi demokrasi olarak tanımlanan devlet biçimi, aslında dünya kapitalizminin ne olmazsa olmazı ne de normalidir. Oysa, bugün yaşadığımız siyasi dönüşüm sürecini bu normalden sapış, olağanüstünün gündeme gelişi olarak tanımlayan, tartışan pek çok analiz var. Bunlara cevaben, bana kalırsa asıl olağanüstü olan kapitalizmde böylesine bir

parantezin açılmış olmasıydı ve bu parantez bugün özellikle kırk yıldır yaşanan neoliberal dönüşümlerinin ardından emeğin sermaye karşısında gerilemesiyle, başka bir ifadeyle dünyada yerleşen derin sermaye tahakkümünün somut bir sonucu olarak büyük bir krizin içine giriyor.

1789'da Fransa'da başlayan kırılma, o dönemin hemen arkasından özellikle Batı'da emekçi sınıfların son derece öfkeli, öfkeli olduğu kadar da sistem karşıtı mücadeleleriyle liberal demokratik kazanımlarına evrilebildi. Dolayısıyla 1789'dan 1945'e kadarki süreci, yani tam da refah devleti uygulamalarına kadar olan süreci, dünya kapitalizminin derin siyasi krizi olarak tanımlamak mümkün. Çünkü bütün bu süre içinde kapitalizm, başına gelen bu bela ile yani emekçi kitlelere önce kanun önünde eşitlik verilmesi, arkasından vatandaş olarak tanımlanması ve siyasete dahil edilmesi meseleleri ile, en sonunda faşizmi de bir çözüm olarak deneyerek, baş etmeye çalıştı.

1945 sonrası dönemde bu kez de Soğuk Savaş ortamında kapitalizmin insan yüzlü bir kapitalizm niteliği kazandığını gördük. Ancak bu, kapitalist üretim biçiminin yeniden üretim dinamiklerine aykırı olduğu için, sistem 1970'lerde yeniden derin bir krize girdi. Biliyorsunuz 1970'lerden beri yaşanan neoliberal dönüşüm süreci, genellikle 1945-1970 arasındaki yeniden dağıtımcı Keynesçi refah devleti uygulamalarının sona erdirilmesine dair bir siyasi proje olarak tartışılıyor. Ama ben bu değişimin, yani neoliberal sınıfsal projenin, çok daha uzun dönemli bir siyasi proje olarak kavranması gerektiğini düşünüyorum. Neoliberalizmin fikir babalarından olan Hayek'in en önemli kaygılarından birinin 'çoğunluğun tiranlığı' olduğu düşünülürse, aslında meselenin sadece bir iktisadi yeniden dağıtım meselesi olmadığı, bizzat devlet meselesi olduğu, devletin yeniden örgütlenmesi meselesi olduğu çok daha iyi ortaya çıkacaktır. Kimilerince bugün bittiği iddia edilen neoliberalizm, bana kalırsa artık son aşamasına geldi ve bu son aşama devletin köklü biçimde yeniden yapılandırılması aşaması olacak. Ve bu köklü siyasi yeniden yapılandırma aşamasında biz büyük olasılıkla "Ya bu nasıl oluyor? Böyle olmamalı, norma aykırı" dediğimiz her şeyin norma uymak yerine normu değiştireceğini göreceğiz. Tabii eğer buna karşı mücadele etmezsek.

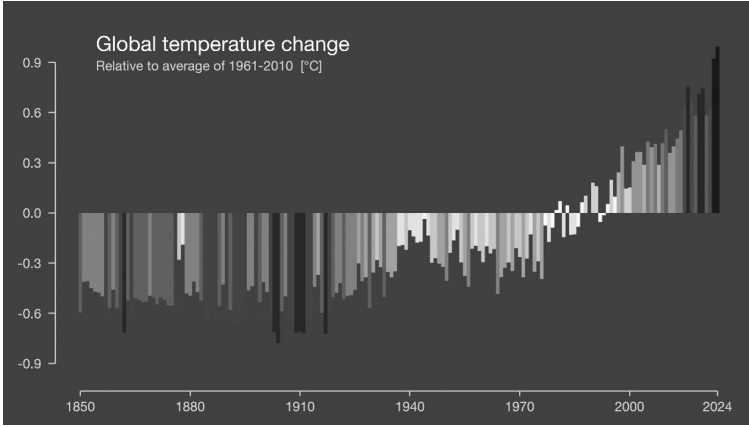
Bana kalırsa dünya kapitalizminin bugün geldiği aşamada modern devletin varlığını sürdüreceği bir çözüm çok da kolay değil. Dolayısıyla, bu mücadelenin kapsamı bunun çok ötesine geçmeli ve her şeyden önce kapitalizm karşıtı ve sosyalist bir mücadele olmalıdır. Çünkü bunlarla buluşmayan herhangi bir mücadele ister istemez modern devletin bütün o çelişkili içeriği nedeniyle beklediğimizin tam tersi sonuçlar doğurmaya meyilli olacaktır. Göçmenler ve mülteciler, 19. yüzyılda da bugün de aslında bu dünyada yaşanan köklü değişimlerin en sert sonuçlarını yaşayan kesimler olarak siyaseten önemli

gösterge gruplar. Bu nedenle, göçmenlerin ve mültecilerin bugün yaşadıklarının sadece onlara özgü olmadığını, bunların yarın kendi yaşayacağımız hayatları anlattığını hatırlayarak mücadele etmemiz gerekiyor.

Aynı Gemide Değiliz! İklim Krizinde Mülteciler ve Kadınlar **Çiler Çilingiroğlu**

‘Aynı Gemide Değiliz! İklim Krizinde Mülteciler ve Kadınlar’ başlığı altında ilk olarak “neden bir iklim krizinin içindeyiz?” sorusu bağlamında iklim krizi (Antroposen/Kapitalosen) tartışmalarında en fazla karşımıza çıkan ve bizim için şu anda en önemli kavramlardan biri olan iklim adaletsizliği üzerinde duracağım. İklim adaletsizliği iklim krizi ile birleştğinde göç olayı ortaya çıkıyor. İnsanlar, birçok canlı gibi göç eden varlıklar aslında. Sadece devletler kurulduktan sonra göç etmeleri bir sorun olarak tanımlanıyor. İklim göçmenliği ya da iklim mülteci olmak nasıl bir şey? Dünyadaki sayılar şu anda bize ne gösteriyor? Olayın ölçeğini anlayabilmek açısından akademik yayınlardan derlediğim güncel birkaç tane istatistik ve sayıya yer vereceğim. Ardından bir parantez açarak; kadın göçmen olmak, kadın mülteci olmak ne demek? Soruları üzerinde duracağım. Bu konuda bazı özel durumlar ve koşullar var. Kadınlar, erkeklere nazaran çifte bir dezavantaj yaşadığı için bu noktadaki durumları neyi gösteriyor ve nasıl eksiklerimiz var? Mevzuat ve başka bazı açılardan bu konuya değineceğim. Son olarak da tabii her zaman olduğu gibi işi politikaya getirip bu konuda geliştireceğimiz politika ne olacak konusunu tartışıp ve devamında sivil toplumun önemi ile bitireceğim.

Konumuza geçmeden önce çok kısaca ANTROG’dan bahsetmek istiyorum. Şu anda bir Antroposen Araştırma Grubu üyesi olarak karşınızdayım. Biz bu grubu 2021 yılında büyük orman yangınlarından sonra kurduk. İklim krizini sadece salt bir iklimsel veya jeolojik bir felaket olarak tanımlamanın ötesinde bir insan ve insanlık krizi olarak tanımlamak gerektiğini düşünüyoruz. Bu krizin kapitalizm tarihi içinde de önemli bir yere sahip olduğuna inanıyoruz Dolayısıyla da toplumsal adaletsizlikle kapitalizm tarihi bir araya geldiğinde ekstra bir yük olarak aslında bu etkinliklerin bir sonucu olarak iklim krizinin çıktığını görüyoruz. Şu anda farkındayız veya değiliz hepimizin karşı karşıya olduğu en önemli sorunun bu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun için çalıştaylar, konferanslar düzenliyoruz, çeviriler yapıyoruz, akademik veya akademik olmayan makaleler, kitaplar yazıyoruz, eğitim kampları düzenliyoruz. Mesela ArkeoDuvar’ın İnsan: Jeolojik Fail sayısında elimizden geldiğince anlatmaya çalışmıştık. Son olarak Latmos çevresindeki ekolojik, jeolojik ve arkeolojik tahribata dikkat çekmek için bir yürüyüş gerçekleştirdik. Üyelerimiz Timuçin Binder, Nurcan Etik ve Barış Onur Örs bu yürüyüşü yapıyorlar. Ben de yürüyüşteydim, yeni geldim. Arkadaşlarımız devam ediyor, 100km’lik bir rotayı kat ederek bölgedeki sorunlara; RES, HES ve maden tahribatına dikkat çekmek için bir eylem olarak bu yürüyüş devam ediyor. Sizlere arkadaşlarımla selamını getirdim.

1850-2024 arasındaki ölçümlere dayanarak dünya atmosferinin ne kadar ısındığını gösteren grafik.

Asıl konumuza dönecek olursak “İklimin neresindeyiz?” diye bir soru sorarak başlamak istiyorum. Bunu cevaplamak için son 10.000 yıllık bir dönemden kısaca bahsetmemiz gerekiyor. Aslında biz iklimin çok güzel bir yerindeydik. Bir buzul arası dönemde yaşıyoruz. Yani dünya ikliminin bir döngü içinde buzul dönemleri, bir de buzul arası dönemleri var. Son buzul dönemi 2,5 milyon yıl sürmüştü, ondan sonra bir buzul arası döneme girdik. Ne demek bu? Bu buzul arası dönemi; ılıman ve yağışlı, aslında canlı yaşamı için oldukça elverişli koşulların ve kararlı iklim koşullarının olduğu bir dönem olarak tasvir edebiliriz. Biz tam da bu dönemin içindeydik ve buna ‘Holosen’ adını veriyoruz. Son 10.000 yılımız böyle geçti. Bize okullarda insanlık tarihi olarak anlatılan şeyin tamamı da bu 10.000 yılın içinde kalıyor.

Bu 10 bin yıl boyunca yerleşik yaşama geçtik, birkaç yerde tarımı birbirinden bağımsız olarak icat ettik, doğal çevre ile böyle bir ilişki geliştirdik. Daha sonra da bildiğimiz hikâye geliyor; kentleşme, devlet denen aygıtın, imparatorlukların ortaya çıkması gibi. Sonrası daha aşına olan bir insanlık tarihi, bize de genellikle bir ilerleme olarak anlatılan bir hikâyenin içinde buluyoruz kendimizi. Bu hikâyenin içinde biz; ormanları keserek, tarım alanları açarak, madencilik gibi çeşitli etkinliklerde bulunarak atmosferimizi yavaş yavaş ısıtmaya başlıyoruz. Bu ısıtmanın etkisini tarım başladığı anda da görüyoruz aslında; ama asıl dikkat çekmek istediğim nokta, Endüstri Devrimi’nden, 1850’lerden sonra özellikle fosil yakıt kullanımı ile birlikte atmosferin ısınmasını ciddi bir şekilde ivmeliyoruz.

Burada değinmek istediğim, günümüze yakınlaştıkça ivmenin neredeyse 90 derecelik bir açı ile yukarıya gittiği. Bu bizim son 70 yılımız. Yani II. Dünya Savaşı sonrasında 1950’lerden itibaren geliştirdiğimiz yaşam tarzı nedeniyle atmosferimizi aşırı şekilde ısıtmış durumdayız. Bu, buzul arası dönemin doğal bir değişimi değil. Bu insan kaynaklı bir durum.

Peki biz bunu nasıl sağladık? İki tane büyük endüstrimizle sağladık. Endüstrileşen ve ilerleme hikayesinin en parlak yerine yerleştirilen ülkeler sayesinde, fosil yakıtlara ve endüstriyel tarıma olan bağımlılığımız nedeniyle. Bu ikisi dünyaya bizim adına 'sera gazları' dediğimiz gazları salıyor ve bu saldıığımız gazlar uzay boşluğuna gitmiyor, atmosferin içinde kalıyor ve bir sera etkisi yaratarak dünyayı ısıtıyorlar. Bu da doğal bir ısınma değil, insan etkinliğinin yarattığı bir ısınma ve daha önce de görülmemiş, en azından gezegenimizin deneyimlemediği tarzda bir ısınma yaratmış oluyoruz. Fosil yakıt ve endüstriyel tarıma bağımlılığımız II. Dünya Savaşı sonrasında küreselleştirildi. Aynı şekilde endüstriyel tarıma da -örneğin kırmızı et veya pirinç tüketimimiz- metan gazı olarak atmosferimize geri dönüyor. Sonuç itibariyle geldiğimiz noktada Dünya olmaması gerektiği kadar ısınmış durumda. Şu anda Eşik olarak ifade edilen olan 1.5 dereceyi geçmiş durumdayız ve bunun da çeşitli etkileri var.

İklim krizi ya da Antroposen krizi dediğimizde sadece atmosferin sera gazıyla ısınmasını kastetmiyoruz. Şu anda gezegen aynı zamanda çok büyük bir biyoçeşitlilik kaybı yaşıyor. Çok yakın zamanda yayınlanmış bir raporda dünya üzerindeki 'bilinen' canlı türlerinin %73'ünün soyunun tükenmiş olduğu bilgisi ile yüzleşmek zorunda kaldık. Bu da şu anlama geliyor, %75'ten sonra, ki çok kritik bir durumdan söz ediyoruz, gezegen üzerinde 6. Kitlese Yok Oluş dediğimiz olayı yaşayacağız. Kitlese yok oluşlar gezegenimizin tarihinde görmediğimiz bir şey değil, bu daha önce beş defa yaşanmıştı ama hepsi de insanın henüz evrimleşmediği dönemlerde ve doğal nedenlerle olmuştu. Dolayısıyla tarihte ilk defa dünya üzerinde evrimleşmiş bir canlı, diğer canlı türlerinin %75'inin soyunu tüketecek kadar güçlü bir faile dönüşmüş durumda.

Elbette bu türden bir etkinin insanlığa bir geri dönüşü oluyor ve bu hiç de parlak değil. Kaldı ki insan, sadece diğer hayvanların ve canlıların habitatını yok etmiyor. Hatta kendi habitatını da yok eden bir canlı türü olarak da tarihe geçmiş olabiliriz. Bu duruma çok yakın zamanda Valencia'da yaşanan sel baskınını örnek verebiliriz. Bu sel baskını, İspanya tarihindeki en yıkıcı afetlerden biri olarak kabul ediliyor. Çok sayıda insanın yaşamını yitirdiği, çok ciddi bir çevresel tahribatın olduğu bir olay. Bu münferit bir olay ya da Valencia'nın kadersizliği değil. Sonuçta bunun arkasında yatan kocaman bir sistem sorunu var ve biz bu aşırı hava olayları ile daha fazla karşılaşacağız. Bizim çocuklarımız bizim gördüğümüzden yedi kat daha fazla aşırı hava olayı görüyor olacak. Yani bunlar iyi günlerimiz!

Birleşmiş Milletler iklim krizini bir çeşit risk çarpanı olarak tanımlıyor.

48 Bu ne demek? Örneğin yaşadığınız bölgede zaten bir kriz var. Diyelim ki bir

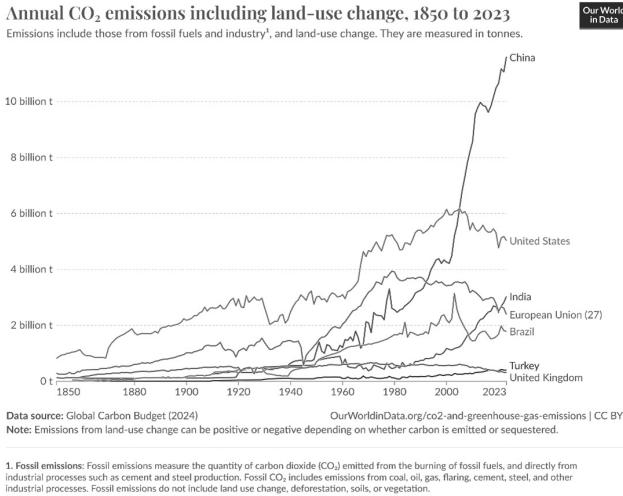
çatışma ortamı, iç savaş var ya da başka bir savaş yürüyor. Bir de onun üzerine iklim krizi eklendiğinde bu sizin için yaşamsal anlamda ekstra, geometrik olarak çoğalan bir risk oluşturmuş oluyor, yani yaşam süreniz kısalıyor veya göç etmek zorunda kalıyorsunuz.

Hangi ülkeler bu iklim krizi karşısında risk içinde diye baktığımızda dört farklı risk grubu tanımlanmış: Su kıtlığı, gıda kıtlığı, doğal afetler ve kuraklık riski. Dördüne bakıldığında maviyle gösterilen yerler daha az riskli. Sarı-yeşil ile gösterilen yerler daha çok riskli. Aslında dünyanın hiçbir bölgesi yok ki bu risklere maruz kalmasin. Bir bölge su konusunda daha çok kıtlık yaşıyor olabilir ama doğal afet konusunda daha iyi durumdadır, bir bölge kuraklık yaşıyordur ama başka bir yönden iyi durumdadır. Ama dördü birden bir araya getirildiğinde kuzey enlemlerden güney enlemlere kadar bütün dünya aslında bu kriz karşısında bir maruziyet yaşıyor. Hiç kimsenin kaçıışı yok. Nasıl tanrı karşısında kulları eşitse, iklim krizi karşısında da kulları eşit..... mi? Değil tabii ki.

İklim adaleti, iklim tartışmalarının belki de en önemli kavramlarından bir tanesi. Kriz aynı, atmosferimiz aynı, hepimiz aynı atmosferi paylaşıyoruz. Gezegendeki kimse bundan azade değil. Gel gör ki biz iklim krizinin sonuçlarını eşit olarak yaşamıyoruz. Dolayısıyla krizi üretenlerle, onu oluşturanlarla krizin bedelini ödeyenler ve onun yüzünden mağdur olanlar; evini terk etmek zorunda kalanlar aynı şekilde karşılamıyorlar krizi.

İklim adaletsizliğini üç farklı veriyle incelediğimizde kendisini daha rahat gösteriyor, aşağıdaki grafikte görebiliriz. Dünya üzerindeki en varlıklı ülkeler emisyonların en büyük kısmını üretiyorlar. Buna karşılık ürettikleri emisyon nedeniyle yaşadıkları kayıpları çok düşük. Çünkü bu krizi finanse edebilme kapasiteleri çok yüksek. Dolayısıyla bir krizin nedeni yani faili olan insanlar aslında onu yönetebildikleri için krizin sonuçlarını ve bedelini çok daha az ödüyorlar. Diğer yandan dünyanın en yoksul ülkeleri, genellikle 'Yoksul Güney' olarak da tabir edilen ülkeler, emisyonların %2 gibi çok çok az bir kısmını üretirken, yani neredeyse hiç emisyon üretmezken krizi finanse etme kapasiteleri olmadığı için kayıpları en yüksek olan ülkeler. İklim adaletsizliği dediğimiz şey tam olarak bu. Dolayısıyla da bizim mücadele etmemiz gereken şey bu eşitsizliği adaletsizliği bir şekilde bertaraf etmeye çalışmak.

1850-2023 arasındaki küresel karbondioksit salımları ülkelere göre gösteren grafik.

Peki bu bahsettiğimiz ülkeler dünyanın hangi ülkeleri derseniz failin adını koyalım: Çin en tepede ama buradaki hepimizin payı olduğunu kabul edelim. Ardından Hindistan, Avrupa Birliği, Brezilya, Birleşik Krallık ve benim sonradan eklediğim Türkiye geliyor. Türkiye'nin de emisyonları da azımsanacak düzeyde değil. Şu anda dünya genelinde on üçüncü sırada ve üstelik emisyonları artmaya devam ediyor. İlginçtir Birleşik Krallık'ın emisyonları Türkiye'den daha düşük.

Peki iklim adaletsizliği karşımıza nasıl çıkıyor, resmi neye benziyor dediğimizde işte tam olarak bu duruma benziyor. Mesela Tuvalu başbakanı Birleşmiş Milletlere yaptığı konuşmayı suyun içinde gerçekleştirdi. Neden? Çünkü bir Pasifik adası olan Tuvalu, üretmediği emisyonlar yüzünden yükselen deniz suyu seviyeleri nedeniyle şu anda denizin altında kalmak üzere, hatta

kaldı diyebiliriz. Tuvalu halkının %80'i göç etti. Bir devlet olarak varlığını sürdürebilmesi için de bir toprak parçasına ihtiyacı var ama toprak parçası kalmayacağı için şu anda dijitale göç ediyor. Yani bir 'dijital göç' yaşıyoruz. Tuvalu, dünyanın ilk dijital ulus devleti olmak üzere.

Dolayısıyla, bu Pasifik adaları, iklim krizine sebep olmamalarına rağmen, başkalarının yarattığı bu krizin faturasını en ağır şekilde ödeyen ilk devletler oluyor. Bu nedenle onları her zaman iklim adaleti mücadelesinde en ön saflarda görürüz. Sürekli olarak, küresel Kuzey'in bu sorumluluğu artık üstlenmesi gerektiğini yüksek sesle dile getirirler.

Sonuç olarak iklim adaletsizliği bu şekilde karşımıza çıkıyor. Bu ikisi birleştiği zaman da göç başlıyor. Çünkü artık sizin üzerinde yaşayabileceğiniz bir kara parçası bile kalmamış durumda. Kuraklığın ötesinde bir şey bu, üzerine basabileceğiniz bir kara parçası yok. Dolayısıyla insanlar mecburi olarak göç etmek zorunda.

Yakın zamanda, acaba iltica başvuruları ile iklim krizi arasında istatistiksel bir ilişki kurabilir miyiz sorusuna yönelik bir çalışma yapılmış ve burada olumlu, doğru orantılı bir sonuca varılmış. Çok soğuk veya aşırı sıcak yıllarda Avrupa Birliği'ne yapılan iltica başvurusu sayılarında ciddi bir artış var. Başvuru nedeni iklim krizi olmak zorunda değil. Sizin ülkenizdeki güvenlik ya da savaş gibi bir riskten dolayı başvuru yapıyor olabilirsiniz. Ama aynı zamanda örneğin o yıl eğer iyi bir hasat alınmadıysa ve bir mega kuraklığın içindeyseniz, o zaman iltica yapma olasılığınız artıyor ve o yıllarda yığılma başlıyor. Demek ki iklim ve iklim krizine bağlı olan etkenler aslında mülteci ve göçmen sayılarının artmasında artık yeni bir girdi olarak kesinlikle karşımızda.

Bu verileri birbirinden ayırmak çok zor olsa da üstteki grafikte en altta gösterilen mor kısım iklim nedeniyle Avrupa Birliği'ne iltica başvurusunda bulunan insanların sayısını veriyor. 2018'den itibaren de bir yükseliş trendinin olduğunu görüyoruz.

'İklim mültecisi' adını verdiğimiz bir kavram var. Bunu akademide de bulabilirsiniz, başka yazılarda da karşınıza çıkabilir ama bunu özellikle tırnak içine almak zorunda kaldım. Çünkü böyle bir hukuki terim ve bir şekilde mevzuat içinde iklim mültecisi olabilme ve bunun adına faydalandığımız haklarımız yok. Uluslararası hukuk aslında iklim mültecisi diye bir kavramı henüz tanımlamamış ve bu da büyük bir eksiklik olarak karşımızda. Çünkü dünyada milyonlarca insan şu an sadece iklim ve iklime bağlı nedenlerle göç halindedir. Ancak bu nedenle başka ülkeye göç ettiklerinde bu bir iltica nedeni ya da gerekçesi olarak tanınmıyor. Bu mevzuatta çok büyük bir eksiklik. Bir

ülkeye göç ederken geldiğim ülkede hayati tehlikem var, politik olarak takip ediliyorum, savaş var gibi gerekçeler sunmak zorundasınız. “Ben değişen iklim yüzünden, kuraklık yüzünden, sizin emisyon salımlarınız yüzünden kendi ülkemde yaşadığım kuraklık, gıda sorunu ya da açlık yüzünden göç etmek zorunda kaldım” dediğinizde bu size uluslararası hukukta bir hak sağlamıyor. Bu yüzden biz ‘iklim mülteci’ ifadesini cümle içinde kullanmaya devam etsek de unutmayalım ki henüz böyle bir hak tanımlanmadı.

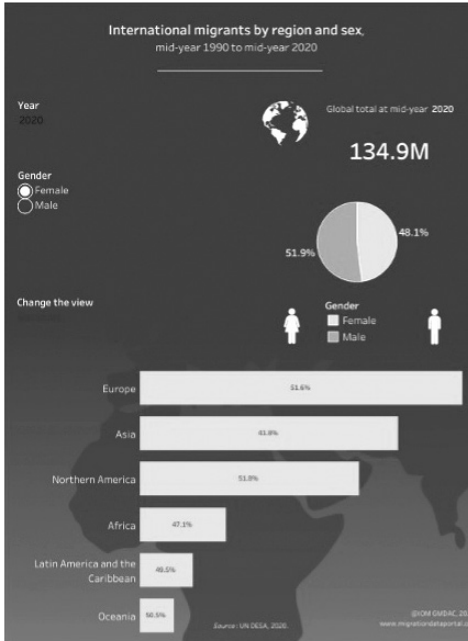
Başka bir sorun, aşırı yoksulluğun kendisinin hareket etmeyi kısıtlayan bir durum olması. Dünyada yapılan birkaç tane önemli çalışmaya bakma fırsatım oldu. Özellikle faydalandığım iki tane makaleyi burada anmak isterim. Yoksulluğun kendisinin göç etmeyi engelleyen bir durum olduğu açık, herkesin finansal anlamda göç etme kapasitesi de yok. Dünyadaki varlıklı ülkeler ellerinde finansal kaynakları olduğu için oldukları yerde teknoloji geliştirerek iklim krizi ile baş edebiliyorlar. Bu da şu anlama geliyor: Bu ülkelerin insanları göç etmek zorunda kalmıyor oldukları yerde kalabiliyorlar. Bir de en yoksullar var. Bu en yoksul ülkelerin hemen hemen hepsinin Afrika’da, bir kısmının da Güney Asya’da toplandığını görüyoruz. Bu bölgelerde yaşayan insanlar da göç etmek isterlerdi fakat göç edebilecek finansal kapasiteleri yok. Dünya nüfusunun büyük bir kısmını oluşturuyorlar ancak dışarı çıkamadıkları için Afrika içinde dönüp duruyorlar. Yani Afrika kendi içinde bir göç hareketliliği yaşıyor. Bir kısmı kendi ülkesi içinde dönüp dolaşırken dışarı çıkabilenlerin %75’i de komşu ülkelerde kalıyor. Dolayısıyla aşına olduğumuz ve sıkça duyduğumuz “büyük bir yığın Avrupa’ya akıyor” gibi söylemler gerçeği yansıtmıyor. Demek ki bu, bize Avrupa’nın anlattığı bizim de zamanla inandığımız bir mit.

Naomi Klein’in söylediği çok ironik ve trajik bir ifade vardır:

“Bırakın boğulsunlar o zaman.”

Buna burada yer vermek istedim çünkü bu bir politika, Avrupa politikası. O kadar yoksullar ki göç edemiyorlar, ‘oldukları yerde ölsünler o zaman.’ İnsanın yaşam sınırını aşan sıcaklıkların olduğu bölgelerde eğer aşırı yoksulsanız ve bir yere gidemiyorsanız olduğunuz yerde kaldınız demektir. Dünya sistemi sizi oraya hapsedmiş: “Ya olduğun yerde öl, ama olur da göç edebilme kapasitesi geliştirebildiysen finansal anlamda ya da kültürel-sosyal kapitaller anlamında, o zaman da boğul!” Bu insanlara iki tane opsiyon sunuyor sistem. Tam da bu sebeple üçüncü bir opsiyon yaratmak peşindeyiz. Dolayısıyla burada uygulayacağımız politika çok belirleyici olacak. Aşağıdan yukarı sivil toplumun yaptığı baskı sonucunda karar alıcılar ve politikacıların göçmen ve mülteci politikalarını etkileyebilir miyiz acaba? Umarım etkileriz, bu sempozyumun amacının da bu olduğunu düşünüyorum.

Geleceğe dönük projeksiyonlara baktığımızda üç farklı senaryo üzerinde çalışan bilim insanları şunu görüyorlar: İklim adaletli bir sistem görüşünü sağlarsak, Afrika'da göç eden insan sayısı 10 milyon gibi bir sayıda kalacakken, eğer bugünkü fosil yakıt bağımlı yaşantımıza devam edersek bu sayı 60 milyona çıkıyor. Aradaki 40-50 milyonluk fark, büyük bir fark. Tamamen uygulayacağımız politika ve oluşturacağımız mevzuatla birlikte mülteci ve göçmenleri sahiplenme kapasitemiz ve irademizle alakalı bir durum bu. Önümüzdeki seçenekler bunlar.

2020 yılı verilerine göre dünya üzerindeki kadın mülteci sayı ve oranları.

dezavantajı hiç bitmiyor. Yola çıktıkları ülkede, yolda, mülteci kampında, vardıkları ülkede kadın olmaktan kaynaklı dezavantajları hep sürüyor, üzerine bir de göçmen olmaktan kaynaklı ekstra bir dezavantaj geliyor.

Konunun kadınlar özelindeki durumuna bakacak olursak, kadınlar da hareket halinde. Söylemek gerekir ki kadınlarla ilgili veri toplanmaya daha yeni başlanmış. 2022 itibariyle 135 milyona yakın kadın şu anda hareket halinde. Yıl içindeki altı aylık süreçte göçmen veya mülteci statüsünde hareket halindedir. Kadın göçmenleri ülkelerine göre sıraladığımızda Suriye, Ukrayna, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar şeklinde gidiyor. Üç milyona yakın Suriyeli kadın ülkesini terk ederek göçmen veya mülteci olmuş. Zaten ülkelerin isimlerine baktığımızda savaştan ve çatışmadan kaçan insanlar olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz burada. Kadın göçmenlerin maruz kaldığı ekstra dezavantajlar ki onların

Gittiği ülke eğer kadın düşmanlığının yaygın olduğu bir ülkeyse, mülteci statüsü tanınsa bile kadının dezavantajı bitmiyor. Sonuç olarak erkeklere oranla cinsel saldırı, şiddet, taciz, tehdit, korkutma gibi durumların kadınların başına gelme olasılığı tahmin edebileceğiniz gibi daha yüksek. İnsan kaçakçılığına, seks işçiliğine maruz kalma oranları çok daha yüksek. Gittikleri ülkede istihdam edildikleri zaman da eğer eğitim konusunda dezavantajlılarsa genelde temizlik ve çocuk bakımı gibi domestik işlerde ve o evlerde maruz kaldıkları

kötü muameleler de söz konusu tabii. Örneğin pasaportlarına el konması çok yaygın olan şeylerden biri. Ev içinde başka tarzda şiddete maruz kalmaları gibi olaylar da mülteci ve göçmen kadınların içinde yaşamak zorunda bırakıldıkları gerçeklerden.

Buna karşın kadınların bu dezavantajlı koşullarına yönelik ekstra bir mevzuat yok. Gittikleri ülkelerde başvuru yaptıkları zaman bunları gözetecek bir uzman da yok. Çok sayıda çarpıcı örnek sıralamak mümkün. Mülteci kamplarının zorlu koşulları zaten ortada, bunun üzerine bir de eşcinsel kadınların eşcinselliğini kanıtlamaya zorlanması gibi durumlar da söz konusu. Örneğin Çek polisinin kadın mülteciler üzerinde de uyguladığı korkunç bir yöntem var; zorla porno içerik izletilerek cinsel olarak uyarılıp uyarılmadığınıza bakıp eşcinsel olup olmadığınızı kanıtlanmaya çalışılıyor. Bu durum daha sonra Avrupa Birliği tarafından lanetleniyor. Ya da 21 yaşındaki Somalili bir kadının Avustralya'da kendini yakarak mülteci kampı koşullarını protesto ettiğini biliyoruz. Avrupa için yazılı olanla gerçek olan arasındaki uçurumun gittikçe açıldığını görüyoruz.

Karaburun'daki kamp alanında bulunan mültecilerden geriye kalmış kıyafetler, su şişeleri ve diğer eşyalar.

Biz birlikte yaşıyoruz. Göçmen ve mültecileri 'misafir' olarak adlandırmak gibi şeyler zaten düşünülmemesi ya da konuşulmaması gereken şeyler. Bir arkeolog olarak zaman zaman Karaburun'da yürüyüşler ve yüzey araştırmaları yapıyorum. Bu esnada sadece arkeolojik malzemeler bulmuyorum, göçmenlere ve mültecilere ait çok sayıda kamp yerlerine de rastlıyorum. Bunlardan bazılarını bilimsel olmayan yöntemlerle belgeledim ve karşılaştıklarım çok çarpıcı görüntülerdi. Karaburun'un hemen karşısı Sakız Adası. Sakız Adası'na gidecek olan mülteciler buralarda çok bilinmeyen yerlerde çok kısa süreli kamplar kuruyorlar. Kampta bir süre

yaşadıktan sonra haber geliyor, ardından hemen aşağıya inip karşıya geçmek için teknelere biniyorlar. O sırada kullanmadıkları bütün kıyafet ve eşyalarını kıyıda bırakmak zorunda kalıyorlar. Terk edilmiş kamp alanında bir Pasiflora görmüştüm örneğin, can yelekleri gibi diğer eşyalarla birlikte. Benim açımdan etkileyici bir görüntüydü.

Biz birlikte yaşıyoruz ama yeter ki gözümüzü açıp görelim ve bakalım.

Son olarak İzmir’de örgütlülük oranı %15 gibi düşük bir seviyedeymiş. Buna rağmen Köprü’nün burada olması bana hep umut veriyor. Böyle bir derneğin varlığı bile başlı başına bir mucize gibi geliyor. İyi ki Köprü var.

III

GÖÇ POLİTİKALARI VE İNSAN HAKLARI

Küresel Göç, Emegın Dönüşümü ve Yeni İrkçılık

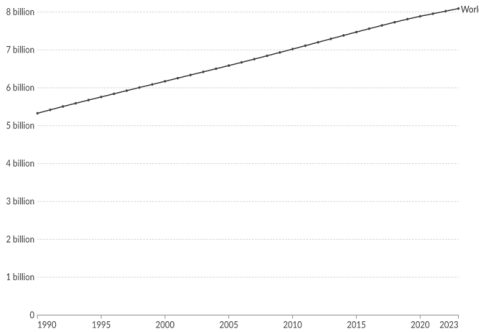
Polat S. Alpman

Akademik olarak ilgilendiğim meseleler, toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılık biçimlerinde somutlaşan yapısal sorunlar olarak tarif edilebilir. Asıl merakım, insan olmaktan kaynaklanan müşterekliğin sınırlarını hedef alan her türden saldırının arkasındaki güç ilişkilerini anlamaya yönelik bir çaba olarak tarif edilebilir. Kimlerin bu sınırları çizdiği, bu çizgilerin kimleri dışarda bıraktığı ve hangi iktidar mekanizmalarıyla sürdürüldüğü soruları, çalışmamın merkezinde yer alıyor diyebilirim. Burada da küresel göç, emegın dönüşümü, yeni ırkçılık tartışmamızın merkezini oluşturacak meseleler ve bunu anlamak için çeşitli verileri değerlendireceğiz. Bu çalışmada günümüzdeki eşitsizliği bu çerçevede açıklamaya çalışacağım. Öncelikle küresel göç hareketinden bahsederek başlayalım. Elbette küresel göç hareketinin ekonomik boyutu ve bunun ırkçılıkla ilişkisi, küresel eşitsizliğin başlıca görünümlerinden biri.

Başlangıç olarak şunu ifade edelim, göç hareketi, nedeni ne olursa olsun emek göçüne dönüşme eğilimindedir ve her zaman ekonomik ve politik bir bağlam içerisinde gelişir. Küresel göç hareketini beş olgu etrafında kümelendirebiliriz. Bu kümeler birbiri ile kesişimi olan ancak aynı zamanda her biri ayrı olarak da var olan kümelerdir. Söz konusu olgulardan ilki ekonomik olgudur. Yoksulluk, işsizlik, küresel gelir ve servet eşitsizliğinin farklı bölgelerde farklı sonuçlara neden olması gibi unsurları içerirler. İkincisi politik nedenlerdir ve özellikle kitlesel göç dalgalarına neden olan Orta Doğu ve Afrika'da yaşanan ve kronik hale gelen şiddet sarmalı, iç çatışmaları, bölgesel çatışmaları ve savaşları içerir. Üçüncüsü demografik değişimleri içerir. Küresel ölçekte yaşanan nüfus yapısı, özellikle gelişmiş ülkelerde iş gücü arzında ciddi açıkların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum, göçmen iş gücüne olan talebin artmasına neden olmaktadır. Genç nüfus oranının yüksek olduğu ülkelerden gelen göçmenler, söz konusu iş gücü açığını kapatmada temel bir kaynak olarak öne çıkmakta, böylece demografik dönüşümler, göç dinamikleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dördüncü neden ise ekolojik nedenlerle ilgilidir. Toprak kirlenmesi, su kaynaklarının tükenmesi, gıda güvenliğinin tehdit altına girmesi ve ekolojik belirsizliklerin derinleşmesi gibi, iklim krizi başlığı altında değerlendirilen çevresel gelişmeler, özellikle kırsal bölgelerden başlayarak

küresel düzeyde göç hareketlerini tetiklemektedir. Bu tür ekolojik baskılar, bireyleri ve toplulukları yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlayan temel itici faktörler arasında yer almaktadır. Son olarak değinilmesi gereken neden, sosyal hizmetler ve kamusal hizmetlerin niteliğinin göç kararları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmasıdır. Daha iyi eğitim olanaklarına erişim, güçlü sosyal güvenlik sistemleri ve nitelikli sağlık hizmetleri gibi kamusal hizmetlere duyulan ihtiyaç, bireyleri göç etmeye teşvik eden önemli faktörler arasında yer almaktadır. Göçmenler, özellikle çocuklarına daha iyi bir gelecek sunabilmek amacıyla bu tür hizmetlerin daha gelişmiş düzeyde sunulduğu ülkelere yönelmektedir.

Dünya Nüfusu (1990-2023)

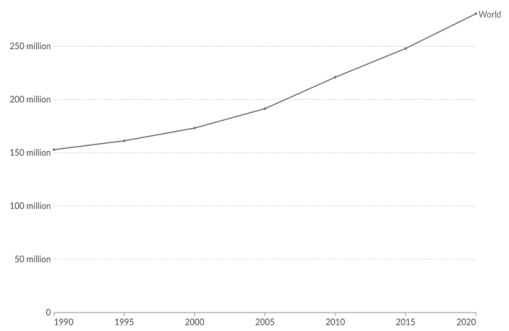

Dünya nüfusu, 1990: 5,3 milyar

Dünya nüfusu, 2024: 8,16 milyar

Dünya nüfusunun artış hızı: % 55

Küresel göçmenlerin sayısı
Doğdukları ülkeden başka ülkede yaşayan insanlar

Küresel göçmen sayısı, 1990: 153 milyon

Küresel göçmen sayısı, 2024: ≈ 300 milyon

Küresel göçmen sayısının artış hızı: ≈ %100

Dünya Nüfusunun ve Küresel Göçmen Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi (1990-2023).

35 yıllık bir eğilime bakarak şunu görüyoruz: Göç hareketi son 35 yılda ivmelenerek belli bir hız kazanmış. Yukarıdaki grafiğin sol tarafında 1990 yılına ait dünya nüfusunu görüyorsunuz, 5,3 milyar. O dönemde küresel göçmen sayısı 153 milyondur. Günümüze yaklaştığımızda ise dünya nüfusunun 8 milyar 160 milyona, küresel göçmen sayısının ise 300 milyona yaklaştığını görüyoruz. Buna göre dünya nüfusu yüzde 55 artmış, buna karşılık küresel göçmen nüfusu ise yaklaşık yüzde 100 artmış.

Yukarıda görüldüğü üzere yıllara göre uluslararası göçmenlerin sayısını ve dünya nüfusu içindeki oranını, başka bir ifadeyle insanların yüzde kaçının göçmen olduğunu görebiliyoruz. 1970’te dünya nüfusu içinde yüzde 2,3’ü göçmen iken 1990’a geldiğimizde bu oran yüzde 3’e ulaşıyor. 20 yıl içerisinde yüzde 2,3 düzeyinde seyrederken 1990 yılında bir kırılım görüyoruz ve ardından bu eğilim artarak devam ediyor. 2020 yılında ise dünya nüfusunun

Yıl	Uluslararası göçmenlerin sayısı	Göçmenlerin dünya nüfusu içindeki oranı
1970	84 460 125	2.3
1975	90 368 010	2.2
1980	101 983 149	2.3
1985	113 206 691	2.3
1990	152 986 157	2.9
1995	161 289 976	2.8
2000	173 230 585	2.8
2005	191 446 828	2.9
2010	220 983 187	3.2
2015	247 958 644	3.4
2020	280 598 105	3.6

Uluslararası göçmen sayısının dünya nüfusuna oranı (1970-2020).

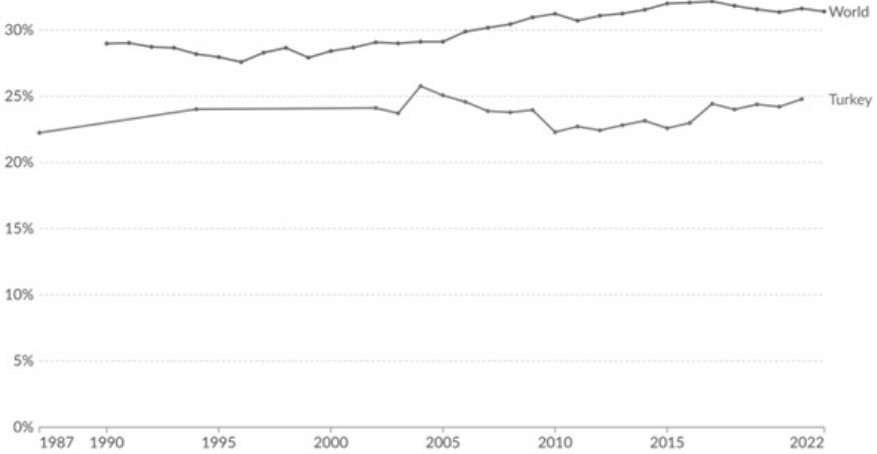
yüzde 3,6'sını küresel göçmenler oluşturuyor. Başka bir hesaplama ile bunu 4,1 olarak bulabiliyoruz ancak tartışmamız açısından bu oran farkları pek önemli değil.

Peki son 35 yılda ne oldu da göç hareketi ivmelendi? Daha önce küresel göç hareketinin beş temel olgu etrafında kümelenildiğini belirtmiştik. Ayrıca küresel göçmen nüfusunun yıllar içerisinde arttığını da gördük. 1990 yılına gelindiğinde sözü edilen bu beş kümenin içerisindeki göçe iten unsurların yoğunlaştığını görüyoruz. Bu itici unsurları yeniden ifade edecek olursak; yoksulluk, işsizlik, Batılı ve Küresel Kuzey ülkelerinde iş gücüne duyulan yapısal ihtiyaç; ulaşım, iletişim ve lojistik alanlarında yaşanan teknolojik gelişmeler; kamusal hakların giderek aşınması, çeşitli ideolojik yönelimler ve diğer yapısal faktörler göçü tetikleyen başlıca dinamikler arasında yer almaktadır. Bu itici unsurlar, kişileri ve toplulukları yerinden eden karmaşık bir küresel bağlamın elementleridir. Burada özellikle belirtilmesi gereken bir diğer unsur ise görelî yoksulluk meselesidir.

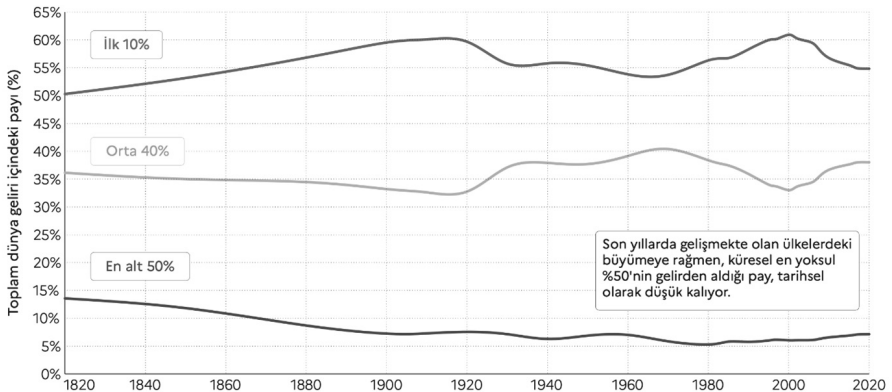
Yoksulluk, genel olarak iki temel ölçütü tanımlanır: mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk. Mutlak yoksulluk, bireylerin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde gelire sahip olduğu durumu ifade eder. Dünya Bankası'nın 2017 yılında yaptığı son güncellemeye göre bu sınır kişi başına günlük 2,15 ABD doları olarak belirlenmiştir. Bugün yaklaşık 400 milyon insan bu sınırın altında yaşamakta, yani günde 2,15 dolardan daha az gelirle geçinmeye çalışmaktadır. Ancak eşik değer yükseltildiğinde yoksulluğun ulaştığı boyut çok daha geniş bir kesimi kapsar. Örneğin, sınırı yalnızca 3 dolara çıkardığımızda, dünya genelinde yaklaşık 1,5 milyar insanın bu gelir düzeyinin altında yaşadığı görülür. Yalnızca 85 sentlik bir fark, yoksulluk

içindeki nüfusu dört katına çıkarır. Eşği 7 dolara yükselttiğimizde ise tablo daha çarpıcı hale gelir. Buna göre dünya nüfusunun yaklaşık yarısı, günlük 7 doların altında bir gelirle yaşamını sürdürmektedir.

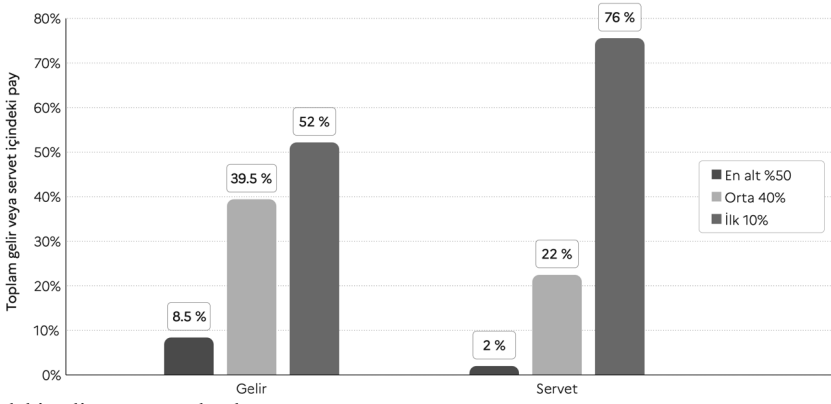
Yukarıdaki grafikte özellikle şu nokta öne çıkıyor: 1987 yılından bu yana mutlak yoksullukta belirgin bir azalma görülürken, görel yoksulluk oranı neredeyse sabit kalmaktadır. 1987’de dünya genelinde mutlak yoksulluk oranı yüzde 30’lar civarındayken, bugün bu oran yüzde 5’e kadar gerilemiş durumda. Ancak aynı dönemde görel yoksulluk eğrisi dikkat çekici biçimde istikrarını korumuş, belirli bir aralıkta dalgalansa da genel eğilimini değiştirmemiştir. Yine Grafik 3’te dünya genelinde görel yoksulluk oranı yüzde 35 düzeyindeyken, Türkiye’de bu oranın yüzde 25 düzeyinde olduğu görülebiliyor. Eğer görel yoksulluk, bir bireyin ya da hane halkının toplumun genel yaşam standardına göre düşük bir gelir düzeyine sahip olması olarak tanımlarsak bir ülkede genel refah artıyor olsa bile, gelir dağılımındaki eşitsizlikler derinleştiği sürece görel yoksulluk oranının yüksek kalmaya devam etmesinin yapısal bir eşitsizliği işaret ettiğini öne sürebiliriz. Bu meseleyi biraz daha kazalım.

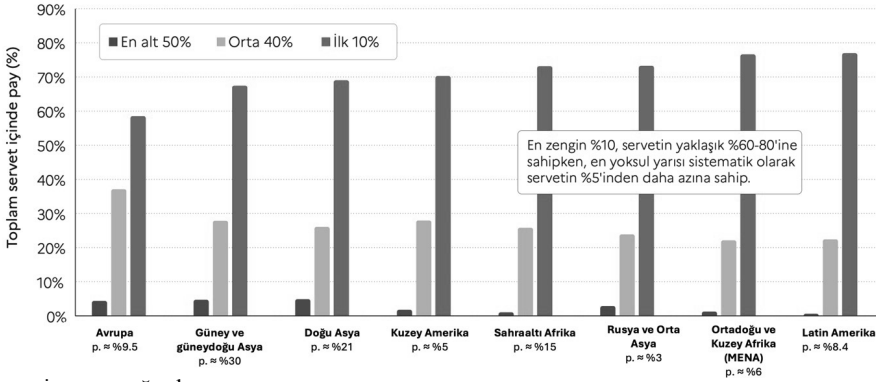
Görel Yoksulluk: Medyan değerin %60’ının altındaki kişilerin payı (1987-2022).

Küresel gelir eşitsizliği (1820-2020).

Dünyadaki gelir ve servet dağılımı.

Sermayenin aşırı yoğunlaşması

Tüm bu olup bitenin aslında arkasında ne var? Bu soru bizi küresel gelir eşitsizliğini incelemeye yönlendiriyor. Yukarıda 200 yıllık gelir dağılımına ilişkin eğriyi görüyoruz. 200 yıl içerisinde dünyanın en yüksek gelirli yüzde 10'u, yani 800 milyon kişi, küresel gelirin yüzde 50-60 aralığını elde ediyor. Dünya nüfusunun yüzde 40'ı ise toplam gelirin yüzde 39,5'ini elde edebiliyor. Geri kalan yüzde 50, dünya nüfusunun yarısı ise toplam gelirin sadece yüzde 7'sini elde edebiliyor. Son 200 yılda dünya nüfusunun yarısının elde ettiği gelir yüzde 13'ten yüzde 7'ye doğru gerilemiş. Bu tarihsel eğilimi şöyle de gösterebiliriz:

Lucas Chancel ve Thomas Piketty'nin beraber hazırladıkları Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre bugün dünyanın yüzde 10'u, dünyadaki toplam gelirin yüzde 52'sini elde ediyor. Dünya nüfusunun %40'ı, toplam gelirin yüzde 39,5'ini; nüfusun geri kalan yüzde 50'si, dilerseniz buna 4 milyar insan diyelim, yüzde 8,5'ini paylaşmak zorunda kalıyor. Servete baktığımızda durum daha da ürkütücü. Küresel ya da toplam servetin, taşınır ve taşınmaz mülklerin ve malların tümünün yüzde 76'sını nüfusun yüzde 10'u elinde tutuyor. Servetin

yüzde 22'sini ise nüfusun yüzde 40'ı alıyor, anlaşılabilir olması bakımından buna şimdilik orta sınıf diyelim. Geri kalan nüfusun yüzde 50'si ise servetin sadece yüzde 2'sini elde edebiliyor. (Grafik 5)

Buna bir de bölgesel olarak bakalım. Sermayenin bölgesel olarak da yoğunlaşmasının birbirine benzer olduğunu Grafik 6'da net bir biçimde görüyoruz. Eşitsizliğin dağılımına bölgesel olarak baktığımızda da ciddi bir fark yok. Grafiğin altında her bölgenin toplam popülasyonlarını görebiliriz. Örneğin Avrupa, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 9,5'ine denk düşüyor, Güney ve Güneydoğu Asya, dünyanın yüzde 30'unu oluşturuyor. Buralara baktığımızda, Avrupa görece daha iyi gözüküyor ancak genel olarak baktığımızda servet ve gelir dağılımının, bölgelere göre dağıttığımızda da gelir ve servet eşitsizliğinin pek değişmediğini söylemek mümkün gibi görünüyor.

Peki, gelirin ve servetin eşitsiz dağılması, sosyal refahın da eşitsiz bir biçimde dağıldığı anlamına mı gelir? Evet, gelir. Servet hem küresel ölçekte hem de bölgesel olarak eşitsiz dağılıyor, ancak sosyal refahın dağılımındaki durum bölgesel olarak farklılık gösteriyor. Bu farklılık nedeniyle göçmenlerin çoğu Batıya ve Kuzeye doğru gitmeye çalışıyor çünkü o ülkelerdeki gelir ve servet dağılımı eşitsiz olsa bile devlet düzenleyici bir aktör olarak sisteme dahil oluyor, bölüşüm ilişkilerinde düzenleyici bir örgüt olarak hareket ediyor ve görece bir sosyal refah yaratıyor.

Buna şöyle bir örnek verebiliriz: Dünyanın, kişi başına düşen milli gelir bakımından en zengin ülkesi Katar'da, kişi başına 170 bin ABD doları düşüyor. Orta Afrika Cumhuriyeti ise dünyanın en yoksul ülkesi ve kişi başına 660 ABD doları düşüyor. Şimdi bu gelir farkını İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index)¹ çerçevesinde ele alalım. Bunu yaparken sadece ekonomik göstergeleri değil, aynı zamanda sağlık, eğitim ve yaşam beklentisi gibi temel insani koşulları da dikkate alalım ve bunları 0 ile 10 arasında bir ölçek üzerinden değerlendirelim. Böylece gelir ve servet eşitsizliğinin insanca yaşam üzerindeki etkisinin hangi ülkelerde nasıl tezahür ettiğini değerlendirmeye çalışalım. Katar'ın puanı 10 üzerinden 3,2 iken Orta Afrika Cumhuriyeti'nin

---

1 İnsani Gelişme Endeksi, kişilerin yaşam kalitesini ölçmeyi amaçlayan çok boyutlu bir kalkınma göstergesidir ve üç temel boyutta insan refahını değerlendirmektedir. Bunlardan ilki sağlık boyutudur ve bireylerin uzun ve sağlıklı bir yaşam sürme olasılığını yansıtan beklenen yaşam süresi göstergesiyle temsil edilir. İkinci olarak, eğitim boyutu hem yetişkin nüfusun ortalama eğitim-öğrenim süresi hem de çocukların beklenen eğitim-öğrenim süresi üzerinden, kişilerin bilgiye erişim düzeyini ve eğitim imkanlarını içerir. Üçüncü boyut ise yaşam standardıyla ilgilidir ve kişilerin ekonomik kaynaklara erişimini yansıtan satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) verisiyle ölçülmektedir. Bu üç boyuttan elde edilen veriler standartlaştırılarak birleştirilmekte ve her ülke için 0 ile 1 arasında değişen bir İnsani Gelişme Endeksi değeri hesaplanmaktadır. Bu endeks, kalkınmayı yalnızca ekonomik büyüme üzerinden değil, bireylerin sağlıklı, eğitilmiş ve ekonomik açıdan güvenli bir yaşam sürme kapasiteleri üzerinden değerlendirmesi açısından önemli bir göstergedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. hdr.undp.org/content/what-human-development

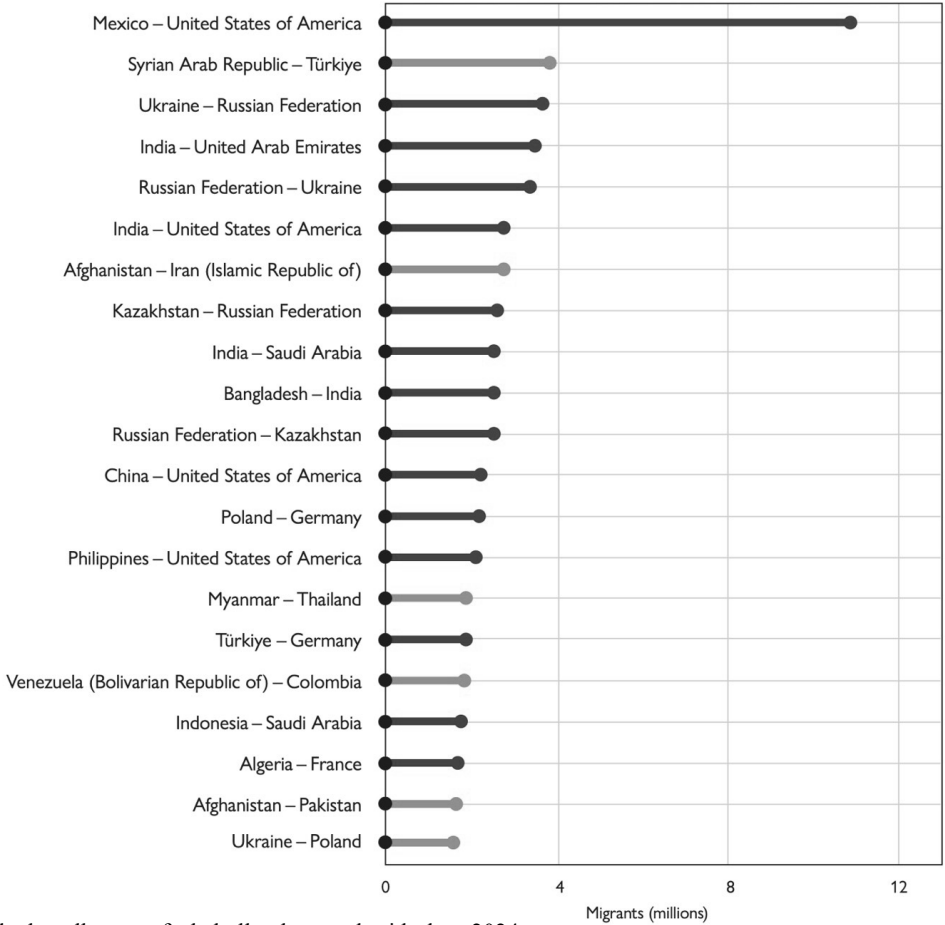
puanı 1,8. Karşılaştırma olsun diye İsviçre’ye bakalım: İsviçre’nin kişi başına düşen milli geliri 57 bin dolar düzeylerinde olmasına rağmen İnsani Gelişmişlik Endeksindeki puanı yaklaşık 9. Dolayısıyla ülkelerin küresel gelirden aldıkları pay ile insani gelişmişlikleri arasındaki ilişki, sadece gelirin ve servetin ulusal miktarıyla ilgili ekonomik bir mesele değil, aynı zamanda bunun nasıl bölüştürüldüğüyle ilgili politik de bir mesele.

Bu verilerin ardından göçmenler konusuna değinmeye başlayabiliriz. Küresel göç hareketinin arkasında bu küresel eşitsizlik dinamikleri çalışıyor, birinci önermemiz bu. İkincisi ise bu eşitsizliğin küresel göç hareketinin temelini oluşturduğu. Görüldüğü üzere tıpkı gelir ve servet gibi yoksulluk da eşit dağıtılmıyor, hatta ‘göç edebilme gücü’ne sahip olmak ya da olmamak diye de bir meselemiz var. Her yoksul göç edecek diye bir kural yok. Göç edebilmek ekonomik birikim, belli bağlantıları kurabilmek, o ilişkilere sahip olmak gibi sosyal sermaye, aynı zamanda belirli bir kültürel sermaye gerektiriyor. Ancak bütün bunlara rağmen günümüzdeki yoksullar göç etme eğilimindedler, en azından bunun bir kurtuluş olanağı olduğu izlenimdedler.

Uluslararası Göçmenler -281 milyon kişi-	2020 yılında dünya genelinde uluslararası göçmen sayısı. Bu, dünya nüfusunun yüzde 3,6’sına karşılık geliyor.
Kadınlar -135 milyon kişi-	2020 yılında dünya genelinde uluslararası kadın göçmen. Bu, dünya kadın nüfusunun yüzde3,5’ine denk geliyor.
Erkekler -146 milyon kişi-	2020 yılında dünya genelinde uluslararası erkek göçmen. Bu, dünya erkek nüfusunun yüzde3,7’sine karşılık geliyor.
Çocuklar -28 milyon kişi-	2020 yılında dünya genelinde uluslararası çocuk göçmen. Bu, dünya çocuk nüfusunun yüzde1,4’üne denk geliyor.
Emek Göçmenleri -169 milyon kişi-	2019 yılında dünya genelindeki göçmen işçi sayısı.
Kayıp Göçmenler -Yaklaşık 8500 kişi-	Sadece 2023 yılında dünya genelinde tespit edilebilen ölen ya da kaybolan göçmen sayısı.

Yukarıda görüldüğü üzere 2020 verilerine göre 281 milyon uluslararası göçmen var. Bu 281 milyon göçmenin 135 milyonu kadın, 28 milyonu ise çocuk. Sadece 2023 yılında yaşamını kaybettiği tespit edilen göçmen sayısı sekiz bin beş yüz. Peki, bu göç hareketinin yönü nereden nereye doğru? Dünyada yaklaşık 300 milyon kişi şu anda küresel göçmen olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor. Bu insanlar nereden nereye göç ediyorlar?

Yukarıda en fazla kullanılan göç koridorlarını görüyoruz. İlk olarak Meksika – Amerika arasında bir göç koridoru var. Yaklaşık 12 milyon kişi Meksika’dan ABD’ye göç ediyor ve burada bir göç koridoru oluşmuş durumda. İkinci sırada

Ülkeden ülkeye en fazla kullanılan göç koridorları, 2024.

Suriye – Türkiye arasındaki göç koridoru var. Yaklaşık 4 milyon Suriyeli bu göç koridorunu kullanarak Türkiye’ye gelmiş. Bölgesel olarak baktığımızda Ukrayna-Rusya, Rusya-Ukrayna arasında bir göç koridoru var. Afganistan-İran, Afganistan-Pakistan arasında var, ancak bu koridorlar genellikle ekonomik ve politik istikrarsızlıktan ve bölgesel dinamiklerden kaynaklanan göçler. Dolayısıyla buradaki koridorları geçici koridorlar olarak kabul etmemizde bir sakınca yok.

Ekonomik göç koridoruna da bakalım. Hindistan’dan Birleşik Arap Emirlikleri’ne, yine Hindistan’dan Suudi Arabistan’a bir göç koridoru var. Avrupa’ya göçte ise Polonya ve Türkiye yer alıyor. Venezuela ve Kolombiya gibi diğer göç koridorları da var ancak bunlar da geçici koridorlar. Venezuela’da popülist politikalarından kaynaklanan ağır ekonomik kriz orada yaşayanları Kolombiya’ya doğru göçte itiyor. Görülebildiği üzere Meksika-Amerika, Türkiye-Almanya gibi bazı göç koridorları tarihsel ve ekonomik

En Fazla Para Havalesi Alan Ülkeler							
2010		2015		2020		2022	
India	53.48	India	68.91	India	83.15	India	111.22
China	52.46	China	63.94	China	59.51	Mexico	61.10
Mexico	22.08	Philippines (the)	29.80	Mexico	42.88	China	51.00
Philippines (the)	21.56	Mexico	26.23	Philippines (the)	34.88	Philippines (the)	38.05
France	19.90	France	24.07	Egypt	29.60	France	30.04
Nigeria	19.75	Nigeria	20.63	France	28.82	Pakistan	29.87
Germany	12.79	Pakistan	19.31	Pakistan	26.09	Egypt	28.33
Egypt	12.45	Egypt	18.33	Bangladesh	21.75	Bangladesh	21.50
Belgium	10.99	Germany	15.57	Germany	19.32	Nigeria	20.13
Bangladesh	10.85	Bangladesh	15.30	Nigeria	17.21	Germany	19.29

En Fazla Para Havalesi Veren Ülkeler							
2010		2015		2020		2022	
United States	50.53	United States	60.72	United States	66.54	United States	79.15
Saudi Arabia	27.07	United Arab Emirates	40.70	United Arab Emirates	43.35	Saudi Arabia	39.35
Russian Federation	21.45	Saudi Arabia	38.79	Saudi Arabia	34.60	Switzerland	31.91
Switzerland	18.51	Switzerland	26.03	Switzerland	29.64	Germany	25.60
Germany	14.68	Russian Federation	19.69	Germany	22.45	China	18.26
Italy	12.88	Germany	18.25	China	18.30	Kuwait	17.74
France	12.03	Kuwait	15.20	Kuwait	17.36	Luxembourg	15.51
Kuwait	11.86	France	12.79	Russian Federation	16.87	Kingdom of the Netherlands (the)	15.41
Luxembourg	10.66	Qatar	12.19	France	14.78	France	14.44
United Arab Emirates	10.57	Luxembourg	11.23	Kingdom of the Netherlands (the)	14.31	Qatar	12.29

Uluslararası Para Transferlerinde (Göçmen Havalesi) En Fazla Alım/Yollama Yapan 10 Ülke (2010–2022).

olarak oturmuş ve yerleşik göç koridorları. Bazı göç koridorları ise geçici ya da dönemsel olarak oluşmuş, her an yer değiştirebilir ve ortadan kalkabilir. Burada çok daha karmaşık ve katmanlı bir hareketi olduğunu görmemiz gerek. Peki bu göç hareketinin ekonomik etkisi ne?

Yukarıda uluslararası para hareketinin iki tarafını görebiliyoruz. Üstte havale alan ülkeler yer alıyor. Hindistan, Çin, Meksika, Mısır, Filipinler gibi ülkeler. Havale veren ülkeler ise ABD, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, İsviçre, Hollanda gibi ülkeler. Peki bu para transferinin hacmi nedir, ne miktarda bir paradan söz ediyoruz?

2022 yılında dünya genelinde yapılan uluslararası para havalesinin toplam hacmi 831 milyar ABD doları idi. Bu paranın 647 milyar ABD doları düşük ve orta gelirli ülkeler tarafından alınan uluslararası para havalesiydi.

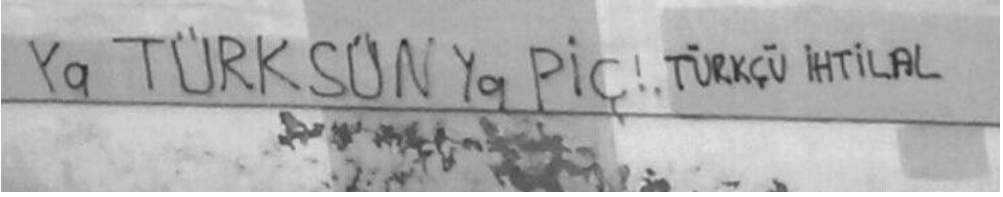
Bir başka ifadeyle, uluslararası para havalesinin yaklaşık yüzde 78'i düşük ve orta gelirli ülkeler tarafından alınan uluslararası para havalelerinden oluşmaktadır. Bahsedilen paranın hacmini şöyle anlayabiliriz: Dünyanın büyük ekonomilerinden biri olan Belçika, küresel ekonomide 22. sırada yer alıyor. Uluslararası göçmenlerin havale ettikleri paraların hacmiyle karşılaştırdığımız göçmenler küresel ekonominin 23. sırasına yerleşiyor, yani göçmenler birleşip bir ülke kursalar dünyanın en büyük 23. ekonomisi olacaklar. Bu halleriyle İsveç'in hemen üstünde yer alıyorlar.

Bütün bu verilerin bize gösterdiği şey birikim rejiminin niteliğinin kişiler, ülkeler, bölgeler ve küresel ölçekteki etkisidir. Bu, tartışmamızın ikinci kısmını oluşturuyor. Günümüzdeki göç hareketi ekonomik alanı, sadece ekonomik nitelikler dolayısıyla değil, birçok farklı biçimde örgütlenen dinamikler yoluyla etkiliyor. Örneğin göçmenlerin varlığı, yurttaşların emeğinin ve ücretlerinin üzerinde baskı oluşmasına neden oluyor mu? Evet, oluyor. Bilindiği üzere neoliberal emek rejiminin sonuçlarından biri de bu. 1990'larda göçün birdenbire yoğunlaşmasının nedeni de bu. Göçmenlerin varlığı, bu neoliberal birikim rejiminin ve emek rejiminin oluşmasında çok güçlü bir etken olarak yer alıyor. Bunun nedenlerini uzun uzun tartışabiliriz ama bunun etkilerinden biri de -ırkçılığın ortaya çıkması değil ama- ırkçılığın bir biçimde siyasal ilişkilere ve alana görünür bir biçimde dahil olması.

Emeğin örgütlenmesinde, üretim ilişkilerinde birçok sorun var. Özellikle neoliberal emek rejimi insanca yaşamının yollarını epeyce daraltmış durumda. Bu, göçmenlerle ilgili değil, göçmenler de bunun bir parçası. Emek gücünün bütün kesimlerini kapsayan ve yerkürenin her yerine doğru ilerleyen bu emek rejimi, herkesi bir biçimde zayıflatıp onları bağısız ve örgütsüz hale getiriyor. Toplumun yaşanan değişimleri anlama ve algılama biçimini belirleyen birtakım güç ilişkilerinin devreye girmesiyle birlikte gerçeklik ile ideoloji arasındaki bağ, farklılıklarını yitiriyor.

Bu ilişkilerden bahsetmek istiyorum ancak meselenin pek konuşulmayan taraflarına temas etmeyi tercih ederim. Çünkü yaygın olarak hepimizin bildiği gibi sağ-popülist söylemlerden, sağcılığın ideolojik saldırılarından sıklıkla bahsediliyor. Elbette bunlar var, ancak bunların dışında neler var? Öncelikle şunu söylemek gerekir; ırkçılık, milliyetçilik ya da şovenistlik sadece bir tepki değildir. Bu tür açıklamalar, bu siyasal yönelimleri bir tür tepkiselliğe indirgeme riskini içeriyor. Elbette göçmenler var, ekonomik kriz var ve ırkçılık kendini bir tepki olarak gösteriyor, ancak ırkçılık bir tepki olarak ortaya çıkmıyor. ırkçılık, ulus-devlet rejiminin bileşenlerinden biri. Bazen milliyetçilik, muhafazakarlık, ulusalcılıkla benzer ideolojiler formunda görülebilir, ancak ırkçılık zaten rejimin doğasının, onun naturasının bileşenlerinden biridir. Haliyle bu bir 65

politik strateji ve kimi zaman işçi sınıfı da kendi çıkarlarını korumak adına bu stratejiyi kullanır ve kendi çıkarlarını savunabilmek için ırkçılık gibi politik stratejilere başvurabilir.

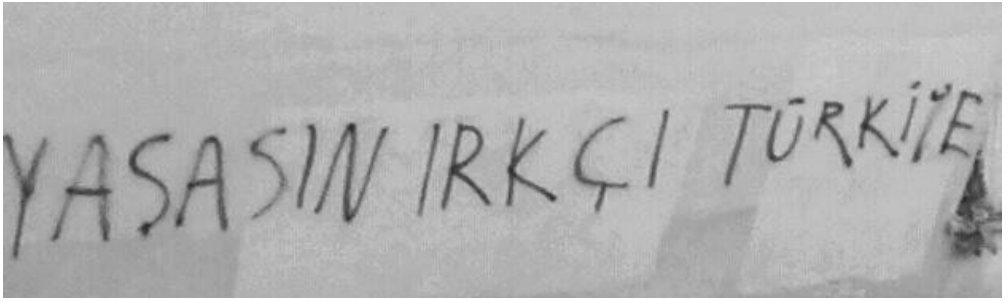

İrkçılığın yükselmesinin ve siyasal alanda etkili hale gelmesinin nedenlerinden ilki iş gücü piyasasındaki rekabetin yoğunlaşmasıyla ilgili. Bu rekabetin başlıca nedeni düşük ücretli işlerdeki rekabetin yoğunlaşması. Göçmen işçilerin, genellikle yereldekilere göre daha düşük ücretlerle çalışmaya zorlanmalarıyla birlikte yereldekilere düşük ücretli işçiler arasında yaşanan gerilim ırkçılık motifleriyle görünür hale geliyor. Olgusal olarak bakıldığında göçmenlerin işgücü piyasasına girmesiyle birlikte ortaya çıkan işsizlik oranı on binde 2 ancak neden olduğu ekonomik endişenin etkisi bundan daha yüksek. Çünkü göçmenlerin varlığı, ücretler üzerinde etkili bir baskı unsuru olarak kullanılıyor. İş gücü piyasasındaki rekabetin ikinci ayağı ise sektörel rekabet. Özellikle belirli sektörlerde yoğunlaşan göçmen işçiler, yerel işçilerle rekabet ederek bu sektörlerde çalışan yerel işçilerin işlerini yitirmesine neden oluyor ve sektörel olarak yaşanan bu yer değiştirme göçmen işçilerin varlığını görünür hale getiriyor.

İrkçılığın yükselmesinin ve siyasal alanda etkili hale gelmesinin nedenlerinden bir diğerini ise 'ekonomik kriz siyaseti' olarak adlandırıyorum ve üç başlık altında ele alıyorum. İlk olarak, ekonomik krizlerin yönetilememesi durumunda hem iktidar blokları hem de bazı muhalif odaklar, toplumsal hoşnutsuzluğu yatıştırmak amacıyla göçmenleri günah keçisi haline getiriyor bu da hükümetlerin yapısal eşitsizliği ve ekonomik gelir dağılımındaki

dengelessnessi göçmen karşıtı politik söylemlerle örtbas etmelerine zemin hazırlıyor. İkinci olarak, ekonomik eşitsizliğin giderek derinleşmesi ve sermayenin belirli ellerde yoğunlaşması, alt sınıfların gelir ve servet kaybını daha belirgin biçimde deneyimlemesine yol açıyor. Bu süreçte göçmenler, sosyal ve ekonomik güvencesizlikle karşı karşıya kalan yereldeki kişiler açısından sembolik bir tehdit haline geliyor. Böylelikle ırkçı ve dışlayıcı eğilimler daha kolay meşrulaştırılabilir. Son olarak, “Kaynaklarımız bize bile yetmiyor” şeklindeki söylemin, özellikle kriz dönemlerinde kamu kaynaklarının kıtlığına ilişkin algının güçlenmesiyle birlikte yaygınlaştığını görüyoruz. Bu bağlamda, göçmenler, sınırlı kaynaklara erişim konusunda yereldeki kişilerle rekabet eden bir grup olarak konumlandırılmakta ve bu durum hem ekonomik hem de kültürel gerilimlerin tırmanmasına neden oluyor.

Bir diğer mesele ise kamu hizmetleriyle ilgili. “Vergiye biz ödüyoruz ama bu hizmetlerden gerektiği gibi faydalanamıyoruz. Bizim gibi katkı sağlamayanların da bu hizmetlerden eşit biçimde yararlanma hakkı olabilir mi?” türünden sorular, yurttaşların kamu kaynakları üzerindeki ayrıcalık algısını derinleştirirken, göçmenlerin bu kaynaklara erişimini bir tehdit olarak kodluyor. Kamusal hizmetlerinin dağıtımı ve bu hizmetlere erişim meselesi, günümüzde göçmen karşıtlığı üzerinden şekillenen siyasal söylemin merkezinde konumlanıyor. Göçmenlerin sağlık, eğitim ve barınma gibi temel kamusal hizmetlere erişim hakları ve talepleri, sıklıkla ‘vergi veren yurttaşların haklarına yönelik haksız bir müdahale’ biçiminde çerçevesleniyor. Bu durum da ırkçılığın kendisini ‘kamusal adalet’ söylemi üzerinden meşrulaştırmasına olanak tanıyor. Bu söylem yalnızca bir hak talebine değil, aynı zamanda göçmenlerin siyasal ve toplumsal varlığına yönelen dışlayıcı bir tutumu yansıtır. Diğer yandan, artan nüfusla birlikte altyapı yatırımları üzerindeki baskı da bu politizasyonun bir başka boyutunu oluşturuyor. Yeni okul, hastane, kreş ya da konut inşasına yönelik kamusal yatırımların yetersizliği, vergi yükünün artacağı ve yaşam kalitesinin düşeceği yönündeki kaygılar göçmen karşıtı politikaların altyapı ve kent planlaması gibi teknik alanlara sızmasına olanak sağlayan ırkçı retorüğün bileşenlerinden birine dönüşüyor.

Ceuta ve Melilla, Afrika ile Avrupa arasında karadaki tek temas, 2014.

Peki, gerçekten bir kriz var mı? Eğer gerçekten bir kriz varsa bu neyin krizi? Bir kriz var ancak bu popülist sağcıların öne sürdüğü türden meselelerle ilgili değil. Bugün karşı karşıya olduğumuz kriz, yalnızca ekonomik ya da göçle ilişkili yapısal bir sorun değil, esasen solun krizi ve solun demokrasi tahayyülünün uzun süredir neoliberal çerçeveye sınırlanmasından ve siyasal ufkun daralmasından

kaynaklanıyor. Solun politik ufkunun ve kültürünün gerilemesi, yalnızca örgütlenme kapasitesini değil, toplumsal tahayyülünü de zayıflattı. Bu durum, ırkçılığın ve göçmen karşıtlığının kitleselleşmesine zemin hazırladı. Bunun en ağır sonuçlardan biri ise eşitlik fikrinin toplumsal ve siyasal tartışmalardan silinmesi oldu. Oysa eşitlik geçmişteki son iki yüzyılın kurucu siyasal ilkelerinden biriydi. Bugün ise kamusal alanda neredeyse hiç kimse eşitlikten söz etmiyor. Bunun yerine, bireysel özgürlük söylemi her şeyi belirleyen hegemonik bir çerçeveye dönüşmüş durumda. Saplantılı bir biçimde özgürlükten söz edilen bir dönemde yaşıyoruz, ancak bu özgürlük söylemi, derinleşen eşitsizlik koşullarını görünmez kılıyor. Bugün birçok alanda ve bireysel kanaatlerimiz konusunda 'özgür' olduğumuz iddia edilse de bu özgürlükler çoğunlukla piyasa içi tercihlerle sınırlı ve bu tercihler, giderek daha adaletsiz bir toplumsal düzende işliyor. (Resim 4)

Küresel göç, içinde yaşadığımız çağın belirleyici dinamiklerinden biri olarak sıklıkla öne çıkarılsa da aslında daha derin ve yapısal bir sorunun -küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde giderek derinleşen eşitsizliğin- sonuçlarından sadece biri. Oysa bu eşitsizlik, göç olgusunun çok ötesine uzanan çok katmanlı krizler üretmeye devam ediyor. Bu sorunlarla mücadele etmesi beklenen kurumların bizzat eşitsizliğin yeniden üretilmesinde merkezi roller üstlenmesi ise mevcut düzeni sürdürmenin neden olduğu bedelleri daha da görünür hale getiriyor. Eşitlik fikri, bir zamanlar politik tahayyülün kurucu ilkelerinden biriyken, bugün neredeyse marjinal ve kamusal tartışmaların demode başlıklarından biri olarak anılıyor. Bununla birlikte farklılıkların neden olduğu yapısal imtiyazları ve bu imtiyazların neden olduğu sorunları tartışmak ya da bunu tartışmanın

siyasal temsilini inşa etmek neredeyse olanaksız hale geldi.

Karl Polanyi, Büyük Dönüşüm adlı klasikleşmiş eserinde, insan emeğinin ve doğanın 'meta' haline getirilerek piyasa ilişkilerine tabii kılınmasının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda derin bir toplumsal yıkım anlamına geleceğini ifade etmişti. Ona göre bu dönüşüm, toplumun ahlaki, sosyal ve çevresel dokusunu geri döndürülemez biçimde sarsacak, toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini tehdit edecekti. Bugün, Polanyi'nin bu öngörüsünün tarihsel gerçeklik kazandığı bir evredeyiz. Neoliberal piyasa aklının mutlaklaştırılması uğruna katlanılan sosyal yıkım, geniş kitleler açısından sıradanlaşmış bir barbarlık rejimini mümkün kılıyor. Bu nedenle artık yalnızca eleştirmek değil, bu olağanlaştırılmış barbarlığa karşı ne yapılabileceğini düşünmek, eşitlik, dayanışma ve kamusal haklar ve kamusal adalet fikrini yeniden kurabilecek araçları, politik olanakları ve kolektif tahayyülleri geliştirmek gibi tarihsel bir sorumlulukla karşı karşıyayız.

Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyeti'nin Göç ve Nüfus Politikaları **Ayşe Hür**

İskân, “insanları bir yere yerleştirme, yurtlandırma” olarak tarif edilebilir. Göç ise; dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Bu konular genel olarak devletlerin yetki alanına bırakılmıştır ancak Cumhuriyet döneminde göç ve iskân politikaları insancıl hukuk kurallarına değil ideolojik kaygılarla hazırlanmış gizli ya da açık planlara, kararnamelere, kanunlara göre yürütülmüştür.

Klasik Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusunun %59,6'sını Müslüman ahali oluştururken, toprak kayıpları ve beraberinde gelen kitlesel göçler ile 1890'lara gelindiğinde bu oran %76.2'ye yükselmişti. 1914-1918 arasındaki Cihan Harbi yıllarına gelindiğinde nüfusun yarıdan fazlası şu ya da bu şekilde yer değiştirmişti. 30 Ekim 1918'te imzalanan Mütareke (Ateşkes) Antlaşması'ndan sonra da İttihat ve Terakki kadrolarının çerçevesini çizdiği iskân politikalarına ara verilmedi. Örneğin, 26 Şubat 1919 tarihinde Memalik-i Osmaniye'nin 1/1.000.000 ölçeğinde etnografya haritaları tanzim edildi. Bu haritalarda İslâm muhacirlerin dağılımı ve iskân mahalleriyle, seyyar ve yarı seyyar aşiretlerin iskân bölgeleri gösteriliyordu. Amaç, İtilaf Devletleri'nin, ABD Başkanı Wilson'un Ocak 1918'de ilan ettiği 14 İlke uyarınca Osmanlı İmparatorluğu'nun parçaları üzerinde oluşturmayı düşündükleri siyasi haritalara bir yanıt vermektir. Buna rağmen Kasım 1922-Temmuz 1923 arasındaki Lozan Barış Görüşmeleri sırasında Kürtlerin yoğun olduğu Musul bölgesinin statüsünün tayini Milletler Cemiyeti'ne bırakılarak anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, 'Yeni Türkiye'nin ilk 'nüfus mühendisliği' başarısı idi.

1923 sonrasında İttihat ve Terakki'nin devamı niteliğindeki Kemalist kadrolar, İttihatçıların nüfus politikalarını aşağı yukarı aynı şekilde devam ettirdiler. Erken dönem cumhuriyetin iskân politikaları yalnızca yerleşim düzenlemelerinden ibaret değildi. Bu politikalar, bir ulus (Türk ulusu) inşa etme sürecinin en keskin araçlarından biri olarak kullanıldı. Anadolu'nun demografik yapısını yeniden kurgulamak, ulusal kimlik inşasının yanı sıra bu kimliği ekonomik olarak güçlendirecek servet transferini de içeren sistematik bir faaliyet oldu.

Cumhuriyet Dönemi göçlerini kronolojik dönemler olarak incelemek de mümkün, ancak tarihsel ve yöntemsel sürekliliği vermek amacıyla göç ve iskân faaliyetlerine konu olan etnik, dinsel, dilsel ve ekonomik grupların dikey hikayeleriyle anlatmak daha açıklayıcı. Cumhuriyet Dönemi göç ve iskân

politikalarının hedef kitleleri Gayrimüslimler, Kürtler, Aleviler, Türkler ve bütün bu aidiyetleri kesen bir sosyal sınıf olarak yoksullar olarak gruplandırılabilir. Bu sunu çerçevesinde tüm ayrıntıları vermenin imkansızlığını takdir edersiniz. Dolayısıyla Cumhuriyet'in bu gruplara yönelik stratejilerini bazı temel başlıklar itibariyle örneklere çalışacağım.

Gayrimüslimlere yönelik politikalar

30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması ile 9 Eylül 1922'de İzmir'in Yunanlılardan geri alınması arasındaki dönemde zaten 1,2 milyona yakın Rum, Anadolu topraklarından ayrılmış veya hayatını kaybetmişti. Geride kalanların, yani Yunanistan'daki yaklaşık 200.000 Müslüman ile Türkiye'deki yaklaşık 400.000 Ortodoks'un hukuki statüsünü belirlemek için henüz Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan 30 Ocak 1923'te Türk ve Yunan delegasyonları arasında Ahali ve Esir Mübadelesi Protokolleri (Mübadele Anlaşması) imzalandı. 1924 yılından itibaren Mübadele Karma Komisyonu'na göre 355.635, Türk kaynaklarına göre 390.845, Yunan kaynaklarına göre 354.647 Müslüman (Türk, Arnavut, Çingene, Pomak...) Yunanistan'ı terk ederken, Karma Komisyon rakamlarına göre 189.916 Ortodoks Rum (ve Karamanlı) da Türkiye'yi terk etti.

Türkiye, Mübadeleden sonra gayrimüslim nüfusu seyreltme politikalarına devam etti. Daha ilk hamlede 3 bin Yahudi'nin yaşam alanlarını terk etmelerine neden olan 1934 Trakya Pogromu, sayısını bilemediğimiz gayrimüslimin ağır vergi yükü ve çalışma kampları ile ülkeden kaçırıldığı 1942 Varlık Vergisi, 6-7 Eylül 1955 yağması ve yaklaşık 45 bin Yunan uyruklu ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Rum'un Türkiye'den çıkartılmasını sağlayan 1964 Kararnamesi gibi uygulamalarla, gayrimüslim nüfus ülkeden uzaklaştırıldı, aynı zamanda bu kesimin maddi zenginliklerinin Müslüman Türk burjuvazisine devredilmesi sağlandı.

Kaçırtma politikalarından nasibini alan bir diğer grup Süryanilerdi. Türkiye Cumhuriyeti, Süryanilere (Keldaniler, Ezidiler ve Nasturiler gibi) Lozan Barış Antlaşması'na gayrimüslim azınlıklara tanınan hakları tanımadı. Ancak bu tanımamayı, Süryani cemaatinin liderlerinin haklardan feragat ettiklerini ilan etmelerini isteyerek kamufle etti. Bu yüzden Süryaniler okullarını kuramadılar, dillerini, kültürlerini geliştiremediler. 1970'lerde ekonomik nedenlerle, 1980 sonrasında politik ve güvenlik nedenleriyle iki büyük göç dalgası daha yaşayan Süryani nüfus neredeyse bitme noktasına geldi.

Kürtlere Yönelik Politikalar

İttihatçı ideolog Ziya Gökalp, Kürtleri vatan ve millet hissinden yoksun, vergi vermeyen, askerlikten kaçan ‘gayri medeni’ bir topluluk olarak tarif eder. Bununla birlikte Kürtleri; ‘cerrahi bir operasyon ile milli bünyeden kesip atmak’ mümkün olmadığı için, ‘temsil ve isticnas (asimilasyon ve benzetme) yoluyla bu evram-ı habise (zararlı ırları) bir münasip tedavi tatbikiyle zehirden ve vehametden (tehlikeden) tecrid ederek (soyutlayarak) evram-ı selime (iyi huylu ıra) haline getirmek’ yoluna gitmek gerekliliğini ifade eder. Gökalp Cumhuriyet’in birinci yılında vefat etti. Ancak kendisine Türk ırkçısı Dr. Rıza Nur tarafından hazırlatılan, özgün adı Diyarbekir Aşiretleri olan rapor, Kemalist kadroların Kürt politikalarına yön verdi.

Cumhuriyet tarihi boyunca Kürtlerin toplu olarak yaşadıkları coğrafyalara askeri hareketler yapıldı, hareketlerde sağ kalabilenler ülkenin Türklerle meskûn diye tanımlanan bölgelerine sürüldü, sürgünlerin yeni yerlerinde topluluk oluşturmaması için aşiretler ailelere bölündü. Kürtçe konuşmak, Kürt dilinde yayın ve eğitim yapmak yasaklandı. Bu siyasaların yürütülmesi esas olarak 24 Eylül 1925 tarihinde kabul edilen ‘Şark Islahat Planı’ gibi gizli raporlarla, gizli hükümet kararlarıyla oldu ama sürgünlere hukuki çerçeve oluşturmak üzere de 31 Mayıs 1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 Sayı İskân Kanunu çıkarıldı. İlk kanun uyarınca Diyarbakır, Bitlis, Siirt, Muş bölgesinden 1.500 kadar Kürt ailesi Batı’ya sürüldü, arazileri sürgün edildikleri illerde kendilerine yeni arazi verilmek şartıyla hazineye devredildi. İkinci kanun uyarınca Türkiye, (kanun diliyle söylersek) ‘iskân mıntıkları bakımından’ üç bölgeye ayrıldı.

1 numaralı mıntıklar: Türk kültürlü nüfusun tekâsüfü (yoğunlaşması) istenilen yerler

2 numaralı mıntıklar: Türk kültürüne temsili istenilen nüfusun nakil ve iskânına ayrılan yerler

3 numaralı mıntıklar: Yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleri ile boşaltılması istenilen ve iskân ve ikamete yasak edilen yerlerdi.

Buradaki ‘temsil’ terimi günümüzdeki ‘asimilasyon’ terimine karşılık geliyordu. Asimilasyon Latince’de ‘benzer’ anlamına gelen ve similis kökeninden geliyor. Sosyolojide ise çoğunluk veya iktidar sahibinin baskısıyla, farklılık gösteren grupların, bunların kültür birikimleri ve kimliklerinin, baskın yapı içinde eriyerek yok olması/edilmesi anlamına geliyor. Temsil Arapça’da benzetme, bir şeyin aynını yapma anlamına gelen misl kökünden türetilmişti.

Kanun bu mıntikalarda oturacakları üçe ayırmıştı:

1- Türk kültüründen olanlar ve Türkçe konuşanlar (Anadolu'nun etnik olarak Türk olduğu düşünölen ve Türkçe konuşan ahalisi ile Türkçe konuşan göçmenler)

2- Türk kültürüne bağı olanlar ama Türkçe konuşmayanlar (Kürtler)

3- Türk kültürüne bağı olmayanlar ve Türkçe konuşmayanlar (Araplar ve Müslöman olmayan azınlıklar)

3. maddede, kimlere muhacir, kimlere mülteci denileceğı tarif ediliyor, ardından "kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağı sayılacağı İcra Vekilleri (Bakanlar Kurulu) Heyeti kararı ile tespit olunur" deniyordu. 4. maddede, "A: Türk kültürüne bağı olmayanlar, B: Anarşistler, C: Casuslar, Ç: Göçebe Çingeneler, D: Memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye'ye muhacir olarak alınmazlar" denilerek 'ötekilere' yeni gruplar ekleniyordu. 10. madde ise kanunun amacı olarak "Aşiret reisliğı, beyliğı, ağalığı ve şeyhliğı ve bunların herhangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilât ve taazzuvarları (organları) kaldırmak" olarak tarif edilmişti. Aslında 'zor kullanma yöntemi' dışında, maddenin hedefi, ilerlemeci tarih anlayışı açısından olumluydu ancak 'topraksız çiftçiyi topraklandırma' meselesi bir başka kanuna bırakılmıştı. Öte yandan kanun nedense Kemalist, Türk asıllı reislere, ağalara, şeyhlere karşı değildi. Sadece Kürt asıllı reisler, ağalar, şeyhler hedef tahtasındaydı. Aslında bu da doğru değildi, sadece siyasi talepleri olan kesimlere karşıydı, çünkü 1923'ten itibaren tüm seçimlerde işbirlikçi Kürt feodalleri bizzat Mustafa Kemal tarafından CHP listelerine milletvekili adayları olarak konmuşlar ve seçilmişlerdi.

İskân Kanunu uyarınca 1935-1937 arasında Şeyh Said İsyanı'nı destekledikleri düşünölen Siirt'in Sason bölgesindeki Kürtlere yönelik askeri harekatları takiben büyük ölçekte sürgünler yapıldı. 1938 yılına gelindiğinde Sason nüfusundan toplam 4 bin 118 kişi batı vilayetlerine göçertilmiş, ilçe adeta haritadan silinmişti.

Kanun 'Kızılbaş yurdu' diye bilinen Dersim coğrafyasında daha da sert uygulandı. Dersim hem din (Kızılbaşlık), hem etnisite (Kürtlük, Zazalık, Ermenilik) gibi özellikleriyle hem de vergi vermek, askerlik yapmak gibi modern devletin gereklerine uyma kabiliyetleri düşük göröldüğü için Kemalist rejim için müdahale edilmesi gereken bir yerdi. 1937-1938'de gerçekleştirilen Dersim 'Soykırımı'nda 13.806 kişinin öldüröldüğü 2011 yılında CB Erdoğan'ın açıkladığı Jandarma Umum Komutanlığı Raporu'ndan, 14.411 kişinin ülkenin başta Batı vilayetleri olmak üzere çeşitli yerlere süröldüğü 2012 yılında

TBMM’de kurulan Dersim Komisyonu’na verilen Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak imzalı 1939 tarihli bir belgeden, sayısı henüz bilinmeyen kız çocuğunun asker-sivil Türk ailelerine evlatlık verildiğini ise Nezahat-Kazım Gündoğan çiftinin sözlü tarih çalışmalarından öğrendik.

CHP iktidarınca 1947 ve 1948 yıllarında çıkarılan 5098 ve 5227 sayılı kanunlarla şark vilayetlerinden Garba sürülen ailelerin geriye dönmesine izin verildi. 1950 seçimlerinde ezici çoğunlukla iktidara gelen Demokrat Parti (DP) bir adım daha attı ve 1951 yılında 5826 sayılı yasa ile Tunceli, Van, Siirt, Bitlis, Ağrı ve Kars’ta yasak bölge ilan edilen yerlerde yerleşme serbest bırakıldı ve tapuya bağlı olarak devlete geçmiş olan taşınmazlar eski sahiplerine geri verildi. Ancak 27 Mayıs 1960 Darbecilerinin de Kürtler hakkındaki düşünceleri haleflerinkinden farklı değildi. Milli Birlik Komitesi, 1 Haziran 1960 tarihinde bir grup şeyh, ağa ve derebeyi tutuklanarak Sivas Kabakyazı’ndaki 5. Er Eğitim Tugayı’na götürüldüler. 7 Ekim 1960 günü, yürürlükteki 2510 Sayılı İskân Kanunu’na ek olarak çıkarılan ve “Sosyal birtakım reformları yapabilmek, Orta Çağ’ın Türkiye’de yaşayan düzenini yıkmak, ağalık ve şeyhlik gibi müesseseleri yıkmak” gayesi ile çıkarılan 105 Sayılı Kanun’la 55 ağadan toplam 67.267 dönüm toprak alınarak kamulaştırıldı. 75.146 dönüm arazinin ise devlet hazinesi olduğu tespit edilerek hazine tarafından geri alındı.

Kürtlere yönelik son büyük göçertme harekâtı 1984’te PKK’nin Şemdinli ve Eruh baskınlarından sonra başlatıldı. Devlet Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki köyleri ve aşiretleri önce ‘güvenilir’ ve ‘güvenilmez’ diye ikiye ayırdı. Güvenilir köyler, Abdülhamit’in Hamidiye Alayları’na asker veren aşiretlerdi. Güvenilmez aşiretler ise bazen açık şiddet, bazen tehdit, bazen yıldırma, bazen de ikna yoluyla köylerinden çıkarıldılar ve önce Batman, Diyarbakır, Hakkâri, Şanlıurfa ve Van gibi en yakın şehir merkezlerine göç ettiler. Bazıları OHAL dışında kalan Adana, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Mersin’e göçtüler. Daha gözü kara olanlar Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul ve İzmir’de şanslarını denediler. Devletin en son araştırmasına göre zorunlu göç mağdurlarının sayısı 953.680 ila 1.201.200 arasına idi.

‘Türklük Barajı’

Martin van Bruinessen, Aslını İnkâr Eden Haramzadedir başlıklı makalesinde şöyle der: “Kemalizm’in Kürtler hakkındaki görüşü, her zaman içsel çelişkilerle dolu olmuştur. Bir yandan resmî görüş onların Türk olduklarını iddia ederken; öte yandan, Türk olmadıkları için onlara hiçbir zaman güvenilmemiş ve onları asimile ederek Türk olmayan özelliklerini kaybettirmek için kasti girişimlerde bulunulmuştur. Alevi Kürtlere karşı tutum çok daha paradoksal ve tutarsız olmuştur. Alevi olduklarından ötürü, bir yandan İslam’ın gerçek bir Türk

versiyonuna bağılı oldukları için ve Kemalistlerin laikleşme programının doğal müttefikleri olarak selamlanmışlar; öte yandan, Zazalıkları ve Kürtlükleri onları yabancı ve güvenilmez kılmıştır. Alevi Kürtlerin dinsel törenlerde kullandıkları dilin Türkçe olduğu gerçeği, onların kolay asimile olacaklarına dair umut verici ihtimaller sunar görünmekle birlikte, Alevi Kürtlerin devlete muhalefetlerinin tarihi onları ziyadesiyle şüpheli kılmıştır.”

Hasan Reşit Tankut bizzat Mustafa Kemal'e sunduğu gizli raporlardan birinde Kürt coğrafyasını Kuzey'de Zaza Kızılbaşlar, Batı'da Alevi-Kızılbaş Kurmançlar ve Doğu'da Şafii Kurmançlar olarak üçe ayırmakta ve bu unsurları birbirinden ayırmak için aralarına 'Türklük barajı' konulmasını önermekteydi. Bu barajın oluşturulması da 1923-1924'te Yunanistan-Türkiye arasında gerçekleştirilen Mübadele'deki gibi dinsel temelde oldu. Laik olduğu iddia edilen Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'ye gelmek isteyen Gagavuz Türklerinin Müslüman olmamaları (Ortodoks olmaları) yüzünden göçleri önlenirken, rejimin Müslüman Türk ihtiyacı esas olarak Bulgaristan ve Yugoslavya'dan sağlandı. 1923'ten itibaren dört dalga halinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaklaşık 400 bin Müslüman Türk, Pomak ve Türkiye'nin her türlü engelleme çabalarına rağmen Roman/Çingene geldi. Bu dönemdeki bir diğer kitlesel göç hareketi 1929-1937 arasında Yugoslavya Krallığı'ndan, 1952- 1967 yılları arasında Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye doğru oldu. 1929'dan günümüze kadar bu ülkeden aralarında Arnavutlar da olan 500 bine yakın Müslüman Boşnak geldi. Bu göçmenlerin önemli bir bölümü Erzurum, Sivas, Elazığ, Diyarbakır gibi Kızılbaşların/Alevilerin, Kürtlerin/Zazaların yoğun olduğu vilayetlere yerleştirildi. Bunların dışında Türkistan'dan, Afganistan'dan ve eski SSCB'den (Ahıska Türkleri gibi) getirilen Müslüman Türkler de iskânlı göç olarak kayda geçti.

Yoksulların Şehirlere ve Yabancı Ülkelere Göçertilmesi

Etnik ve dinsel kimlikleri, Sünni-Hanefi Türk kimliği içinde eritme çabası sürerken bütün bunları kesen sınıf temelli bir nüfus hareketi daha vardı. 1950'li yıllar Türkiye'nin nüfusunun hızla arttığı, ABD'nin 1947'de yürürlüğe koyduğu Marshall Planı destekli modernleşmenin hızlandığı yıllardı. Nüfusun artmasıyla, kırsal kesimde makineleşmenin üst üste düşmesi demek, kırsal kesimin çözülmesi demektir. Kırsal kesimin çözülmesi demek, iş bulma umuduyla, yoksul halk kesimlerinin büyük şehirlere göç etmesi demektir. Büyük şehirlere yığılan yoksul kesimler demek, şehirlerin çeperlerinde çığ gibi büyüyen gecekondu mahalleleri demektir. Hükümetlerin iç göçleri destekledikleri gecekondulaşmaya engel olmak bir yana, sürekli çıkardıkları imar afları ile adeta teşvik etmelerinden anlaşılıyor.

Türkiye'nin dışa göç vermesi ise Almanya ile 1955 de İtalya, 1960 da İspanya ve Yunanistan ile yapılan devletler arası anlaşmalara 1961'de Türkiye'nin katılmasıyla başladı. Türkiye 1964'te Belçika, Avusturya ve Hollanda ile, 1965'te Fransa ile, 1967'de İsveç ile, Avustralya ile de 1968'de işçi gönderilmesine dair anlaşmalar yaptı. Almanya'ya başlangıçta 8.700 kişi (Gurbetçi) gitmişti. Göç eden nüfusun tamamı erkek nüfustan oluşmuştu. Daha sonra buna kadınlar da katıldı ve Almanya'nın işgücü alımını durdurdu 1973 yılına kadar yaklaşık 800 bin kişi Türkiye'den Almanya'ya göç etti. Bu sayı ileriki yıllarda aile birleşmeleri ve politik sürgünlerle birlikte tüm Avrupa ülkeleri için 5,5 milyona ulaştı.

Sonuç olarak 1870'li yıllardaki 2,3 milyon civarı Ermeni ve 2.1 milyon Rum ve 4 milyon Arap'tan geriye 1927 yılı rakamlarına göre sırasıyla 65 bin, 120 bin ve 135 bin kişi kalmıştı. Bugün bu sayılar sırasıyla tahminen geçici göçmenlerle birlikte Ermeni Patrikhanesi'ne göre 40-70 bin Ermeni, Kudüs İbrani Üniversitesi'ne göre 15-17 bin Yahudi ve yine Fener Rum Patrikhane'sine göre 2 bin Rum, Süryani ve Ezidi sivil toplum örgütlerine göre 25 bin Süryani ve 500 Ezidi... Buna karşılık devletin resmi rakamlarına göre yaklaşık 3.215.000'i Suriyeli olmak üzere Türkiye'de yasal olarak kayıtlı statüdeki yabancı sayısı yaklaşık 4.741.000.

Gülten Kazgan'ın hesabına göre 1970 yılı Türkiye toplam nüfusunun %30'u son dört kuşak içinde yerinden yurdundan koparak Türkiye'ye gelmiş insanlardı. Türkiye'nin iskân politikaları, ulus-devlet inşasında hayati bir araç olarak kullanıldı. Ancak bu politikalar, milyonlarca insanı yerinden ederken, etnik ve dini kimliklerin yok sayıldığı bir toplumsal travma yarattı. Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Kürtler/Zazalar, Romanlar (Çingeneler) ve diğer birçok dini grup (Kızılbaşlar/Aleviler, Süryaniler, Ezidiler, Nasturiler) bu politikaların en ağır yükünü taşıdı. Bugün Türkiye'nin demografik yapısında görülen homojenlik, bu politikaların bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Ancak bu homojenliğin bedelini, yerinden edilen halklar, travmatize edilen topluluklar ve tarihten silinen kültürel çeşitlilik ödedi.

Göçmen ve Mülteci Meselesine İnsan Hakları Perspektifi ile Bakmak *Nilgün Toker*

İnsan hakları kavramından hareketle göçmen sorununa bakmanın kendisi, bizzat göçmenliğin esasına dair bir gerçeği açığa vurur: Göçmenler yurttaşlık statüsünü kaybetmiş, tanınmış hak taşıyıcısı kişi olma vasfını “geride” bırakmış, artık sadece “insan” olma vasfıyla tanımlanmaya başlanmış bireyler olarak görüldüğünde, devletlerin göçmenleri içine kapattığı tanım, “soyut insan” tanımı oluyor. Dolayısıyla yurttaş olmayanın sahip olabileceği “sınırlı” hakların çerçevesi için de insan hakları kavramına başvuruluyor. Bu durum, göçmenlerin yurttaş olmalarının sınırını çizen bir kavram olarak insan hakları kavramının iş görmesi demektir. Başka deyişle, yurttaşlar arasında yaşayacak ama yurttaş sayılmayacak olmayı meşrulaştırmak için başvuru olan “soyut” bir referans olarak iş görüyor insan hakları kavramı. Bu bakış açısı, göçmenleri yaşadıkları ortamın gerçek parçası olmalarını baştan engelleyen bir bakış açısıdır.

Bunun karşısına, insan hakları kavramını hakların birbirinden ayrılamayacak bütünselliğine işaret eden, insan özgürlüğünün ifadesi olan hakların sınırlandırılmayacağını bildiren ve hak taşıyıcılığının hakkın gerçek kılınma gücünü de talep ettiğini buyuran bir insan hakları bakış açısına yerleşmeliyiz. Ancak böylece göçmenliği “belirsiz”, niteliksizleştirilmiş, tanımsız bir “işaret eden” olmaktan çıkarabilir ve bir yere “yeni” yerleşen kişinin, o yerli olmasını sağlayacak, dışlayıcı değil kapsayıcı bir siyaset için gerekli insan hakları bakış açısı ortaya koyabiliriz.

Bu anlamda insan hakları bakış açısı, aslında göçmenleri içine sokuldukları tanımsızlıktan çıkararak yeniden “kişi” yapmanın siyaseti olarak okunmalıdır.

Göç ve mültecilik meselesi aslında modern siyasal düzenin temel kavramlarını sınavan kurucu bir deneyim alanıdır. Güncel tartışmalar çoğu zaman göçü güvenlik, yönetim ya da entegrasyon sorunu olarak ele alırken, mültecilik deneyimi aslında daha derin bir soruyu gündeme getirir: Bir insan hangi koşullarda hakların öznesi olarak tanınır?

Mülteci deneyimi, modern insan hakları söyleminin, insanın salt insan olması nedeniyle haklara sahip olduğu varsayımını radikal biçimde sorgular. Yurttaşlık statüsünü kaybeden kişi, hukuken insan olarak tanınsa da hakların gerçek taşıyıcısı olma niteliğini de kaybettiğinde hangi zeminde onu yeniden hak öznesi olarak tanımlatacağız? Başka deyişle, insan haklarının evrenselliği ile siyasal aidiyet arasındaki gerilimi nasıl çözeceğiz?

Bu nedenle göç ve mültecilik meselesini insan hakları söyleminin sınırları içinde değil, yurttaşlık, özgürlük ve insanın ilişkisel varoluşu bağlamında yeniden düşünmeyi amaçlıyorum.

Göç yalnızca mekânsal bir hareket değildir. Göç, bireyin içinde yer aldığı hukuki, toplumsal ve kültürel bağların kopuşunu ifade eder. Bu kopuş, kişinin ait olduğu siyasal ve toplumsal bağlamdan çıkarılması anlamına gelir. Yerinden edilme/yerinden çıkma, bireyin yalnızca fiziksel mekânını değil, aynı zamanda siyasal aidiyetini, toplumsal ilişkilerini, kültürel bağlarını ve hukuki statüsünü yitirmesidir. Bu nedenle göç, yeni bir yere varıştan çok, bağ kopuşu ile başlayan bir yeniden bağlanma sürecidir.

Yeni bir yere yerleşmek, yalnızca mekânsal bir yerleşme değildir; bir egemenlik alanına giriş anlamına da gelir. Bir egemenlik alanına girmek, yalnızca bir devlet egemenliğine, hukuki yapıya girmek değildir. Aynı zamanda yerleşik toplumun hegemonik düzenine, kültürel normlara, sosyal beklentiler ve kabul rejimlerine, yani bir yaşam dünyasına girmektir. Dolayısıyla yeni gelen kişi yalnızca yer değiştirmez, yeni bir siyasal ve toplumsal düzen içine yerleştirilir.

Tam bu noktada sorumuz şu: Bu “yeni gelen”, çıktığı, çıkmak zorunda kaldığı bağıntının ona verdiği statüyü kaybetmiş gerçek insan, girdiği yeni egemenlik düzeni içinde nereye yerleştirilecek, nasıl tanımlanacak? Çünkü modern devlet, yerleştirdiğini bir biçimde tanımak ve tanımlamak zorundadır ki hak ve yükümlülükler sistemine sokabilsin. Bir bağıntıya gelen ama “yurttaş olmayan”ı nasıl tanıyacak? Biliyoruz ki, modern siyasal düzen içinde hakların somut taşıyıcısı yurttaşdır. Yurttaşlık, yalnızca bir aidiyet değil, hakların tanınmasını sağlayan siyasal bir statüdür. Yurttaş olmayan ama yabancı, sığınmacı, geçici koruma statüsüne sahip kişi vb. kategorilere yerleştirilerek içeriye alınanın haklarının ne olacağı sorusu, yurttaş haklarının yanına “insan hakları” kavramının sokulmasıyla mümkün oluyor ama buradaki soru yurttaşların içine yurttaş olmayan “insanlar” yerleştiriliyor olması.

Yurttaşlar arasına yurttaş olmayanın yerleştirilmesini mümkün kılan bir referans olarak insan hakları hukuku geliştirildiğini biliyoruz.

Bu tür bir yerleştirme, mültecileri, içine yerleştirilen toplumun “asli” bir ortak yaşam partneri olmasını baştan engelleyen, geçici, sınırlı bir yaşam alanına mahkûm eden bir yerleştirmedir.

İnsan hakları hukuku bakımından yurttaş olmayan, artık sadece insan olarak korunacaktır. Böylece insan hakları, eşitlik sağlayan bir mekanizma olmaktan ziyade, yurttaş olmayanın statüsünü düzenleyen bir araç haline gelir ve aslında

bu yolla bir eşitsiz dahil edilme rejimi kurulur.

Hannah Arendt'in işaret ettiği gibi mülteciler, bir devletin sınırları içinde bulunmalarına rağmen siyasal korumadan yoksun bırakılırlar. Yani "devlet içinde devletsiz" bırakılırlar. Kişi hukuken tanınır ama siyasal topluluğun eşit üyesi değildir. Devletsizlik aslında kurumsallaştırılmış ve yasallaştırılmış bir barbarizmin, modern toplumların bağrına sokulan ve dışlayıcı, yok sayıcı şiddet pratiklerini üreten bir olgudur. Arendt'e göre, sanki "yeni bir insan türü" gibi görülen mülteciler, sınırlı, geçici haklarla tanımlandığında tam da aslında insan olmak bakımından sınırlandırılıyorlardır.

Marx'tan beri biliyoruz ki haklar, soyut insan kavramı altına yerleştirildiğinde değil, tam tersine somut varoluş hallerinin kendisini gerçekleştirme gücü olarak tanımlandığında gerçek olur. Bu politik varoluşun gücü olarak hak tarifidir ki, ancak bir eşitlik bağıntısı içinde gerçek olabilir. Dolayısıyla insan haklarının evrenselliği, siyasal aidiyet olmaksızın fiilen işlemez.

Göç, istisnai bir kriz değil, insanlık tarihinin kurucu gerçeklerinden biridir. İnsan toplulukları tarih boyunca yer değiştirmiş, yeni yaşam dünyaları kurmuş ve karşılaşmalar yoluyla dönüşmüştür. Bu nedenle göç, yönetilmesi gereken bir anomali değil, insanlık durumunun bir parçasıdır. O halde göçü bir güvenlik sorunu olarak değil, insanın ilişkisel varoluşunun bir boyutu olarak kavramamız gerekir. Bu bakış açısından, yeniden Arendt'ten ve onun haklara sahip olma hakkı kavramından yardım alırsak; haklara sahip olmak, insanın özgür ve ilişkisel bir varlık olmasından kaynaklandığı için, haklara sahip olma hakkı da insanın sosyal ve politik varoluş koşullarına sahip olma hakkıdır.

İnsan hakları yalnızca hukuki normlar değil; tarihsel mücadelelerin ve adalet arayışlarının siyasal dilidir. İnsan haklarını, eşitlik mücadelesinin referansı olarak yeniden düşünürsek, mültecilerin haklara sahip olma hakkı talebini bir eşitlik talebi olarak insan hakları mücadelesine katabiliriz.

Çünkü mültecilik meselesi, yalnızca statü ve haklar sorunu değil, ortak yaşamın nasıl kurulacağı sorusudur. Yeni gelenlerin, eşit-ortak yaşamın parçası olabilmesi, yurttaşlık kavramının yeniden düşünülmesini gerektirir. Bu yeniden düşünme, eşit siyasal aidiyet, karşılaşma ve birlikte yaşama, hemşerilik ve ortak yaşam etiği üzerinden geliştirilebilir.

IV

GÖÇ, EMEK VE BİRLİKTE YAŞAM

Göçmen ve Mültecilerle Birlikte Yaşamak

Levent Ayaşlıoğlu

2019 yılından beri Altındağ'ın İsmetpaşa, Örnek, Hacıdoğan ve Kale mahallelerinde mülteciler, Romanlar, Kürtler ve yerel yoksullar ile birlikteyiz. 2023 yılında Birlikte Kent derneğini kurduk. Kentsel dönüşüm altında olan bu mahalleler aynı zamanda uyuşturucunun, seks ticaretinin, hırsızlığın ve sürekli gerginliklerin hâkim olduğu, Ankara'nın en kriminal bölgesi. Geçen 5 yıl içinde genişleyen ilişkilerimiz, bizler için çok öğretici olurken, yoksulluk, kent, hak gibi konulara bakışımızda da büyük farklılıklara ve netleşmelere neden oldu.

Biz içerdekiler, birlikte yaşarken, dışarıdan gelenlerle nasıl birlikte yaşayabiliriz? Bu soru, hem toplum olarak birlikte uyum içinde yaşandığı hem de var olan sıkıntının-krizin sorumlusunun dışarıdan gelenler olduğu ön kabullerini içeriyor. Günümüzde, toplumun etnik, dinsel, cinsel tüm kesimlerinin birlikte uyum içinde yaşadığı doğru mu? Bu soruya hayır, günümüzde toplum bir arada yaşayamamakta, birçok kesim haklarından mahrum bırakılmakta, düşmanlık ve şiddet yaygınlaşmakta cevabı veriyorsanız ki, ben hayır cevabı verenlerdenim, o zaman bu başlığı kışkırtıcı bir başlık olarak anlıyorum ve toplumun bir arada yaşayamamasının nedenlerini, nasıl bir arada yaşanabileceğini ve neler yapılması gerektiğini konuşabileceğimizi düşünüyorum.

Son yıllarda belki de ilk defa toplum bir konuda ortak düşünüyor. Farklı nedenler ileri sürseler de toplumun neredeyse tamamı mültecilere yönelik aynı düşmanca söylem ve eylem içinde. Bunun için başlık kışkırtıcı. Mülteciler, hem ulus-devletin yapı taşları olan milliyet ve insan=vatandaş anlayışını sorgulatarak, hem de krizleri/problemleri bir neden olarak yaratan ama onlarla bir sonuç olarak ilişki kuran kapitalizmi sorgulatarak, toplumun birlikte yaşayamamasını tartıştıran bir katalizör işlevi görüyor.

Mültecilik kavramının sorgulatan işlevi, uluslararası sistemin, devletin ve toplumun çoğunluğunun kabul ettiği hâkim anlayışı ve bizim savunduğumuz karşıt anlayışı ortaya çıkarıyor, eylemlilikleri ve politikaları belirliyor. Anlayışımızı belirleyen en temel ilkeler şunlar.

1- Zorunlu yerinden edilme ile gerçekleşen göç ve mültecilik olgusu; savaş, açlık, kuraklık, baskıcı yönetim, faşizm, iç savaş gibi bir kriz nedeniyle oluşmakta. Bu krizler uluslararası kapitalist sistemin ürünü. Türkiye de bu aktörlerden biri. Bu yüzden bizler, bir kriz nedeni ile hayatta kalabilmek için yerinden edilen bireyleri, uluslararası ve yerel hukuka bakmadan mülteci olarak tanımlıyoruz. Hâkim anlayış ise göçü bir nüfus hareketliliğine indirgeyerek, bireyleri, düzensiz göçmen, ekonomik göçmen, misafir gibi adlandırmalarla kendi oluşturduğu krizi gizliyor. Bu yüzden hem yaşadıkları ülkelerde, göç yollarında, hem de geldikleri ülkelerde yaşadıkları insan-dışılığı, travmaları göstermek için, hukuki tanımlara bakmaksızın, bir kriz nedeniyle zorunlu yerinden edilen bireylere mülteci diyoruz.

2- Zorunlu yerinden edilmeye neden olan kriz, mülteciyle yapışık bir şekilde taşındığı için gittiği ülkede bir mülteci krizine/sorununa neden olmuyor. Gittikleri ülkede var olan kriz ortamına dahil oldukları için mülteci krizi/sorunu yaşıyor. 2 milyon mülteci, kayıtsız ve düşük ücretlerle çalıştıkları için değil, %42 kayıtsızlığın, %17 sendikalaşmanın ve %7 toplu sözleşmenin olduğu niteliksiz bir istihdam ortamı olduğu için 'insanlık onuruna yakışır bir çalışma ortamı' bulunmuyor. Bütün temel hak alanlarında bu örnekleri çoğaltabilirsiniz. Bu yüzden birlikte yaşam için de nelerin nasıl yapılacağını ancak var olan toplumsal krizi anlayarak tanımlayabiliriz.

3- Mülteci toplumunun büyük çoğunluğu yerel yoksullarla birlikte yaşamakta. İnsanca yaşam koşullarının oldukça kötü olduğu bu mahallelerde yaşayan iki topluluk arasında toplumsal ilişkileri belirleyen, komşuluk ilişkileri, kamusal alanların ortak kullanımı, ortak etkinlikler yok, zorunlu bir arada yaşayış söz konusu. Mülteci toplumu mahalle ilişkilerinde dışlanıyor, çocuklar bile birlikte oynamıyor. Sadece gündelik ticaret, kiracılık, çalışma gibi ilişkiler gelişiyor. Mülteci toplumu ile gündelik yaşam içinde sürekli ilişki içinde bulunan yerel topluluk, yaşam tarzı, gelenek, kültürel ve dil farklılıklarını öne çıkararak ayrımcı bir dil kullanarak ancak zorunlu ve sınırlı bir ilişki kuruyor.

Mülteci toplumu esas düşmanlığı ve insan-dışılığı, günlük yaşamda sadece toplu taşıma, hastane, okul, banka, AVM, parklar gibi kamusal alanlarda karşılaştıkları toplum kesimlerinden, devlet kurumu çalışanlarından görüyorlar. Fakat bu düşmanlık ve insan dışı uygulama aynı zamanda yerel yoksulları oluşturan Roman ve Kürt kökenli kesime de uygulanmakta.

Burada toplumun büyük çoğunluğunun mültecilere karşı çıkan ortak bir söylem içinde olduğunu görsek de mülteci toplumuyla birlikte yaşayan kesimlerle, yaşamayanların düşmanca söylem ve eylemlilikte farklılaştıklarını görüyoruz. 2021 Altındağ ve yeni Kayseri'deki linç girişimlerinde, eylemi gerçekleştiren kesimin büyük çoğunluğu çevre ilçelerden gelmiş gruplardan oluşuyordu. Altındağ'da mahallede yaşayanlar, mültecileri evlerine alarak onları korudular. Dikkat çekici olan planlı ve katliam hedefli ırkçı saldırıların, toplum nezdinde sıradan adli bir vaka gibi algılanmasıydı.

Birlikte yaşamamanın ipuçları, toplumla aynı düşünen ama söylem ve eylemlilikte farklılaşan kent yoksullarında bulunabilir. Hemen aklımıza şu soru geliyor: Kürt, Roman kökenli ve yıllardır aynı mahallede oturan bireylerden oluşan yerel yoksullar ile yaşama bakışları, yaşam tarzları ve yoksulluktan kaynaklı sorunları aynı olan mülteci toplumu neden bir arada yaşayamıyor? Yoksulluğun, toplumun tümünü kesen bir eksen olduğunu düşündüğüm için ilerde değişeceğim. Ama yaşama bakış ve yaşam tarzı farklılıkları, yerel yoksulların da toplum tarafından dışlanmasına, söylemde, eylemde farklılaşmalarına yol açtığı için anlaşılmaya ve açıklanmaya ihtiyaç duyuyor.

Her şeyden önce mülteciler ve yerel yoksullar 'günü yaşıyor'. Bu kavram sadece gelecekle olmaması, gündelik kazançlar, ancak gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilmek ile sınırlı değil. Yaşama bakış ve yaşam karşısında duruşu oluşturan kültürel bir davranış halini de içeriyor. Günü yaşamak, o günü programlamak demek. Mahallede çalışırken en zorlandığımız anlayış bu. Çünkü bırakın birkaç gün sonrasına bir görüşme, toplantı ayarlamayı, yarın için bile ayarlayamıyorsunuz. Her şey o gün için geçerli. Mahallede yarın yok. Evde ne pişeceği, para kazanma, çocukların okula gitmesi, mahalle toplantılarında alınan kararlar hep o günle sınırlı. Mahalleli arasında kurulan ilişkiler de etkileniyor. Dışarıya karşı dayanışma içinde olan, fakat içerde sürekli didişen, kavga eden ve her gün değişen dostluk ve düşmanlıklar. Ölümle kurulan ilişki bile üzüntü yerine, "kurtuldu" cümlesinde ifade bulan sevinç içeriyor. Hatta İsmetpaşa'da yaşayanlar 'burası son durak' diyor.

Günü yaşamak, devlet kurumlarıyla ya da STK'larla, dışarıdan gelen kişilerle kurulan ilişkileri de belirliyor. Bu kurum ve kişilerle, arada güvenin olmadığı alma-verme hukukuna dayalı bir ilişki tanımlanıyor. Devletin yoksul ve mülteci kesimle temel olarak aynı ve maddi yardım politikaları ile ilişki kurması, kurumlarda karşılaştıkları sert, insan dışı davranışlar ve uygulamalar bu hukuku belirliyor. Onlar için devlet, polis, mahkeme, tehdit, baskı olarak tanımlı. Bu yüzden hem mülteciler hem de yerel yoksullar tek başlarına kurumlara gitmek istemiyorlar, güvendikleri bizlerle gitmeyi talep ediyorlar.

Yerel nüfusun büyük kısmı Keçiören, Sincan gibi ilçelere ya da başka şehirlere taşınmış olsalar bile, kadın, erkek, yaşlı, genç zamanlarını hafta içi her gün öğleden akşama kadar mahallede geçiriyorlar. İsmetpaşa, Kale ve Hacıdoğan'da yaptığımız sohbetlerde, insanlar son yıllarda bu mahallelerden taşındıklarını, gittikleri yerlerde yaşam standartları açısından çok daha iyi olsa bile, sosyal ilişkilerin gelişmediğini, komşuluğun olmadığını, toplumsallaşamadıklarını, bu yüzden zamanlarının çoğunu, yaşamlarının büyük kısmının geçtiği mahallelerde geçirdiklerini belirtiyorlar. Bugün az sayıda ailenin yaşadığı, terkedilmiş, yıkık bu mahallelerin, 30-40 yıl önce çok nezh olduğunu, bürokratların, sanatçıların buralarda yaşadığını, gündelik yaşamın çok canlı olduğunu, Roman, Ermeni, Türkiyeli, Kürt etnik çeşitliliğine rağmen birlikteliğin ve komşuluğun gelişkin olduğunu özlemle anlatıyorlar. Bu üç mahalle de Ankara kent merkezi olan Kızılay'a 1-2 km mesafede. Buna rağmen ailelerin çoğu Kızılay'a gezmeye, sinemaya, tiyatroya gitmemişler ama bunu bir eksiklik olarak da görmüyorlar.

Suriyeli bir gencin "Savaş medyada hep yıkık binalarla gösteriliyor, binalar yeniden yapılır. Ama kaybedilen akrabaları, arkadaşları, anıları, sosyal yaşamı yeniden nasıl yapacaksınız?" cümlesi, kadınların bizden, vakit geçirebilecekleri, kendilerini anlatabilecekleri, kendilerine ait bir mekân isteklerinin ilk talepleri olması, mekanla/mahalle ile kurulan ilişkinin niteliğini anlatıyor. Mahallede geçen bu süre bize mekânın, sadece yaşam ve pratikler için zorunlu fiziki bir ortam olmadığını, aynı zamanda insanların onun aracılığıyla düşündüğü, toplumsal rol ve davranışları öğrendiği bir ortam olduğunu öğretti.

Yerel yoksullar ve mültecilerle ilişki kurduğum ilk zamanlarda sürekli 'burada nasıl yaşıyorlar', 'bu yaşama nasıl katlanıyorlar' sorularını soruyordum. Fakat geçen zaman bu soruların ne kadar taraflı olduğunu öğretti. Taraflı çünkü güvensiz, belirsiz, mekanla içsel, günü yaşayan yaşam, bizlerin korunaklı, güvenli ve geleceği belirli olan yaşamlarımızdan çok farklı. Güvenli yaşamlarımızın korunması için dışlanmalılar, ilişki kurulmamalıdır. Devletin, güvenlik ve özgürlüğün birlikte olamayacağı, seçim yapmamız dayatması karşısında, özgürlük ve belirleyicisi haklar yerine, toplum olarak güvenliği seçtiğimiz günümüzde, bu toplum kesimleri kriminalize edilerek, iç güvenlik sorunu haline getirilmeli ve çeşitli yollarla yaşam alanlarımızdan uzaklaştırılmalı. İsmetpaşa, Hacıdoğan ve Kale mahallelerinde süren kentsel dönüşüm projesi ve yıkımlar uzaklaştırmanın en iyi araçlarından biri.

Yaşadığımız bu dönemde, devlet ile toplum arasında kurulan sözleşmenin temelini biat ve himaye oluşturuyor. Devlet himaye etmek istemediği toplumsal kesimleri veya kendisine biat etmeyen kesimleri insan-dışlaştırarak haklardan mahrum bırakırken, toplum da bu kesimlerin, çeşitli sıfatlarla insan-

dışlaştırılmasını ve haklardan mahrum bırakılmasını kabul ediyor. Bu durum; tarafları iktidar ve muhalefet ya da geçmiş politik kimliklerle değil, insan olmaktan kaynaklı hakları savunanlar ile savunmayanlar olan bir toplumsal krizi tanımlıyor. Sınıfsal, politik, dinsel, cinsel, etnik birçok toplumsal kesimin haklardan mahrum edildiği bu kriz döneminde, mülteci toplumu da toplumsal krizin bir alt başlığı haline geliyor.

Hâkim teması biyolojik kalıtım değil, kültürel farklılıkların aşılabilirliği olan bir ırkçılık; ilk bakışta belirli grupların veya halkların diğerlerinden üstün olduğunu değil, sınırların kaldırılmasının zararlı olacağını, yaşam tarzlarının, kültürlerinin ve geleneklerin uyuşmayacaklarını varsayan bir ırkçılık, bir farklılıklar ırkçılığı olan ırksız ırkçılık toplumda hâkim ideoloji oluyor. İrksız ırkçılık o kadar kaygan ki, sistem karşıtı, özgürlük, eşitlik ve hak mücadelesi veren kurumların, en iyimser yorumla merkezi düzeylerde olmasa da tabanlarının düşünce yapısına bile girebiliyor. Ve esas tehlike/sıkıntı/problem burada başlıyor. İrksız ırkçılık, birçok toplumsal kesimi çeşitli sıfatlarla insan-dışlaştırarak haklardan mahrum bırakırken, aynı zamanda hak mücadelesi alanlarını da ayrıştırıyor, toplumsal muhalefetin ortaklaşmasını engelleyerek hakimiyetini tanımlıyor. Göç ve mültecilik, insan haklarından ziyade, jeopolitik, askeri ve güvenliğe ilişkin terimlerle tanımlanarak, hak savunuculuğundan yana taraf olmasını, birlikte mücadele edilmesini beklediğimiz kurumların/ yapıların mülteci krizine karşı kayıtsızlığı ya da tarafsızlığı yaşanıyor. En iyimser ifade ile, karşı çıkışları acıma duyguları, olayların ortaya çıkardığı acının miktarı belirliyor.

Bu yüzden, birlikte yaşamın, ancak insan olmaktan kaynaklı hakları vardır anlayışını savunan bir hak siyaseti ile bir araya gelmiş toplumsal muhalefet sayesinde gerçekleşeceğini düşünüyorum. Hak siyasetini oluşturabilmek için de öncelikle hak ve siyaset kavramlarında tartışarak anlaşmanın gerekliliği ortada. Çünkü hak, geçmişte isyan söylemini besleyen bir dilken, günümüzde köklerini, Fransız İnsan Hakları Bildirgesi ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nde bulan liberal söylemi besleyen bir dil oluşturuyor. Siyaset ise, çalışma ve yaşam alanları ile bağını kaybetmiş, kent merkezleri ve reel siyaset ile sınırlanmış durumda.

Bireysel özgürlükler ve eşitlik ilkelerine dayalı hukuk sistemi ile eşitsizlik ve zorunluluklara dayalı kapitalist sistem çelişiyor. Bu yüzden hak kavramı ve mücadelesi sadece mevcut hukuk sistemi içinde adaletin yerine getirilmesini içermiyor. Aynı zamanda insan olmaktan kaynaklı hakları vardır anlayışının hâkim olduğu toplumsal adaletin de sağlanmasını içeriyor. İnsan hakları talepleri, iktidarların bir bireyin ya da grubun kimlik duygusuna yönelik saldırılarına ve hakaretlerine karşı bir tepkidir. Sadece tanınma, mülkiyet ve

sözleşmeye dayalı haklar gibi hukuki özneliği kapsamaz, kimliğin mümkün olduğunca toplum tarafından tanınmasını sağlama çabasıdır.

Hak mücadelesi, kazanılmış hakların savunulması ya da iyileştirilmesi ile yetinmeyerek, insanlık onuruna yakışır bir yaşamı hayata geçirmek için haklar inşa/talep etmelidir. Bireylerin parasız sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır, doğru, fakat asıl, sosyal, ruhsal, fiziki tam iyilik hali ile tanımlanan sağlıklı yaşama hakkı vardır.

Geçmişte, bir sınıfın değerleri ile oluşan evrensellik, artık farklı kimliklerin oluşturduğu partikularizm sonucu olan bir evrensellik. Ortak toplumsal muhalefetin oluşması, partikularizmi ortadan kaldıracak, bütün kesimlerin kimliklerini aşan haklar temelli değerler olmadan olanaksız gözüküyor. Bu değerlerin belirlenmesinde, bence yoksulluk kavramının tartışılması ilk adım olabilir.

Başta da söylediğim gibi kapitalizm, yoksulluğu bir neden olarak yaratır, ama onunla bir sonuç olarak ilişki kurar ve bir ekonomik kategori olarak tanımlayarak, kendi sınırları içinde yoksulluğu yeniden üretmek üzere düzenlenebilir hale getirir. Bizler ise yoksulluğun, yaşam niteliğinin bozulması olarak tanımlanan bir hal olduğunu ve yaşam niteliğinin en gelişkin halinin, toplumsal olabilme, özgürlük ve bilinçli yaratıcı faaliyet kapasitesinin geliştirilmesi kriterleri ile tanımlanabilecek insanlık onuruna yakışır yaşam olduğunu savunuyoruz. Bu üç kriterin, ortak bir hak siyasetinin oluşturulması için tartışmaların başlangıcı olabileceğini düşünüyorum.

Siyaset, sadece iktidar hedefiyle bir araya gelmek değildir. Aynı zamanda kendine ait bir özne tanımlayan ilişki tarzı olmasıdır. Siyasal bir özneleşme süreci, belli bir haksızlık tarafından tanımlanmış toplumsal birlikteliği meydana getirir, haksızlık çözüldüğü anda da özne ve siyaset yok olur.

Siyaset üzerine belki de en çok düşünülmesi gereken ilk nokta burası. Siyaset öznesini yaratırken, toplumu ilk önce, düşmanı tanımlayarak ayırıştırır sonra dostları belirleyerek birleştirir. Dost hiç denenmemiştir, düşmana karşı duruşla tanımlanmıştır. Hak siyaseti dostunu tanımlayarak nasıl kurulabilir? Bence ilk cevaplanması gereken soru budur. İkinci nokta ise; her ekonomik, siyasi, toplumsal sistem varoluşunu sürdürebilmek için zamanı ve mekânı örgütlemek, denetlemek zorundadır. Hak siyaseti de zamanı ve mekânı örgütlemeyi ve bunun araçlarını tartışmalı. Daha önce de bahsettiğimiz yerel yoksulların ve mültecilerin günü yaşamaları, mekânla kurdukları ilişkiler çok öğretici ve zaman ve mekânın örgütlenmesi için alternatif dinamikler taşır.

Var olan toplumsal krize karşı, son yıllarda çoğalan muhalif kimliklerden, onlara karşı değil, onlardan inşa edilmiş bir evrensel söylem, ortak toplumsal muhalefeti sağlayacak bir hak siyaseti ile mücadele edilebileceğini öneriyorum. Son olarak insanlık onuruna yakışır bir yaşam hedefleyen hak siyasetinin nasıl yaşama geçirilebileceğinden bahsetmek istiyorum.

Bir arada yaşamın gerçekleşmesinin yerelde, yaşama ve üretim alanlarında olduğu unutulmamalı. Kent yoksullarının yaşama bakışlarının, yaşam tarzlarının taşıdığı alternatif dinamikler, toplumsal muhalefet için çok önemli. Bu dinamikler ancak onlarla birlikte yaşayarak öğrenilebilir. Evet bu dönemi aynı zamanda bir öğrenme süreci olarak da anlamak gerekiyor. Kentsel dönüşüm sürecinin, mahallelerde yaşayanlara hukukçu, mimar, şehir plancısı, gazeteci gibi meslek gruplarıyla bir arada olmaları gerektiğini öğrettiği gibi, hak mücadeleleri, çeşitli disiplinlerin, uzmanlık dallarının bir arada olmasını zorunlu kılıyor. Bu yüzden insanlık onuruna yakışır bir yaşamın temel kriterleri ile başlatılacak tartışmalar; yerelliklerde, yerelde yaşayan, çalışan insanlar ve hak savunuculuğu yapan yapıların ortak katılımıyla gerçekleşmeli. Böyle bir pratiğin, dostluğu/yoldaşlığı önceleyen özneleşme sürecini, sorunlarını bir arada tartışıp, çözüm önerilerini yaşama geçirecekleri örgütlenme araçlarını yaratacağını, umuyorum.

Modern Esaret: Göçmenler ve Kapitalist İrkçi Üretim

Ercüment Akdeniz

Biz bir 21. yüzyıl toplumuyuz ve ilk çeyreği geride bırakmak üzereyiz. Şu an bürokratlar, oligarklar, tröstler, tekeller, bankacılar, bütün Ceo'lar dünyanın yeniden paylaşımı için kafa yoruyorlar. Buna yönelik sempozyumlar ve çalıştaylar yapıyorlar. Şu an Orta Doğu'da, Ukrayna'da ve dünyada yeni bir savaş düzeni kuruluyor. Bir altüst oluş döneminde biz göçü ve göçmenleri konuşuyoruz. Aslında kendimizi, geleceğimizi, insanlığın geleceğini konuşuyoruz.

Uluslararası göç örgütünün bir sözlüğü var. Bu sözlükte ırkçılık şöyle tarif ediliyor: "Bir ırkı veya grubu başkalarından üstün kılan ekonomik hakimiyet ve kontrol kazandıran ideolojik yapı ya da inşa." Sosyo-ekonomik değişkenler neden var? Çünkü sınıfsal bir tercih bu ırkçılığa. İdeoloji ve kültür olmadan da ırkçılığın inşa edilmesi mümkün değil. Şimdi burada Marksist bilimci Adam Hanieh'in bir tanımına geleceğim, şu hudut meselesine. 'Hudut namustur, sınır namustur' tartışmasına ilişkin bir alıntı. Hanieh, "Hudut çizme işi göçmenlerin ırksal olarak inşasının zorunlu bir unsurudur." der. Yani sınır olmadan, duvar olmadan göçmenlere karşı bir ırkçılığın inşası da mümkün olamaz. Bu çok önemli bir saptama. Çünkü, ben buna yeni türde bir ırkçılığın örgütlenmesi diyorum.

Türkiye özelinde alalım. Türkler, Kürtler, Aleviler, Sünniler, Rumlar, Ermeniler... Çeşitli kesimler birbirine karşı ya da egemen ırk, ötekilere karşı ırkçılık uyguladı. Bunun deneyimlerini gördük, linçler de yaşandı. Ama şimdi bütün Türkiye'de ve bütün dünyada birbirine karşı ırkçılığı ve linçi uygulamış tüm kesimlerin birleştirildiği yeni bir ırkçılık çağrısı var. Sınırların ötesinde aynı zombiler gibi sınırlara gelen istilacı bu topluluğa karşı, toplumun bir bütün ve birleşik olarak ırkçılık zemininde toparlanması. Göçmenler bir ırktır, iraklaştırılmıştır artık ve göçmenlere karşı olan herkes, özellikle de yeri yurdu olanlar, vatani olanlar, yurttaş olanlar göçmenlere karşı yeni bir ırkta birleşmiştir artık.

Sınır ve duvar varsa yasadışıdır vardır. Sınır ve duvar varsa öteki vardır. Duvarın arkasından gelenler yasa dışıdır ve ötekidir. Yasal olan, meşru olan duvarın içindekilerdir. Etrafa duvar örülenlerdir. Yurttaş-yabancı ayrımı buradan kuruluyor. Biz biliyoruz ki hiçbir sınır, hiçbir duvar ve mayınlar hiçbir zaman göçü sıfırlamazlar. Burjuvalar istedikleri kadar işgücü transferini bu sınırlar ve duvarlar sayesinde ve üstelik filtreleyerek sağladılar. Talep olmadan arz olmaz. Talep burjuvalarıdır, patron örgütlerindedir. Burada özellikle şunun altını çizmek istiyorum, göçmen kaçakçıları, patron örgütleri, bürokratlar ve

kolluk kuvvetler bir bütün olarak aygıtlar bir ortaklık içerisinde bu iş gücü ve göçmen emeği transferini birlikte yapıyorlar. Dolayısıyla bir suç ortaklığı arayacaksak hudut namustur, sınır namustur meselesinde hudutun kendisi bir suç ortaklığıdır. Bir askeri komutanın panzerinde ya da cemesinde bile rüşvet karşılığında her biri 8bin-10bin dolara göçmenler taşıyorsa oradaki rüşvet mekanizmasını varın hepiniz birlikte düşünün, düşünelim. Dolayısıyla hudut ve sınırlar aynı zamanda duvarlar, bu rüşvet ağını, transfer ağını aklamak için de kullanılıyorlar.

Biraz tarihsel bir çerçeveye girelim burada. Manş Denizi'nde, Fransa'dan Britanya Adası'na geçiş esnasında göçmenleri durdurmak ve yakalamak için bir konteyner gemi yaptılar. Bu çok tartışıldı. Konteyner gemiler yakalananların denizde hapsedildiği ve iltica başvuruları kabul edilmeyenlerin Ruanda'ya gönderildiği ve orada depolandıkları bir sisteme oturturuldu. Nereden geldi bu gemiler, nereden geldi bu geminin inşası diye düşündüğüm zaman şöyle bir şey gördüm. 15 ve 19. yüzyıl savaşlarında ve 15 ve 19. yüzyıl kölelik transfer sisteminde; Afrika'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Avrupa üzerinden Amerika'ya 14,2 milyon köle transfer edildi. Bu köle transferi olmasaydı ne Avrupa medeniyetinin inşası olabilirdi ne ABD'nin kuruluşu olabilirdi. Burada adına 'Hulk' denen gemilerle başladılar. Hulk, İspanyol-İngiliz savaşlarında kullanılan gemilerdir. Savaşta darp edilmiş yara almış gemiler, sahillere çekiliyor ve oralar önce esirlerin tutulduğu cezaevlerine çevriliyor sonra çağdaştırılarak köle transferi için kullanılıyorlar ve Avrupa'ya Amerika kıtasına taşınan köleler, önce öldürülüyor, önce kırılıyor önce zincirleniyor, direnişleri kırılınca gemilere bindiriliyorlar ama nereye gideceklerini bilmiyorlar. Tarım plantasyonlarında çalıştırılacaklarını bilmiyorlar. Dil bilmiyorlar, işçiliği bilmiyorlar. Egemen patron ve ezilen işçiyi bilmiyorlar. Bunlara bütün bu kavramlar zulümle o transfer gemilerinde öğretiliyor. Buna Raideger fabrika gemileri diyor. Neden fabrika gemileri diyor. Çünkü kölenin, siyahın, uzun yolculuk boyunca asgari dil bilmesi, nerede çalışacağını bilmesi, direncinin kırılması, direnci kırılmayanın gemilerden atılması, ibreti alem olsun diye köpek balıklarına yedirilmesi, bütün bunlar onun yeni bir işgücü olarak hazırlanması demek ve işgücü olarak hazırlanmış köle, zincirli köle olarak tarlalara sürülecek olan köle, daha pahalı bir köle. Satışında daha pahalı olan bir köle. Şimdi bu aynı zamanda bir ırk üretimi. Siyah bir ırkın kapitalizm koşullarında çalıştırıldığı, ırkçılık olarak da dışlandığı sömürüldüğü bir ırk üretimi. Bu gemilerde bu, 400 yıl boyunca gerçekleşti.

II. Dünya Savaşı'na geliyorum, biliyorsunuz orada da Nazi toplama kamplarını örnek vereceğim, üzerinde "çalışmak özgürleştirir" yazan kamplarda Yahudiler, Çingeneler, Komünistler, Sosyalistler muhalifler,

tutuklananlar orada toplananlar çalıştırıldılar. Orada da bir ırksal üretim işlevi gördü bu toplama kampları. Ama işin enteresan kısmı şu, savaş bittiğinde yıkılmış, virane olmuş şehirlerin ve sanayi bölgelerinin yeniden inşası için de toplama kampları kurdular. Özellikle Almanya özelinde söyleyeyim Yunanistan, Türkiye sonraki yıllarda, Balkan ülkeleri, İtalya'dan işçiler transfer edilerek önce toplama kamplarında bir araya getirildiler, işçi toplama kampları. Aynı şekilde çalışmanın kutsandığı yazılarla o kamplarda toplandılar ve çok ucuza bir emek transferi, göçmen transferi olarak yeniden Almanya'nın ya da yıkılmış ülkelerin inşası için pozisyon aldılar. Misafir işçiler dendi bunlara. Yani kölelik zincirlerinin yerini, modern köleler dediğimiz göçmen işçi emeği aldı. Zincirleri fiilen yoktu ama transfer şirketlerine ve patronlara bağlı oldukları için görünmez zincirleri vardı.

Vahşi kapitalizm döneminde yoğun olarak kağıtsız ve kayıt dışı çalışma vardı Bugün 21. yüzyılda hem kağıtlı hem kağıtsız çalışma var. Hem kayıtlı hem kayıt dışı çalışma var. Türkiye özeline geldiğimizde şunu görüyoruz. Şu an iş kanununda bir değişiklik yaptılar. İkinci, üçüncü değişiklik hatta bu. İş kanununda şöyle diyor: Bir göçmen bir mülteci işçi, Türkiye'de kendi emeğini satabilmesi bu hürriyete erişebilmesi için 8 yıl boyunca patronuna bağlı çalışmak zorunda, her yıl sözleşmeyi yenileyerek, patron rızası alarak, yıllık tazeleyerek. Bu rızayı almadığında deport ediliyor, işçilik özelliğini kaybediyor. Ancak 8 yıl uslu durursa, örgütlenmezse, itiraz etmezse 8 yıl sonunda yerli bir işçi kadar haklara sahip olabiliyor. İşte bu esaret zincirlerinin, kölelik zincirlerinin 21. yüzyıla nasıl getirildiğinin Türkiye sahasında tipik bir fotoğrafı.

Bir de Ölü Canlar var. Gogol'un Ölü Canlar'ını çoğumuz okumuşuzdur. Bir köyün, bir arazinin satın alınabilmesi için kölelerin de satın alınması gerekir Eski Çarlık Rusyası'nda. Bunun için bir hülle buluyor roman kahramanı ve mezar taşlarında daha önce ölmüş olan kölelerin isimlerini yazarak ancak bir köyü satın alabiliyor. 18-19. yüzyıldan bu Ölü Canlar, bizim çağımıza ve bizim Türkiye'mize nasıl ışınlandılar? Bu zaman tüneline nasıl geçtiler?

Zonguldak'ta Vezir Mohammad Nourtani, yakılarak öldürülen, bedeni de madenden kaçırılan ve yok edilmek istenen bir göçmen işçi. Tıpkı o dönemin Ölü Canlar'ı gibi. Ya da Adana-Mersin arasında Tarsus'ta bir portakal bahçesine atılan Suriyeli Mustafa El Recep. Fabrikada ölüyor, bedeni yok edilmek üzere götürülüp dışarıda bir yere atılıyor. Ya da Konya'da pompalı tüfekte öldürülerek bir kuyuya atılan Afganistanlı Muhammed. Bütün bunlar bize şunu gösteriyor, Türkiye'de çalışma rejimi o kadar vahşi bir hale geldi ki, göçmenlerin dirisi kadar ölüsü de muazzam bir kazanç sağlama aracı haline getirildi. Çünkü o öldüğünde, onu yok ettiğinizde, görünmez zaten kayıt dışı işçi, böylelikle ağır 89

cezalardan ve yaptırımlardan kurtuluyorsunuz. Bu da kölelik biçiminin çok farklı bir formda bizim ülkemize, zamanımıza gelmesi.

2014, 2016, 2019 ve en son Kayseri ile beraber Suriyelilere karşı 2024'te dört büyük linç dalgası oldu. Linç dalgası diyorum çünkü linç, bir şehirle bitmiyor. Art arda diğer şehirler onlarca şehir katılarak devam ediyor. Bu Kayseri olayları dördüncüsüydü ve çoğunu kaşındığımız zaman çok katmanlı nedenler bulabiliriz ama en azından şunu görüyoruz. Emekçi, yoksul mahallelerde emek rekabeti üzerine birikmiş olan sorunların patlamış hali. Sınıfsal şeyi çok güçlü. Yerli işçinin yabancı işçiye önyargısının bilendiği, bütün yoksulluğun nedenini onda gördüğü bir öfke patlaması. Bunun tabii politik bir zehirlenme alanı da var. Şimdi bu ırkçı üretim, bilerek yapılıyor, önü açılıyor. Neden? Çünkü bu ülke bir savaşa katılacaksa neofaşizm lazım. Bunun en iyi aparatı göçmen düşmanlığı. Bu ülke Kürtlere karşı bir linç hareketine girecekse bu lazım. Demokrasi güçlerine karşı olacaksa bu lazım. İçeride muhaliflerin bastırılması için gerekiyorsa ırkçılığın yeniden üretilmesi lazım ve göçmen düşmanlığı bunun için çok kullanışlı.

Biz görüyoruz ki tıpkı 20. yüzyıl faşizm ve savaş örneklerinde olduğu gibi şu an Avrupa'da ve dünyada aşırı sağ yükselişte. Faşist partiler, neofaşist partiler iktidarlara geliyorlar. Önleri açılıyor ve göçmen düşmanlığını çok etkin şekilde kullanıyorlar. Çok cüretkarlar. Bunu işçi sınıfının talepleriyle de ustaca ve sahtekarca birleştirerek işçi sınıfını yedeklemeyi, yoksul proleterleri ve işsizleri de yedeklemeyi başarıyorlar. Biz eğer bu linç olayları, ırkçılık ve göç konularında emekçi sınıflar arasında bu işin nasıl kullanıldığını 20. yüzyıldan deneyimleyemezsek ve buna karşı bir strateji oluşturamazsak, sadece mülteci haklarını savunarak bu gerici dalgayı durduramayız Yerli ve göçmen emekçileri birleştirecek yeni bir rotaya ihtiyacımız var. Bir küçük not: Ötekileştirenlerin ötekileştirmesi gibi bir durum da var. Yani göçmenler ötekileştirilir ama hepsinin ötekisi olan bir öteki var o da Suriyeliler. Ben sahada yaptığım görüşmelerde, röportajlarda da bunu gördüm. Ermenilerle konuşuyorum yani Ermenistan'dan yeni gelen göçmen işçiler bunlar. Afganistanlılar, Pakistanlılarla konuşuyorum. Yani Suriye dışındaki hemen hemen Afrika ülkelerinden gelen göçmen işçilerle konuşuyorum hepsinde şöyle bir şey gördüm bu mülakatlarda. Tezgâh kardeşi olan, yani aynı tezgâhta çalışan bir Afgan, bir Suriyeli, bir Pakistanlı bir Türkiyeli Türk, kendini Türklerle eşitlemeye çalışıyor, onunla görülmeye çalışıyor. Onu yapabilmek için de ötekini dışlamak zorunda hissediyor. Burada da en lanetli olan kimse ki bu Suriyeliler, hepsinin ötekisi ve istemediği Suriyeliler oluyor. Dolayısıyla ırkçılık dediğimiz şey, göçmenler arasında da bir katmanlar ve kategoriler alanı oluşturmuş durumda. Yani göçmenler bir bütün olarak ırkçılığın mağduru durumundalar ama kendi içlerinde de katmanlı

olarak üst ırka yaklaşarak kendini savunma, kurtarma ve bir diğerine ırkçılığı hoş görerek, hoş görmek zorunda kalarak bunu da yapıyorlar. Dolayısıyla ırkçılık karşıtı mücadelenin göçmen toplumlar içerisinde de yapılması lazım.

Bir diğer konu da bu kentleşme, işçi sınıflar, emekçi sınıflar, ırkçılık ve göçmenlere dair. Irkçılık gettosuz yapamaz. Gettolar olmadan ırkçılık örgütlenemez, yeniden üretilemez çünkü şehrin en yoksullarının toplandığı bölgelere gelebiliyor mülteciler ve göçmenler. Orada yoksulluk var, çete mafya ilişkileri var, uyuşturucu var, şebekeleşme var. Onun içinde buluyorlar kendilerini. Ama bu izolasyon olmadan, bu gettoların dışında kalan kent halkının gettolara, gettolarda yaşayanlara ve orada yaşayan göçmenlere karşı ırkçılığı da örgütlenemez, inşa edilemez. Dolayısıyla gettosuz yapamaz ırkçılık. Onun kökenlerine baktığımız zaman da Venedik, 1515. Getto Novo Adası var. Burası Yahudilerin kapatıldığı, etrafı çevrilmiş bir ada. Bu adanın dışında kalanların Yahudilere karşı ırkçılık etrafında birleştikleri bir izolasyon politikası. O zamandan bu zamana -daha öncesi de vardır- sistematik olarak örgütleniyor. Getto demek suç yuvası demektir. Görünmez olan, temas edilmeyen, ne idüğü belli olmayandır. Korkulacak olandır. Gettonun kendisi izolasyondur. Temas olmadığında yerli ve göçmen kentliler arasında o zaman önyargı duvarları daha da büyür.

Çokça tartışılıyor, ırkçılık bir hastalık mıdır? Kanımca değildir. Bu ideolojik bir zehirlenme alanı. Panzehiri de yerli ve göçmen emekçilerin ortak mücadelesi, ortak örgütlenmesi. Bunun olduğu yerlerde kısmen kırılabilir. 2017 Savaş Direnişleri'nde 2017-2019 tarım işçileri grevinde bunu gördük. Suriyeli ve Türkiyeli işçiler beraber grev komiteleri kurdular. İzmir'de de Işıkkent sanayi sitesinde bunu başardılar. Bu rüşeym halde, başlangıç halinde olan örnekleri büyütebilirsek ancak modern sanayiye ve sonrasında bütün işçi sınıfına bu ırkçılığın kırılması için bir alan açabiliriz belki.

Şöyle bir haber çıktı yakın zamanda: “Van-İran sınırında üç mültecinin donmuş halde bedenleri bulundu”. Yeni bir savaş düzenindeyiz dedik, onun içine soktular dünyayı maalesef. İran da hedefte, Suriye de hedefte, Lübnan ve Filistin de. Çok büyük acılar çekildi, çok büyük göç olgusuyla karşılaştık. Bugüne kadar gördüğümüz göçün çok daha fazlasını göreceğiz. Irkçılığı da daha şiddetli olarak göreceğiz. Eğer bugünden bir akıl, bugünden bir strateji, bugünden bir mücadele rotası oluşturamazsak, yarın işimiz çok ama çok daha zor olacak. Burada son konuya geçiyorum. Tam da bu girdiğimiz zeminden. Ne yapmalı?

Suriye Savaşı'nda şunu gördük; göçmen toplumlar, mülteci toplumlar sadece sömürülüyorlar, sadece yerinden edilmiyorlar. Demografik siyasi

alanların kurulması ve sağlanması için de devletler tarafından kullanılıyorlar. En son bunu Türkiye'den Suriye'nin kuzeyine deport edilen 600 bin Suriyeli'de gözlemledik. Zorla form doldurarak gönderildiler. Filistin sahasında görüyoruz, Lübnan sahasında görüyoruz daha da göreceğiz. Devletler bunu kullanıyorlar. İkinci olarak, kapitalist göç rejimi, sistematik bir geri gönderme rejimine geçti. Bu ne demek? Eskiden göçün hareket ivmesi şöyleydi: Önce başlangıç ülkesi yani göçmenin mültecinin çıktığı topraklar. İkinci kategoride transit ülkeler yani geçtiği topraklar. Üçüncü olarak da hedef ülke vardır. Örneğin Suriye'yi ele alalım. Başlangıç yeri Suriye. Göçmen oradan çıkıp transit ülke ya da ülkelere geçti, yani Suriye'den Türkiye'ye geldi. Türkiye'den sonraki hedef ise Avrupa. Biz hep böyle bir göç rotası gördük ve bu göç rotasında merkez kapitalist ülkeler ve devletler şunu yapmaya başladılar. Göçü önce transit ülkelerde durdurmak. Bu örnekte Türkiye'de durdurmak. Türkiye'de geri kabul anlaşmasıyla bir baraj kapağı kurdular ve Türkiye'yi 'bir göçmen deposu ülkesi' haline getirdiler. Sonra Arnavutluk'ta yaptılar, Cezayir'de, Fas'ta aynı modeli arttırdılar.

Şimdi yeni aşamaya geçtiler. Bu yeni aşama başlangıç ülkesinde göçü durdurmak. Savaşın olduğu yerde dahi büyük kamplar kurarak onları orada tutmak. Yeni aşamada bir döngü oluştu: Göç rotası tersine çevriliyor; göçmenler hedef ülkeden sınır dışı edilerek önce transit ülkelere, oradan da başlangıç ülkelerine geri gönderiliyor. Hatta Avrupa diyor ki Türkiye al bunu sen de gönder. Başlangıç ülkesine göre bir elips daire dönüp duruyor. Bu merkez kapitalist ülkelere göçün gelmesini olabildiğince engelliyor. Burada başarı kazandılar ama transit ve başlangıç ülkelerinde başka bir şey yaptılar. O da şu: Ülkeler ve şehirler bazında göçmen adacıkları ve göçmen kampları kurdular, yerleştirdiler. Şimdi o kampları, mesleki ve teknik eğitim yoluyla Avrupa Birliği kalkınma ajansları yoluyla nitelikli iş gücü çıkartmak üzere eğitim kamplarına dönüştürüyorlar. Artık Avrupa ve merkez kapitalist ülkeler şunu söylüyor; mülteci hakları bitti, mülteciler gelmeyecek, bizdeki mültecileri deport edeceğiz. Nüfusumuz yaşlı biliyoruz. İşgücü genç dinamik işgücü açığımızı geçici sözleşmelerle gelecek göçmen işçilerle sağlayacağız. Bu sendikaları da parçalayan, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri de mülteci kampları, mülteci depoları haline dönüştüren yeni bir strateji. Bunun karşısına bir sendikal strateji bir emek stratejisi koymadan bunu kırma değiştirme şansı yok. Sendikaların böyle bir gündemi var mı? Maalesef yok.

Pandemi, savaş, ekonomik buhran... Avrupa'da 1920'ler faşizminin ortaya çıktığı dönemde faşist parti ve akımlar kitlelerin birikmiş bu sorunlarını manipüle ederek iktidara gelmişlerdir. Bir asır sonra Trump, Bolsanaro, Le Pen, Orban, Wielders gibi politik figürler, göçmen düşmanlığı üzerinden neofaşizmin

bayrağını yükseltiyor. Ukrayna savaşı ve Filistin işgali üzerinden NATO çizgisine çekilen devletler de bu sürece prim veriyor. Zenofobi, İslamofobi gibi akımların güçlenmesi nedensiz değil. Bu gerici dalga Türkiye’de de benzerlerini üretmeye başladı. Neofaşist parti ve akımlar göçmen düşmanlığını ve ırkçılığı kullanarak oy oranını arttırmaya çalışıyor. Arap, Kürt ve Orta Doğu halkları karşısında devreye sokulan Türk oryantalizmi, mülteci kadınların doğurganlık oranını bile düşmanlık konusu edebiliyor. Bu yeni dalga, Türkiye’deki iktidar ve burjuva muhalefet blokuna da dolaylı etki ediyor. Nitekim AKP hükümeti, geri gönderme tartışmalarına seyreltme operasyonu ile katıldı. AKP aynı zamanda Neo-Osmanlıdır, mültecileri tebaa toplumu olarak gördüğü için onların haklarını dışlıyor. Millet İttifakı ise göçmen düşmanlığına açık prim vererek, Zafer Partisi lideriyle imzalanan protokole ortak oldu. Öte yandan su vergisini sığınmacılara özel arttıran, nikah parasına 100 bin TL fiyat koyan Bolu Belediye başkanı Tanju Özcan’ın, muhalefet bloğu içindeki gizli ve açık taraftarları yabana atılmamalı.

Neofaşizm ve ırkçılık Türkiye’de çeşitlilik arz ettiği gibi neredeyse tüm burjuva siyasal ittifaklara sirayet etmiş durumda. Sol, sosyalist, demokratik parti ve akımlar ise bu alanda henüz güçlü bir platform inşa edebilmiş değil. Bu sorumluluk aynı zamanda sendikaların, emek ve meslek örgütlerinin de üzerinde. Zira göçmen düşmanlığı üzerinden yükseltelen ırkçılık ve faşist histeri, göçmenlerle birlikte tüm emek, demokrasi ve özgürlük güçlerini hedef alıyor.

İrkçılık bir hastalık değil, travmatik hastalıklar başta olmak üzere toplum sağlığını derinden sarsan ideolojik bir zehir. O aynı zamanda kapitalizme hizmet eden gerici bir kültür. İrkçılığın en rahat ettiği manevra alanı ise göçmen düşmanlığı. Bu nedenle neofaşizm ve ırkçılıkla mücadele, göç politikaları ve göçmen olgusu atlanarak yapılamaz. Tam da ırkçılık karşıtı stratejinin bu alanda örülmesi gerekir. Bunun için geniş bir cephenin inşasına ihtiyaç var. İrkçılıkla mücadele salt göçmenleri savunarak, salt ‘mülteci seviciliği’ yaparak başarıya ulaşamaz. Hanieh, “Göçmen karşıtı ırkçılıkla etkin mücadele, dünya çapında kapitalist gelişmenin dinamik güçlerine muhalefeti sürekli ön planda tutan bir siyaset, ülke içi ve dışı koşulları ilişkilendiren bir enternasyonalizm üzerinde yükselmelidir” der. Bu nedenle yerli ve göçmenlerin ortak mağduriyetine dikkat çekmek, talepleri ortaklaştırmak, sendikal mücadele başta olmak üzere birleşik örgütlenmeyi sağlamak gerekiyor. İrkçılığın panzehiri, yerli ve göçmen emekçilerin ortak mücadelesi ve ortak örgütlenmesidir. Saya işçilerinin 2017 ve 2019’da gerçekleştirdiği grevler, Çukurova’da tarım işçilerinin yine ortak iş bırakma eylemi, yürünecek yolu gösteriyor. Bu eylemlerde yerli işçilerle Suriyeli işçiler aynı komitelerde yer almışlar, bildirileri iki dilde açıklamışlardır.

Olumlu örneklerden biri de sağlık iş kolunda yaşandı. Eylöl 2022’de, asistan hekimlerin eyleminde okunan bildiri bu bakımdan oldukça anlamlı: “Branşları ve hekimleri yarışa sokup kârlılık üzerinden ödeme yapan bu sistem yerine gerçek anlamıyla performansa dayalı olmayan bir sistem talep ediyoruz. Sürekli görmezden gelinen, sesleri duyulmak istenmeyen yabancı uyruklu asistan hekim kadrolarında çalışmakta olan meslektaşlarımız bütün iyileştirilmelerden muaf tutulmakta, asgari ücretin altında bir maaş almakta, birçoğu sigortasız çalışmaktadır. Gelecekte meslektaşlarımız olacak intörn hekimlerimize bir söz verilmiş, aylar geçmiş, verilen söz tutulmamıştır. İntörn hekimlerimize söz verildiği tarihten itibaren kapsayacak şekilde haklarının verilmesini talep ediyoruz.”

Bu geri gönderme sistematığı ve yeni savaş düzeni içinde 21. yüzyıl toplumu olarak bizler şu soruları sormak zorundayız. Emeğin ve eşitliğin mücadelesini nasıl yapacağız? Barışın mücadelesini nasıl yapacağız? Demokrasinin mücadelesini nasıl yapacağız? Savaşları durdurmak için ne yapacağız? Otoriter rejimleri değiştirmek için ne yapacağız? Kapitalizmi durdurmak ve değiştirmek için ne yapacağız? Buralarda göç kavramlarını, göç tartışmalarını, göç stratejilerini pas geçerek, taca atarak bunu yapma şansı olduğunu düşünmüyorum. Maalesef Türkiye’de uzun süre Türkiye solu, Türkiye demokrasi güçleri bu işin içine girmeye korktu, topu taca attılar, iyi örnekler de var haklarını yemeyelim. Ama en az neofaşistler kadar, Avrupa’nın ve Amerika’nın aşırı sağcıları kadar cüretkâr, akılcı bir göç stratejisine ihtiyacımız var.

Kolektif Onur ve Şiddetin Yeni Hedefi Göçmenler **Melek Göregenli**

Ben bir sosyal psikolog olarak göç ve mülteciliğe sosyal psikoloji açısından bakacağım. Sosyal psikoloji nereden bakar? Aslında sıradan insanların davranışlarına bakar. Yani teoriler üretse de sonuçta, olması gereken idealler, ideolojiler açısından değil, sıradan hayatta ne oluyor diye bakar, sıradan insanların davranışlarına bakar ve insan davranışlarının ideolojik arka planını anlamaya çalışır. Bu da hiç apolitik bir şey yaptığı anlamına gelmez. Çünkü aslında gerçek gündelik hayat politikalarının kurulduğu yer, insanlar arasında olup bitenlerdir ve en pratik teoriler de buradan çıkar.

Ben, göçmenler için mülteci, sığınmacı gibi kavramları kullanmayacağım. Doğrudan göçmenler diyeceğim. Çünkü göç üzerine yaptığımız bütün çalışmalarda, gündelik dilde insanlar arasında ‘göçmenler’ biçiminde kullanılan bir kategori var. Genel olarak ‘sonradan gelenler’ anlamında kullanılıyor. Savaş sonrası Suriye’den Türkiye’ye ilk gelişler olduğunda biz tam o sırada bir TÜBİTAK projesi yapıyorduk. O sıralar okuldaydım. Altı şehirde göç, iç göç üzerine çalışıyorduk. Daha çalışmaya başlamadan önce bir teorik model oluşturmuştuk. Bu modele göre, göçmenlerin entegrasyonu mekânsal entegrasyon olmadan gerçekleşemez. Göç süreçleri, iki insan grubunun karşılaşmasının yanı sıra, yeni bir mekânsal örüntüyle de karşılaşmayı içerir. Entegrasyonun yalnızca kültürel ve sosyo-politik yanları değil, mekânsal bağlamı da kapsamalıdır.

Genel olarak göç çalışmalarımızda gördük ki; göçmenlik kategorisi, bu kategoriyi oluşturan insanların özellikleri, göç nedenleri ve diğer faktörler değişse de karşısında kurulan ‘yerlilik’ kategorisi ayrımcılığın inşasında gerekli hiyerarşilerin temelini oluşturur. Bu çalışma sırasında, araştırma yaptığımız altı ilden biri olan Gaziantep’te oldukça yoğun Suriyeli nüfusu vardı. Biz de aslında hem yerlilerle hem göçmenlerle iç göç çalışıyorduk. O zamanki örneğimiz Suriyeliler değildi fakat ‘Suriyeliler’ kategorisi biz sormasak da dile getiriliyordu. ‘Yabancı göçmenler’ tanımlaması Suriyeliler nitelemesinin yanı sıra kullanılıyordu. “Kürt göçmen benim göçmenim çünkü Türkiye’de yaşıyorlar, diğerleri yabancı.” deniyordu. Bunun ne kadar büyük bir ayrımcılık süreci olacağını ve yeni bir kategori olarak yaşayacağımızı fark etmiştik. Daha ilk izleri o zaman ortaya çıkıyordu. Daha hiç böyle milyonlar gibi laflar edilmezken, ortada henüz sıcak bir savaş varken.... Bununla neyi kastediyorum? Savaştan kaçmak çok ‘insani’ bir kaçış gerekçesi değil mi? Bu, ayrımcılığı meşrulaştırmayı daha zor hale getirmez mi? Başlangıçta öyle olsa da savaş sönümlendikçe o insani yaklaşımlar da giderek zayıfladı.

Göç ile ilgili çalıştığım her zaman insanların düşüncelerini ifade ederken kullandıkları bir anlamda ‘biz ve onlar’ kategorisine karşılık gelen bir ayrım olduğunu, ayrımcılığın bu çerçevede meşrulaştırıldığını gözlemledim: Yerliler ve göçmenler... Her zaman bir yerli ve göçmen inşası var. Bakın etnik kökenden, yaştan, eğitim düzeyinden, bildiğimiz bütün sosyo-demografik değişkenlerden bağımsız bir şeyden söz ediyorum. Eğer göçmenlere yönelik bir ayrımcılık inşa ediyorsanız, önce bir önyargı inşa ediyorsanız, her ayrımcılıkta olduğu gibi önyargıların eşlik ettiği bir yerleştirme mekanizmasıdır aslında ayrımcılık. Bir ‘yukarıda’ ve ‘aşağıda’ tarif edersiniz. Kendinizin dahil olduğu bir iç grup tarif edersiniz. Bir de bir dış grup tarif edersiniz ama bu dış grup, ayrımcılığın gerçekleşebilmesi için sizin grubunuzdan aşağıda olmak zorundadır. Ayrımcılık, iktidarda olanın, güç sahibi olanın, egemenin, avantajlarını ve eşitsiz konumunu meşrulaştırmasının en önemli ideolojik aygıtlarından biridir. Türkiye’de İngilizlerin yaşadığı birtakım kasabalar, bölgeler, mahalleler var mesela Alanya gibi değil mi? İzmir’de örneğin Karşıyaka’da, evlenip gelmiş Rus kadınların daha çok yaşadıkları bir bölge var. O konuda da küçük çaplı bir çalışmam oldu. Onlara ya da İngilizlere yönelik bir ayrımcılık olmuyor. Bazen komplo teorilerinin bir kenarına yerleştirilebiliyorlar ama göçmenlere yönelik yaygın, bilindik ayrımcılık örüntüsü değil yaşanan. Çünkü aşağıda bir grup olarak tarif edilmeleri, aşağıya yerleştirilmeleri mümkün değil. Ya da Japonlar gelse buraya, göç etse 3 milyon Japon, kimseyi rahatsız edeceğine düşünmüyorum.

Ayrımcılık, bir yukarıda-aşağıda grup inşasını zorunlu kılar. Çünkü bir grubu sadece dış grup olarak tarif etmek yetmiyor. Sizden aşağıda tarif etmeniz gerekiyor. Çünkü ayrımcılığın çok önemli fonksiyonel bir yanı, işlevi vardır. Kimse ben ayrımcılık yapayım, nefret söylemi üreteyim ya da nefret söylemlerini yayayım, bunlara inanayım, meşrulaştırayım, bunlara dayanarak oluşturduğum dış gruba yönelik şiddet eylemlerinde bulunayım, aman ben ne kadar güzel şeyler yaptım diye bakmıyor. Bir işlevi olması lazım. Biz klasik olarak bütün ayrımcılıklar için bu işlevin, bir grubun statüsünün, çıkarlarının ve avantajlı durumunun korunması olduğunu biliriz. Yukarıda olmak bir statüdür. Bu sınıfsal statünüz olabilir, renk statünüz olabilir, klasik ırkçılıkta olduğu gibi. Klasik anlamda ırkçılık, siyahlara yönelik bir şeydir. Beyazlık, evrensel olarak, orada önemli bir üst statü sağlayan bir özelliktir. Artık göçlerin günümüzde giderek yaygınlaşması ve artması bunun sonucunda genellikle de güneyden ve doğudan, kuzey ve batıya gidildiği için ve dünyanın güney ve doğusu bembeyaz olmadığı için bir renklilik kategorisi var artık literatürde. Renge göre ayrımcılık var çünkü göçmenler ‘renkli’. En azından beyaz, bembeyaz değil. Bu, mikro saldırganlık dediğimiz, doğrudan bildiğimiz saldırganlığa benzemeyen yeni bir şiddet kategorisini de ortaya çıkaran bir

şey. Göçmenlere yönelik bütün kuzey dünyasında giderek artan ayrımcılığın pek çok görüntüsünün yanı sıra klasik ırkçılığı yeni biçimiyle hortlatan renk ayrımcılığını da görmemiz gerek.

Yurttaş olanlara özel bir iklimden bahsediyoruz. Örneğin ben yurttaşım, kendimi öyle zannediyordum. Orta sınıfa mensup, eğitilmiş bir vatandaşım. Kadın olmaktan kaybediyorsam da bir sürü kimliğim bakımından aslında ayrımcılığa uğramayan gruplara dahilim. Türkiye'nin batısında bir yerde doğdum, büyüdüm. Benim için çok bir anlamı olmasa da Türk ve Müslümanım, öyle bir grubun içine doğdum. Bunlar Türkiye'deki ayrımcılık kategorileri açısından üste dahil olmak anlamına gelir, kadın olmak dışında tabii. Biz bundan 7-8 sene önce ihraç edildiğimizde -hep bunu söylüyorum çünkü çok kritik buluyorum- devletin politik olarak bize bir şeyler yapacağı konusunda hiç şaşırmadım, devlet kendine yakışanı yaptı. Biz çok sayıda cepheden bir şeyler söyledik. Aslında yine çoğunluk gruplardan, çoğunluğu orta sınıf, beyaz ve Kürt olmayan insanların söylediği, yani iç gruptan söylenen bir laftı ve çok etkili oldu: "Suçunuza ortak olmayacağız". Devlet de bizi ihraç etti. Bu açıdan şaşırarak bir şey yoktu benim açımdan. Benim en ağırıma gidense şuydu; biz ihraç edilenler olarak ihraç edildiğimizi bir bilgisayar ekranında gördük. Otuz sene boyunca devlet memuruydum ve devletin benle yaptığı kamusal bir anlaşma vardı. Bu neye dayanıyor? Yurttaşlık hukukuna değil mi? Bir iş sözleşmem vardı benim. Bu sözleşmeyi bir beyaz kağıtla bile fes etmediler. Nereden duyduğumu şimdi anımsamadığım bir söz var, "aslında devlet dediğin şey evraktır" diye. Ben böyle devlet işlerinin dışında bırakıldığımı, yani yurttaşlıktan çıkarıldığımı o anda anladım. Hala, temel yurttaşlık haklarımızın bir kısmından, hiçbir hukuki temeli olmaksızın yararlandırılmıyoruz. Deyeceğim şudur: Yurttaşlık kategorisi kuşkusuz göçmenler için görece koruyucu bir kategorik yapıya dahil edilme anlamında iyi olabilir ama modern hukuk günümüzde hiç kimse için bütünüyle güvenilir değil ve devletlerin çıkarları doğrultusunda sonsuz esnetilme kapasitesine sahip.

Şimdi biz o zaman göçmenlere yönelik linçten bahsettiğimizde (bunu önceden Kürt göçmen olarak çalışıyorduk ya da göçmen olmasalar da ayrımcılığa uğramaları bakımından Romanlara yönelik çalışıyorduk) göçmenlere yönelik şiddeti çalıştığımızda öncelikle şunu bilmemiz gerekiyor. Bir kere olay aşağıda cereyan ediyor; her dönem linç eylemlerinin mağdurları da failleri de toplumsal hiyerarşinin aşağısında yer alan gruplar. Aşağısı neresi? Sınıfsal olarak aslında birbirine çok benzeyen, sadece sınıfsal olarak da değil, birçok açıdan birbirine çok benzeyen insanlar arasında cereyan ediyor. Yani şiddetin faili ile şiddetin mağdurları birbirlerine birçok açıdan çok benziyorlar. Şehirlerde yaşadıkları yerler açısından, mekânsal ayrışmanın ve adaletsizliklerin en çok mağduru

olan gruplar; sınıfsal özellikler açısından, haklardan eşit yararlanamama, yani zaten hakların hiç muhatabı olmamak bakımından birbirlerine çok benziyorlar. Kapitalizmin aslında yeni biçimlerinin bu marjinalleştirme stratejilerinden en çok etkilenen gruplar olarak da birbirlerine çok benziyorlar.

Son zamanlarda çeteleşmeler de görülüyor göçmen gruplar arasında. Ancak o mahalleler arasında sadece göçmenler çeteleşmiyor ki. Suriyeli olmayanlar, Türkler, Kürtler de çeteleşiyor. Yani bu aslında yoksulların, tutunamayanların, bir tür suça dayalı hayatta kalma stratejisi. Suç derken de hukuksal anlamda tarif edilmiş bir suçtan bahsediyorum. Çünkü bu gruplar açısından o bir suç değil, o bir hayatta kalma stratejisi. Tıpkı uyuşturucu kullanımı gibi. Uyuşturucu kullanımı aynı yerlerde yaygın, suç oranları aynı yerlerde yüksek, çeteleşme yine aynı yerlerde. Ama nasıl oluyor da bu gruplar, çoğunluk olan, Türk ya da Kürt olan, etnisite önemli değil, ev sahibi olan gruplar -çünkü sadece burada Türklerden bahsetmiyoruz bakın, linç grupları içinde Kürtler de var. Eğer daha yukarıda bir yerde tarif ediyorsa kendilerini, avantajlı konumlarını korumak için onlar da linç grupları olabiliyor. Bu nasıl oluyor da tamamen aşağıdakilere, yani linçlerin yeni hedefi olarak ve çok da meşru hedef olarak göçmenlere yönelik linçler gerçekleştirebiliyorlar?

Bunun aslında en başta söylediğim gibi işlevsel nedenleri var. Ben klasik linç konusuna şimdi girmeyeceğim, özel olarak Suriyelilere yani göçmenlere yönelik olanın özgün yanlarından bahsedeceğim. Göçmenlere yönelik şiddet ve linçlerin, genel linçlerden şöyle bir farkı var. Diğer linçler, yani bu topraklarda kadim linçlerin hedefi olan gruplarımız bu coğrafyanın insanları, değil mi? Çok basit, kime sorsanız aynı şeyi söyler. Yani o kadar bilindik bir şey ki bu. İşte Ermeniler, Yahudiler, Kürtler, Romanlar vesaire... dört beş tane grup sayarsın. Linç, bir ideolojik yerleştirme hareketinin paramiliter yolla inşasını sağlayan ideolojik bir araçtır. Her zaman da bu yerleştirmeyi asıl arzu eden iktidarlar tarafından şu ya da bu biçimde desteklenir, hazırlanır. İdeolojik olarak iktidar aygıtlarının toplumsal hiyerarşi için ihtiyaç duyduğu, bazı grupların düşmanlaştırılması sürecine toplumu ikna etmek ve bu dışlamayı meşrulaştırmak için gerçekleşir. Yani ideolojik arka planı budur ve bütün stratejiler zaten hep vardır ve işletilir. Şu anda mesela, güncel, Ermenilere yönelik bir linç olmuyor ama Ermenilere yönelik linçi meşrulaştıran ideolojik arka plan hiç azalmıyor değil mi?

Bakın, size beni çok yaralayan ama bu dinamiği de anlamama yol açan, işkence konusunda bir örnek söyleyeyim. Çok ağır işkenceler gören bir Kürt bana dedi ki; "Çok küfrediyorlar, çok dövüyorlar, her şey tamam falan ama en ağırıma giden beni Ermeni tohumu diye dövdüler". Şimdi, bu örneği şunun için veriyorum. Öyle hiyerarşiler var ki devletin ihtiyaç duyduğu ve öyle kalıcı

olarak ve bütün ezilen gruplar da dahil inşa edilmiş ki, kalıcılığı insanı dehşete düşürüyor. Bunları da çok çeşitli stratejiler kullanarak inşa ediyor iktidarlar. En önemli ideolojik aygıtları, tutarlı ve sürekli gayri meşrulaştırma söylemleri...

Ben mübadil bir ailenin çocuğuyum ve çocukluğum Agora'da, şimdi göçmenlerin oturduğu yerlerde geçti. Aslında çok zevkli, güzel şeyler yaşadım çocukken. Biz bütün Girit göçmenleri aynı mahallede otururduk. Mahallede Giritli olmayan insanlar da vardı. Yanımızda Yahudiler otururdu. Çocuklar sokakta birbirimizle oynardık, sokakta oynarken en ufak bir kavga çıksa bize Rum tohumu derlerdi. Hiç belli etmesek de babaannem ve anneannem hiç Türkçe bilmedikleri için, onlar bilinmeyen bir dilde konuştukları için biz onlar için 'yabancıydık'. Bu tohumluk bakın çok kritik bir kavram, Rum tohumu. Mesela toplu taşımaya bindiğimizde babaannem Rumca konuşsa hemen herkes bakardı. O kadar anlıyorum ki şimdi Arapça konuşanları, zamanında Kürtleri şimdi Kürtlere de yine belli yerlerde hala bakıyorlar, 'yabancı dil' konuşuyorlar çünkü.

Bu yabancılık kavramının içini devletler farklı söylemlerle farklı gruplara karşı ama genel yapısı hiç değişmeksizin dolduruyor. Ben çocukken bize 'Rum tohumu' diyen çocuk, bir yabancıya karşı, milli ve yerli olanın tarafında, yabancıyı cezalandırıyordu. Bu ritüeli belki de ilk linç pratiği olarak, yabancıyı geri püskürten kahramanca bir hareket olarak icra ediyordu.

Bu linçlerin, göçmenlere yönelik linçlerin ya da şiddetin şu andaki özgünlüğü ve öncekilerle benzerlikleri nelerdir? Şu anki iktidar göçmenlere yönelik onları destekleyen bir tutum içinde. Bunu 'din kardeşliği' kapsamında yapıyor değil mi? Göçmenlere yönelik bir nefret söylemi falan yok iktidarın. Tam tersine bu daha çok ülkenin muhalefetine sahiplendiği bir şey. MHP bu konuya hiç bulaşmıyor. Çünkü aşağıda yer alan çok göçmen karşıtı bir MHP zihniyeti var. Zihniyet olarak göçmen karşıtlığını kapsıyor ama yukarıda böyle bir söylem geliştirmiyor. Bütün göçmenlerin linç eylemlerine bakın, en son Kayseri, hatırlayın. Okuduğunuz bütün şeyler şunu söylüyor. Güvenlik güçleri, ilk önce bir şey yapmıyor sonradan müdahale etmeye başlıyorlar. İlk anda bir sürü insan gözaltına alınmış, sonradan bunların ne kadarı tutuklandı ne kadarı hala tutuklu duruyor bilmiyorum, baktım ama bu konuda bir bilgi bulamadım. Tahmin ediyorum ki büyük kısmı yine bırakılmıştır. Peki, neden devlet ideolojik olarak diğer linçlerin arkasında duruyor. Bakın, devlet ideolojisi olarak bu böyle zaten ama şimdi neden linçleri engellemiyor? İstese engellemez mi? Bal gibi de engeller. Engellemiyor. Çünkü devletlerin, özellikle şu anki bizim başımızda olan iktidar aygıtının ideolojik olarak şiddetin bin bir türüne ve aslında çok yeni formlarına çok değişik kademelerde ihtiyacı var. Hem toplumu istediği hiyerarşiler içinde tutmak hem de sağ muhafazakâr dindar bir çizgiye doğru 99

transforme etmek için aslında şiddete o kadar ihtiyacı var ki. Bütün devletlerin vardır, şu ya da bu zaman şu ya da bu biçimlerde ve dozda. O yüzden mesela belli bir dozda aşağıdaki şiddet hem sınıfsal çatışmaların görünür olmasını engeller hem alt sınıfların tabiri caizse ‘gazını almak’ için işlev görür. Daha akademik bir ifadeyle bu şiddet biçimi yapay bir denge yaratmanın aracı haline gelir ve bu yüzden her zaman bir ihtiyaç olarak varlığını sürdürür. Çünkü eğer göçmenlere yönelik şiddet gerçek hedefine yönelirse kapitalizmin dengeleri bozulacaktır.

En son yaygın bir şiddet olarak neye şahit olduk? 15 Temmuz’a şahit olduk. Yaygın dediğim fiziksel şiddet. İşkence, açık linçler, işkence görüntülerinin Youtube’da hala yayınlanmasından söz ediyorum. Kime karşı olduğunun bir önemi yok. Bu şiddetin üzerinde hiç konuşulmadı bile. Hatta ilk zamanlar insan hakları örgütleri bile sessiz kaldılar. O genel iklim, yani linç mirasını diri tutan bir şeydi o ve yeni sistemi meşrulaştırmak için de böyle bir güçlü şiddet ve linç gerekiyordu ve bu gerçekleşti. Başka bir şey söyleyeyim, mesela cezaevlerinde şu anda bildiğimiz fiziki anlamda bir şiddet giderek azaldı belki ama müthiş bir başka şiddet hüküm sürmekte ve kimsenin dikkatini bile çekmiyor.

Şu linç eylemlerinin onurla taçlandırılması meselesine geleceğim şimdi. Aslında bu söylediklerim, bilmediğimiz ya da konuşmadığımız şeyler değil. İktidarların, özel olarak şimdiki iktidarın, göçmenlere yönelik özel bir ideoloji taşıması gerekmez. Göçmenlere yönelik linç besleyen ideolojiyi taşıyan sistem sadece Türkiye de değil. Dünyanın her yerinde bu sistem ve her yerde tıkr tıkr işliyor. Alt sınıfların, aslında sistemin nimetlerinden adilane yararlanmayanların, dezavantajlı grupların, iktidarların yanında konumlanmaları, bir biçimde sistemi meşrulaştırmaları için, bazı grupları düşmanlaştırmaları gerekiyor. Bütün kötülüklerin asıl nedenleri olarak günah keçileri yaratılması gerekiyor. Özellikle göçmenlere yönelik linç eylemleri genel, neredeyse partilerden bağımsız bir iktidar, hegemonya ideolojisi. Hedef bugün Suriyeli ya da Afgan göçmenler, dün başkaları. Linç eylemlerinin faillerinin, yaptıkları eylemi meşru görmeleri ve inançla savunmaları için, bir tür erdemle, eylemlerinin kutsanmasıyla ödüllendirilmesi gerekiyor. Çünkü aslında pratik olarak en başta da söylediğim gibi toplumun ortak kaynaklarından en az yararlanan gruplar bunlar. Yani neredeyse göçmenler kadar kötü durumdadılar. Bir erdem yüklemek gerekiyor bu şiddet eylemlerine. Bunun da aşamaları var. Nedir bu aşamalar? Kolektif nefretin, şiddetin erdeme dönüşme sürecinde, önce bir iç grup tanımlıyorsunuz. Orada ‘göçmen olmayanlar’ kadar da geniş bir şey tanımlıyorsunuz. Türkler demek yanlış. ‘Göçmen olmayanlar’ şu anda konumuz bu olduğu için. Bu iç grubu tanımlarken aslında aynı zamanda bu grubu kurbanlaştırmanız gerekiyor. Buna kolektif kurbanlaştırma diyoruz.

Sıradan ayrımcılık olaylarında, söylemsel düzeyde bir iç grubu yücelterek inşa edersin, üstünlük atfedersin. Burada bir tür kurbanlık atfediliyor.

Göçmenlere yönelik söylemlere bakın. Göçmenlerin içinde yaşadığı gerçek eşitsizliğin, yoksulluğun ve kötü koşulların inkâr edildiğini, aksine göçmenlerin gerçekten hakkı olanların haklarına el koyduklarını duyarsınız. Asıl kurbanların göçmenler değil, göçmen olmayanlar olduğuna yönelik bir söylemsel inşa görürsünüz: “Yeterince yoksul değiller”. Hiç unutmam mesela kadınlar arası bir şey çok dikkatimi çekmişti. “Ben ona ekmek alsın diye para veriyorum o gidiyor kuaförde harcıyor” diyor. Çünkü bir göçmenin yardım edilebilir olması için çok kötü durumda olması lazım. Onun o kötü durumunun inkârı, devlet onlara zaten yardım ediyor oluyor. “Ben hastaneye sıra bulamıyorum o benden önce giriyor” diyor. Pek çok benzer örneği hepimiz biliyorsunuz. Göçmenlerin yeterince zor durumda olmadığı, aksine haklarının olmadığı imkânlardan yararlandıkları, hatta başkalarının haklarını gasp ettiklerine dair söylemin inşası, baştan göçmenlere yönelik ayrımcılık ve şiddeti meşrulaştırıyor. Aynı zamanda o yetmiyor, kendi iç grubunu kurbanlaştırıyorsun. Bu kurbanlaştırma süreci de daha çok komplo teorileriyle oluyor. Türkiye’de özellikle muhalefetin göçmenlere yönelik nefret söylemini ve genel ideolojik arka planı iktidar karşıtı bir söylemin içine yedirdiğini görüyoruz. İktidarın kendisine oy vermeleri için göçmenleri buraya getirdiği, bir oy deposu olarak gördüğü, Türkiye’yi laiklikten uzaklaştırmak için kullanacağı gibi. Bu da iç grup olarak göçmen olmayanların ileride zarar göreceği fikrine dayanıyor, iç grubun bir tür kurbanlaştırılmasına hizmet ediyor.

Aynı zamanda bir sürü yolla yapıyor bunu. Öreğin kültürel farkların abartılması. “Bunlar tacizci.” İnanılır bir şey değil, sanki biz çok tacizci olmayan bir kültürüz de kadını çocuğu başımızın üzerinde taşıyan bir toplumuz da bunlar hep tecavüzcü, tacizci. Bu tür bir ahlaki dışlama, ‘dehümanization’ demek. Biz sosyal psikologlar bu kavramı ‘insanlıktan çıkarma’ olarak Türkçeleştiriyoruz. Bir grubu insanlıktan çıkardığımız zaman, onun zaten hakları olmayacağını söylüyorsunuz. Ancak insanın hakları, vicdanı ve değeri vardır. İnsan olmayanın değeri de yoktur. O zaman insanlıktan çıkarmak buna yarıyor. Ona yaptığımız her şey evladır. Yani bir tacizci, bir tecavüzcü, bir hırsız, bir çeteci ya da her neyse... Bu zaten insan değildir o yüzden onu öldürmemiz de bir insanlık görevine dönüşüyor. Hatta linç eylemlerinin faillerini meşrulaştırmakla kalmıyor, bütün bir toplumu yani iç grubu gündelik/güncel ya da ileriki bir tehlikeden koruma görevini de üstlenmiş, kendini bunun için feda etmiş kahramanlara dönüştürüyorsunuz. Bütün linç eylemlerinde bunu görüyoruz. Örneğin 15 Temmuz’da köprüdeki o sahne. İşi demokrasiyi müdafaa etmeye bile vardırıdılar değil mi? Demokrasi kahramanı

oldular yani. O insanları kırbaçlayarak öldürenler demokrasi kahramanı oldular ve demokrasinin sağlanması için bunu yaptılar. Bunu bütün gruplara uyarlayabiliriz.

Burada bitireyim; kuşkusuz bu linç ortamıyla göçmenlere yönelik linç politikalarıyla nasıl mücadele ederiz konusu önemli bir çalışma alanımız olmalı.

SONUÇ BİLDİRGESİ

Küresel kapitalizm; derinleşen eşitsizlikler, ekolojik yıkım, zorunlu göç ve otoriterleşme ile yeni bir felaket rejimi inşa etmektedir. Bu rejim, emeğin değersizleştirilmesi, doğanın metalaştırılması ve göçmen kitlelerin insanlıktan dışlanmasıyla sürmektedir. İklim krizinden savaşlara, ekonomik adaletsizliklerden toplumsal cinsiyet eşitsizliğine uzanan bu karmaşık yapı, insanlık için yalnızca bir kriz değil, aynı zamanda insan onurunu hiçe sayan bir sistemin kurumsallaşmasıdır. Felaket kapitalizminin bu çok boyutlu saldırısı; emeği, göçmenleri ve doğayı hedef alarak onları sömürü ve tahakkümün merkezine yerleştirmiştir. Bu saldırılara karşı ancak hak temelli bir mücadelenin inşası, insanlığın daha adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir geleceğe olan inancını yeniden yeşertebilir.

Bu nedenle, 'haklara sahip olma hakkı'nın hukuki-politik bir önkoşul olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bugün yurtsuz kalmış göçmenler için insan hakları kavramı soyut bir referans olarak iş görmektedir. Yurttaşlık statüsünü kaybetmiş bir göçmen sadece yurtsuz kalmamakta, yurttaş olmaktan dolayı insan haklarını etkin bir şekilde tanıyan ve güvence altına alan hukuki otoriteden de yoksun bırakılmaktadır. Oysa birey, yurttaş olmadan önce insandır; haklarının meşruiyeti ve kaynağı ise insan olmanın bizatihi kendisidir. Yurttaşlık kimliğinin ötesinde evrensel bir insanlık bilinci inşa edebilmek için hak temelli bir mücadele kaçınılmazdır. Bu mücadele ise ancak insan özgürlüğünün ifadesi olan bütünsel hakların sınırlandırılmayacağını ve hak taşıyıcılığının hakkın gerçek kılınma gücünü de talep ettiğini buyuran bir insan hakları bakışını benimseyerek anlam kazanabilir.

Bu bildirge; göçmenlerin, emekçilerin ve tüm dezavantajlı grupların haklarını savunan bir perspektifle; savaşların, emperyalizmin, neoliberalizmin, kapitalizmin yarattığı yıkıma karşı antikapitalist, antiemperyalist, antimilitarist ve antifaşist bir mücadele çağrısıdır.

Göç, Emek ve Adalet: İnsanlık Onurunu Savunmak

Felaket kapitalizmi, emeği ucuz işgücü olarak değersizleştirirken, mülksüzleştirme ve zorla yerinden etme süreçlerini derinleştirmektedir. Mülteciler, bu düzende hem ekonomik hem de siyasal olarak nesneleştirilen bir toplumsal sınıfa indirgenmekte, yurttaşlık statüsünden ve bu yolla haklara sahip olma hakkından yoksun bırakılmaktadır. Göçmenlerin işgücü piyasasında 'ucuz ve sessiz işçi' olarak konumlandırılması, modern kölelik koşullarına zemin hazırlar. Bu durum yalnızca ekonomik sömürü anlamına gelmez; 103

aynı zamanda göçmenlerin insanlık onurunu sistematik olarak hiçe sayan bir düzenin de sürdürüldüğünü gösterir. Göçmenlerin insanlık onuruna yakışır yaşam ve çalışma koşullarına erişimi, uluslararası hukukun bir zorunluluğu ve insanlığın bir sorumluluğudur. İnsanlık onurunu savunmak, mültecilerin evrensel haklarını korumak ve emeğin değerini yeniden tanımlamak bu mücadelenin temel taşlarıdır.

Otoriterleşme - Neofaşizm ve Ayrımcılık: Krizin Araçsallaştırılması

Kapitalizmin çoklu krizleri, devletleri otoriterleşmeye ve göçmen karşıtı politikalara yönlendirmektedir. Göçmen kitlelerin ayrımcılığa maruz bırakılmasını, siyasal temsilden dışlanmasını ve toplumsal bağlamda ötekileştirilmesini normalleştirmektedir. Toplumsal faydadan hak ettiğini alamayan kalabalıkların sisteme duyduğu güveni kaybetmesi kamusal alanda barbarlığın meşrulaşmasına yol açar ve bu barbarlığın hedefi en çok göçmenler olmaktadır.

Toplum kendi içerisinde pek çok farklılık barındırmasına rağmen, sanki bir bütünmüşçesine göçmenleri de başka bir bütün sayarak karşısına koyup düşmanlaştırmaktadır. Her göçmenin ayrı bir hikayesi, dünya görüşü olduğu görmezden gelinerek insan olarak biricikliği yok edilmekte, yekpare bir bütünmüş gibi görülmektedir. Göçmen gruplara yönelik saldırı, linç gibi eylemler neredeyse her zaman meşru görülür. Suriyeli, Afgan, Arap ya da başka bir milliyetten olması bir kişinin herhangi bir saldırının hedefi olması için yeterlidir!

İrkçilik yalnızca geniş halk kitlelerinde değil, özgürlükçü muhalif kesimlerde bile ne yazık ki zaman zaman kendini göstermektedir. Daha çok farklılıkların, kültürel ayrılıkların bir uyuşmazlık doğuracağına inanan bir tür ‘ırksız ırkçılık’ denilebilecek bu “farklılıklar ırkçılığı” hak mücadelesinin de ayrışmasına zemin yaratarak, toplumsal muhalefetin birleşmesinin önündeki önemli engellerden biri haline gelir. Mülteci düşmanlığı üzerinden yürütülen siyaset; sınıf bilincini dumura uğratmaya yönelik bir kirli savaş taktiğidir, ırkçı ve faşist kitle tabanını genişletme amaçlı psikolojik savaşın bir boyutudur.

Göçmenlere yönelik yükselen ırkçılık, cinsiyetçilik ve yabancı düşmanlığı, yalnızca birer toplumsal tepki değil, otoriter rejimlerin ve sermaye düzeninin ayrışma politikalarının birer sonucudur. İnsanlık, bu ayrışmayı reddetmeli; kapsayıcı, dayanışmacı ve hak temelli bir siyaseti inşa etmelidir. Aynı zamanda devletin ve sermayenin dönüşümü içerisinde bugün göçmenlerin yaşadığı her sorunun, yarın tüm insanlığın sorunu olacağı da unutulmamalıdır. Bir yere yeni gelen kişilerin muhatap alınmaması, orada eskiden beri var olanların da muhatap alınmayacağı günlerin yakın olduğunun habercisidir.

Ekolojik Yıkım ve İklim Adaleti: En Savunmasızlar İçin Mücadele

Felaket kapitalizmi, doğayı metalaştırarak ekolojik bir kriz yaratmış, bu krizden en fazla etkilenenler ise göçmenler, kadınlar ve yoksullar olmuştur. İklim krizinin yarattığı zorunlu göç, özellikle düşük gelirli toplumlara ve cinsiyet temelli eşitsizliklerle mücadele eden kadınları daha kırılğan hale getirmiştir. Aşırı hava olaylarından kuraklığa, ani çevresel felaketlerden gıda güvensizliğine kadar uzanan bu kriz, yalnızca çevresel bir sorun değildir; aynı zamanda bir toplumsal adalet meselesidir. İnsanlık, iklim krizine karşı mücadelede, ekolojik ve sosyal adaleti bir bütün olarak ele almalı, doğanın ve insanlığın haklarını eşit ölçüde savunmalıdır.

Dünyanın yoksul ülke ve bölgelerine hapsolan milyonlar emperyalist devletlerin koyduğu sınırları fiilen zorlayarak, ulusal devlet sınırlarını aşarak, bu ülkelerdeki zenginliklerden yararlanma istek ve çabalarını dramatik bir yolla da olsa gösteriyorlar. Bu yol haklı ve meşru bir eylem olarak kabul edilmeli ve bu insanlara evlerini terk ettiren sebebin küresel eşitsizlik ve savaşlar olduğu unutulmamalıdır. Ancak bu gerçeğe rağmen Türkiye bir mülteci açık hava hapisanesine dönüştürülmüştür. Buna uygun olarak, Türkiye'nin göçmen ve mülteci politikası büyük belirsizlikler üzerine kuruludur. "Hepsini geri göndereceğiz" söylemi göçmenler üzerinde, "hepsini salarız" söylemi ise batılı ülkeler üzerinde bir tehdit unsuru olarak kullanılmakta ve bu yolla belirsizlik derinleştirilmektedir. Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlalleri, anti demokratik uygulamalar, hukuki skandallar karşısında dünyanın dilsizleşmesini sağlamak için göçmen ve mültecilerin bir koz olarak kullanıldıklarını biliyoruz. Siyasi iktidarın, kendi istikbali için göçmen ve mülteci hayatlarını bir pazarlık konusu haline getirmesi kabul edilemez.

İktidarın, Suriyeli ve Afgan göçmenleri, nüfus mühendisliği aracı olarak demografiyi değiştirmek için kullandığı da açıktır. Göçmen ve mültecileri; Kürtleri, Alevileri ve laik kesimi, bunlara ilişkin siyaseti ve kültürü gerek ulusal gerek bölgesel düzeyde 'seyreltme' amacıyla kullanıyorlar. Ayrıca içinde yaşadığımız coğrafyanın bu konuda, tarihsel geçmişinden de çıkarması gereken önemli dersler vardır. Türkiye'nin ulus-devlet inşasında milyonlarca insanı yerinden eden iskân politikaları bugün Türkiye'nin demografik yapısında büyük değişimlere neden olmuş ve yaşanan toplumsal travma bir arada yaşama kültüründe geri döndürülemez hasarlar bırakmıştır. Tarihsel hakikatlerle yüzleşmek kapsayıcı, dayanışmacı ve hak temelli bir siyaseti inşa etmenin ön koşuludur.

Bu bağlamda:

Göçmen hakları evrensel olarak tanınmalıdır

Göçmenlerin çalışma, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel haklara erişimi garanti altına alınmalı, göçmen emeği sömürüsüne son verilmelidir.

Irkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele Ortaklaştırılmalıdır

Göçmenlere yönelik nefret söylemi, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına karşı toplumsal dayanışma mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Ekolojik Adalet ve Sosyal Adalet Birlikte Ele Alınmalıdır

İklim krizine karşı mücadelede, dezavantajlı grupların kırılganlıklarını azaltacak politikalar geliştirilmelidir. Aynı zamanda salt iklim krizi nedeniyle göç eden kişilerin de mülteci statüsü alabilmeleri için mücadele edilmelidir.

Uluslararası hukukun var olan göç hareketlerinde bir yanıt veremediği de açıktır

Tüm mülteci statüleri konusundaki eksiklikler yeniden tanımlanmalı ve göç edenler arasındaki tüm yapay sınıflandırmalar kaldırılmalıdır. Mültecilerin katıldıkları yaşam dünyasına bir yeni katılan olarak bağlantı kuracakları bir mülteci hukukuna ihtiyaç vardır.

Emek Mücadelesi ve Göçmen Hakları Birleştirilmelidir

Kapitalizmin emek sömürüsüne dayalı düzenine karşı, göçmenlerin de dahil olduğu kapsayıcı bir emek mücadelesi inşa edilmeli, bu ülkedeki en büyük sorunun göçmen sorunu olduğu iddiası reddedilmelidir. Göç; göçü yaratan politikalar karşısında kaçınılmaz bir sonuçtur, bir çözümdür. Asıl sorunlar görünür kılınp, sosyal adaletsizliğe, dış politikada izlenen hatalara, korkunç gelir eşitsizliğine, talan edilmiş doğaya, işçi cinayetlerine, kadın cinayetlerine, çocuk işçiliğine, hayvanlara yönelik katliamlara karşı ortak mücadele hattı kurulmalıdır. Irkçılık kapitalizme hizmet eder. Irkçılığın kendine en kolay alan bulduğu yer ise göçmen düşmanlığıdır. Irkçılıkla mücadele, göç politikaları üzerinden atlanarak yapılamaz. Irkçılıkla ve kapitalizmin yarattığı eşitsizlik ile mücadelenin yolu göçmenlerle dayanışmak, taleplerin ortak olduğunu görmek ve göstermek ve sendikal mücadele başta olmak üzere birleşik örgütlenme sağlamaktır.

Bu bildirge; insanlığın daha adil ve eşitlikçi bir düzen inşa etmesi için bir dayanışma çağrısıdır.

Frontex'e karşı insanlığı savunur.

Göçmenlerin ve emekçilerin haklarının savunulması, yalnızca bugünün krizlerine bir yanıt değil, aynı zamanda insanlığın onurlu geleceği için birlikte mücadele etme çağrısıdır. İnsanlığın, kapitalizmin dayattığı bu adaletsiz düzeni reddetme ve hak temelli bir dünya yaratma iradesi vardır.

Ve biliyoruz ki bu irade, hepimizin omuz omuza vereceği antikapitalist, anti emperyalist, antimilitarist ve antifaşist ortak mücadeleyle gerçekleşecektir.

Sınırların kaldırıldığı, kaynakların adil paylaşıldığı ve insanlık onurunun evrensel bir değer olarak kabul edildiği bir dünya mümkün!

FINAL DECLARATION

Global capitalism is building a new disaster regime pulsating with deepening inequalities, ecological destruction, forced migration, and authoritarianism. This regime continues itself only through the devaluation of labor, the commodification of nature, and the dehumanization of immigrant masses. This complex structure, ranging from the climate crisis to wars, to economic injustices, to gender inequality, is not only a crisis for humanity, but also means the institutionalization of a system that disregards human dignity. This multidimensional attack of the disaster capitalism has targeted labor, immigrants, and nature, placing them at the focus of exploitation and domination. To restore humanity's faith in a more just, equitable, and sustainable future is only possible by building of a rights-based struggle against these attacks.

Therefore, the 'right to own rights' should be accepted as a legal-political prerequisite. Today, the concept of human rights functions only as an abstract reference for displaced immigrants. An immigrant who had lost her or his citizenship status not only remains devoid of a state, but also deprived of the legal authority that effectively recognizes and guarantees human rights emerging from being a citizen. However, an individual is a human being before becoming a citizen; the legitimacy and source of a humans' rights is, in itself, being a human being. A rights-based struggle is inevitable in order to build a universal human consciousness beyond a citizenship identity. This struggle gains meaning through a human rights perspective that embraces the holistic rights, which are the expression of human freedom and cannot be limited, and adopts the principle that the holder of rights also demands the power to exercise the rights.

This declaration is a call for an anti-capitalist, anti-imperialist, antimilitarist and antifascist struggle against the destruction caused by wars, imperialism, neoliberalism and capitalism holding a perspective that defends the rights of immigrants, laborers, and all disadvantaged groups.

Migration, labor and justice: Defending human dignity

Disaster capitalism devalues labor as cheap labor while deepening processes of dispossession and forced displacement. In this established order, refugees are reduced to a social class that is objectified both economically and politically, and they are deprived of their citizenship status and the right to have rights through this citizenship. Deploying immigrants as "cheap and quiet workers" in the labor market paves the way for modern slavery conditions. This does

not only mean economic exploitation but also maintenance of an order that systematically disregards the human dignity of immigrants. Migrants' access to decent living and working conditions is a requisite of international law and a responsibility of humanity. Defending human dignity, protecting the universal rights of refugees, and redefining the value of labor are the cornerstones of this struggle.

Authoritarianism-neofascism and discrimination: Instrumentalization of the crisis

Multiple crises of capitalism lead states to authoritarianism and anti-immigrant policies. It normalizes the discrimination, exclusion from political representation, and marginalization of immigrant masses in the given social context. The loss of trust in the system by the crowds who do not get what they deserve from the social benefit leads to the legitimization of barbarism in the public sphere, and the target of this barbarism is mostly immigrants.

Although the society contains many differences within itself, it considers immigrants as an integral whole and postulates them as enemies. The uniqueness of each immigrant as a human being is destroyed by ignoring that s/he has a particular story and worldview; they are treated as a uniform group. Actions such as attacks and lynchings against immigrant groups are almost always considered legitimate. Being Syrian, Afghan, Arab etc. is considered enough for a person to be the target of any attack!

Unfortunately, racism manifests itself from time to time, not only in the broad masses of the people, but even in dissident segments who defend liberties. This "racism of differences", which can be called a kind of 'racism without race', which believes that discrepancies and cultural differences will create a conflict, becomes one of the important obstacles to the unification of social opposition by creating a basis for the separation of the struggle for rights. Politics carried out through hostility against refugees is a dirty war tactic to diminish class consciousness; it is an aspect of psychological warfare aimed at expanding the racist and fascist grassroots.

Rising racism, sexism and xenophobia against immigrants are not only social reactions, but also the result of the divisive policies of authoritarian regimes and the capital order. Humanity must reject these divisive policies and build an inclusive politics based on solidarity and rights. Furthermore, we must remember that every problem experienced by immigrants today will be the problem of all humanity tomorrow along with the transformation of the state and capital. Not addressing the newcomers to a place is a harbinger that

the days are near when those who have been there for a long time will not be addressed either.

Ecological destruction and climate justice: The struggle for the most vulnerable

Disaster capitalism has created an ecological crisis by commodifying nature; and immigrants, women and the poor have been the most affected by this crisis. Forced migration created by the climate crisis has made especially low-income societies and women who are struggling with gender-based inequalities more vulnerable. This crisis, which ranges from extreme weather events to drought, to sudden environmental disasters, and to food insecurity, is not only an environmental problem; it is also a matter of social justice. In the fight against the climate crisis, humanity should consider ecological justice and social justice as a whole and defend as much the rights of nature as the rights of humanity.

The millions imprisoned in the impoverished countries and regions of the world actually push the borders set by the imperialist states, transcend the national state borders, and show their willingness and efforts to benefit from the wealth in these countries, albeit in a dramatic way. This path should be accepted as a just and legitimate action, and it should be remembered that these people leave their homes only because of global inequality and wars. However, despite this fact, Turkey has been transformed into an open-air prison for refugees. Accordingly, Turkey's immigration and refugee policy is based on great uncertainties. The discourse "We will send them all back!" is used against immigrants, and the discourse "We will release them all!" is used as a threat on western countries; these are the ways to deepen the uncertainty. We know that immigrants and refugees are used as a trump card to make the world remain silent in the face of human rights violations, anti-democratic practices, and legal scandals happening in Turkey. It is unacceptable for Turkey's political power to turn migrant and refugee lives into a matter of bargaining for securing its own future.

It is also clear that the government is instrumentalizing Syrian and Afghan immigrants to change demographics as a means of population engineering. They use immigrants and refugees for the purpose of 'diluting' Kurds, Alawites, and secularists as well as their politics and culture at both national and regional levels. Besides, the geography we live in has important lessons to learn from its historical past. Turkey's settlement policies, which displaced millions of people in nation-state construction process, have caused great changes in Turkey's demographic structure today, and the social trauma has

left irreversible damages on the culture of coexistence. Confronting historical truths is a prerequisite for building an inclusive politics based on solidarity and rights.

In this context:

Immigrant rights should be globally recognized

Migrants' access to fundamental rights such as work, housing, health and education should be guaranteed and the exploitation of migrant labor should be ceased.

Combating Racism and Discrimination Should Be Based on a Common Ground

Social solidarity mechanisms against hate speech, discrimination, and xenophobia against immigrants should be strengthened.

Ecological justice and social justice should be taken together

In the fight against the climate crisis, policies should be developed to reduce the vulnerability of disadvantaged groups. At the same time, a struggle should be waged for people who migrated due to the climate crisis to get refugee status.

It is also clear that international law has not been able to address the current migration movements.

Deficiencies in the overall concept of refugee status should be addressed by redefining them and all artificial classifications among migrants should be eliminated. There is a need for a refugee law through which refugees can establish a connection as newcomers to the lifeworld they join.

Struggle of labor and immigrant rights should be jointed

An inclusive labor struggle, which included immigrants, should be built against the established order of capitalism based on the exploitation of labor, and the claim that the immigrant problem is this country's biggest problem must be rejected. Migration is an inevitable result, and a way of solution as well, in the face of policies that create migration. The main problems should be made visible and a common line of struggle should be established against social injustice, mistakes committed in foreign policy, terrible income inequality, plundered nature, worker murders under the name of work accidents, femicides, child labor, and massacres of animals. Racism serves capitalism. The most

comfortable home where racism leaves is hostility against migrants. The fight against racism cannot be waged by ignoring immigration policies. The way to fight against racism and inequality created by capitalism is to act in solidarity with immigrants, to see and show that the demands of all oppressed groups are common, and to provide a joint organization, especially in trade union struggle.

This declaration is a call for solidarity for humanity to build a more just and egalitarian order.

It defends humanity against Frontex.

A world where borders are abolished, resources are shared fairly, and human dignity is accepted as a universal value is possible!

Defending the rights of migrants and workers is not only a response to today's crises, but also a call to joint fight for humanity's dignified future. Humanity has the will to reject this unjust order imposed by capitalism and to create a rights-based world.

And we know that this will be realized by the joint anti-capitalist, anti-imperialist, antimilitarist and antifascist struggle, in the line of which we will all stand shoulder to shoulder.

DAXUYANÎNAMEYA ENCAMÎ

Kapîtalîzma cîhanî, bi newekhevîyek kûr, bi hilweşandina ekolojîk, bi koçberiya darê zorê û bi otorîterîzmê re rejîmeke felaketa nû ava dike. Ev rejîma nû bi bênirx kirina keda mirovâhîyê, bi meta kirina xwezayê û bi mehrum kirina jîyana gelên koçber ji rûmeta mirovahîyê, berdevam dike. Ji ber qırza avhewayê, ji ber şeran, ji ber bêdaletiya aborî, ji bernewekheviya cinsiyeta civakîyê ev rejîma tevîlihev buyî, ne bi tenê qırzek ji bo mirovahiyê; bi vê rejîma tevîlihev buyî rejîmeke bi bênirx kirina rûmeta mirovahîyê tê sazûmankirin. Ev êrîşên piralî encamên kapîtalîzma felaketê ye; Hedefên erîşên piralî keda morvahî ye, jîyana koçberane û xweza bi xwe ye; bi vê erîşan ked, koçber û xweza bi dare mêjokatîyê xistine navbera îstîsmar û bindestiyê. Li dijî van êrîşan û ji bo avakirina pêşerojê hêrî âdîl, wekhev û bi berdewam, divê em têkoşîneke li ser bingeha mafan avabikin û bi tenê ev têkoşîna dikare baweriya mirovahiyê dîsa bişitilîne.

Ji ber vê yekê divê “mafê xwedîbuna mafan” weke şertekî pêşeng â hiqûqî û siyasî bê qebûlkirin. Îro ji bo koçberên bêwelat mafên mirovîyê referansek neberbiçave û bi vê awahî tîn dîtin. Koçberên ku statûya hemwelatîbûna xwe wenda kirîye, ne tenê bêwelat dimîne, di heman demê de ji otorîteya hiqûqî ku mafên mirovahî yên hemwelatîbûyîne nas dike û diparêze, jî bêpar dimîne. Lê belê, ferd berî hemwelatîbunê, mirove; meşruiyet û çavkaniya mafan jî mirov bi xwe ye. Ji ber vê yekê berî nasnameya hemwelatîbunê, ji bo avakirina hişmendîya mirovahî ya gerdûnî, têkoşînek li ser mafan hatiye rêxistin kirin hewce ye. Bi tene ev têkoşîna, bi perspektîfek mafên mirovahîye ku li ser azadiya mirov hatîye bingeh kirin, dikare wateyekê ji bo mirovahî ava bike, bi vî wateyê azadiya mirov, nayê bisînor kirin, mafdarbûna mafan nayê paşçav kirin.

Ev daxuyanîname ya bi perspektîfeke li ser parastina mafên koçber, karker û hemû komên dezavantajî hatîye bingeh kirin, li dijî hilweşandina şer, emperyalîzm, neoliberalîzm û kapîtalîzmê banga têkoşîna antî-kapîtalîst, antî-emperyalîst, antî mîlîtarîst û antî-faşîst e.

Koçberî, Ked û Edalet: Parastina Rûmeta Mirovahîyê

Kapîtalîzma felaketê keda mirov bi erzan kirina ked biqîmet dike, di heman demê de pêvajoyên bêmillkîrin û jicîhûwarkirina bi darê zorê hîn kûr dike. Di vê pergalê de penaber dibin çînekek civakî ya ku hem ji aliyê aborî û hem jî ji aliyê siyasî tîn tiştêyîtkirin û ji ber vê yeke statûya xwe ya hemwelatîbunê û mafê xwebûnê bêpar tîn hiştin. Di bazara xebatê de koçber wek karkerên

“kederzan û bêdeng” cîh digre û ev jî rê li ber koletiya modern vedike. Em karin bejin qu ev ne tenê îstîsmara aborî ye, ev sîstemeke ku di vê sîstemê de rûmeta mirovî ya koçberan nayên nas kirin. Îmkanê destpêxistina koçberan jiyan û xebatê yên li gorî rûmeta mirovî,berpirsiyariya hiqûqa navneteweyî û mirovahiyê ye. Parastina rûmeta mirovahiyê, parastina mafên gerdûnî yên penaberan û ji nû ve pênasikirina nîrxê kedê, hedef û armanca vê têkoşînê ne.

Otorîterîzm-Neofaşîzm û Cudakarî: Îstîsmarkirina Qrîzê

Ji bu çereserîkirina vê qrîzên pîralî yên kapîtalîzmê, dewletan ber bi otorîterîzm û polîtîkayên li dijî koçberiyê diçe. Ew cûdakiririna koçberan, koçbera ji temsîliyeta siyasî bê par dihêle û rê dide marjînkirina wan. Koçberên ku nikarin ji kelkîdara civakî heqê xwe bigirin, baweriyê xwe bi pergale wendadikin, û ev jî di qada giştî de dibe sedema meşrukirina barbarîye. Rind tê zanîn qu hedefa vê barbarîyê pîranî koçber bi xwe nin.

Di nava jîyana civakî di de gelek jiyane cuda heye lê belê koçber weke tevahîyeke cihê, dijmin tèn hesabandin. Ev nayê ber çavên qu her koçberê xwedî çîrok û dinyayek cihê ye, bi vê awahîye taybetiya wan a mirovî wenda dibe û koçber wekî tevahîyek bê nav tène dîtin. Êrîş û lînkirina li ser komên koçber her tim meşru tèn dîtin. Sûriyeyî, Efxanî û Ereba buyin bes e ku mirov bibe hedefa êrîşê û lîncê!

Nîjadperestî mixabin dem bi dem ne bi tenê di nav girseyên berfireh ên nîfûsê de, di nav komên muxalefeta lîberal de jî tèn dîtin! Ev “nîjadperestîya dijî cudahiyan”e ku em karin jêre bêjin “nîjadperestîya bê nîjad”, bi ve nîjadperestîye têkoşîna mafên jî ji hev cuda dibe û ev ji dibe astengek girîng li pêşîya yekbûna muxalefeta civakî. Siyaseta ku li ser dijminatîya li penaberan tê meşandin taktîkeke şerê qirêj e ku armanca wê qelskirina hişmendiya çînî ye, weke şerê psîkolojîk e armanca wê jî berfirehkirina bingeha girseya nîjadperest û faşîst e.

Zêdebûna nîjadperestî, cinsiyetperestî û biyanofobiya li hemberî koçberan ne tenê reaksiyonên civakî ne, ev encamên polîtîkayên ji hev cudakirinê qu rejîmên otorîter û nîzamê sermaye didomine. Divê mirovahî vê cudahikirîna red bike; divê siyaseteke berfireh, bihevrebûnê û li ser mafên bînan avakirin. Divê neyê ji bîrkirin ku ber vê polîtîkayê di nava pêvajoya veguhertina dewlet û sermayeyê de her pîrsgirêkek ku îro ji aliyê koçberan ve tê jiyîn wê sibe bibe pîrsgirêka hemû mirovahiyê. Ne qebul kirina kesên nû yên ku tèn cihekî, nîşana wê yekê ye ku ew rojên nêzîk in ku kesên ku demeke dirêj li wir mane jî nebin qebul kirin.

Hilweşîna Ekolojîk û Edalatâ Avhewayê: Têkoşîna Ji bo Kesên Herî bê Parêz

Kapîtalîzma felaketê bi meta kirina xwezayê qrîzek ekolojîk anîye holê û yên herî zêde ji vê qrîzê mexdur bûne koçber, jin û xizan in. Koçberiya bi darê zorê ya ku ji ber qrîza avhewayê hatîye holê, bi taybetî civakên xizan û jinên ku bi newekheviyên cînsiyeta civakî mexdûr dike. Ji bûyerên xerîb ên hewayê ji hişkahiye, ji felaketên ji nişka tê holê, ji xelaya xwarinê, em karin bejin ev qrîz ne tenê pîrsgirêkek hawîrî ye; ev jî meseleyek edaleta civakî ye. Di têkoşîna li dijî qirza avhewayê de divê mirovahî tev li edaleta ekolojîk û civakî bibe û mafên xwezayê û mirovahiyê bi awayekî wekhev biparêze.

Mirovên ku bi milyonan di nav welat û herêmên xizan ên cîhanê di nav astengîye mane dixwazin van sînorên qu ji alîyê dewletên emperyalîst hatine daxistin, bi rewşekî zorê derbas bikin, ji sînorên dewletên neteweyî derkevin. Ev mirovên di nav astengîye mane daxwaz û hewlên xwe yên ji bo girtina para xwe ji dewlemendiyên van welatan, bi rewşekî dramatîk nîşan didin. Divê ev daxawzî û hewl kiryareke meşru bê qebûlîkirin û neyê ji bîrkirin ku newekheviya cîhanî û şer e ku van mirovan neçar dike ku malên xwe biterikînin. Lê bele Tirkîye ji bo penaberan buye girtîgeheke vekirî. Li gorî vê yekê polîtîkaya Tirkîyeyê ya koçber û penaberan li ser nediyarî tê ava kirin. Gotinên “em ê wan hemûyan paşve bişînin” li dijî koçberan wek tehdîd tê bikaranîn, gotinên “em ê wan hemûyan berdînin” jî wek tehdîd li dijî welatên rojava tê bikaranîn û bi vî awahî nediyarîyê hîn kûr dike. Em dizanin ku koçber û penaber, li hemberî bînpêkirinên mafên mirovan, sîyasetên antîdemokratîk û skandalên hiqûqî yên li Tirkîyeyê, ji bo bédengkirina cîhanê weke qertek bi kar tînin. Ev sîyaseta Tirkîyê qu desthilatdariya siyasî jiyana koçber û penaberan ji bo paşeroja xwe dike mijara bazarîyek qirêj nayê qebul kirin.

Eşkereye ku hikûmeta Tirkîyê ji bo guhertina demografîk, koçberên Sûriyeyî û Efxanî dike wesita muhendîsî ya nifûsê. Ji bo vê yekê Koçber û penaber; di nav Kurd, Elewî û beşên laîk, tînen belav kirin û bi vî awahî jî siyaseta û çanda wan hem di asta neteweyî û hem jî ya herêmî de tînen kêmkirin. Li se vî mijarê coxrefye ya ku em tê de dijîn, dersên girîng hene ku ji paşeroja wê ya dîrokî em fêr bibin. Siyasetên niştecîhbûnê yên ku di dema avakirina dewleta netewe ya Tirkîyeyê de bi milyonan mirov koçber kirin, îro di pêkhatiya demografîk a Tirkîyeyê de guhertinên mezînen pêk anîne û travmaya civakî ya ku hatiye jiyîn zerareke bêveger li çanda jiyana bi hev re daye. Ji bo avakirina siyaseteke berfireh, hevgerî û mafdar, rûbirûbûna rastiyên dîrokî şert e.

Di vê çarçoveyê de;

Divê Mafên Koçberan Bi Gerdûnî Bê Naskirin

Divê destxistina koçberan ji mafên bingehîn ên wekî xebat, sukne, tenduristî û perwerdeyê bê garantîkirin

Têkoşîna li Dijî Nîjadperestî û Cudakariyê divê bê hevpar kirin

Li dijî axaftinên nefret, cudakarî û biyanofobiya li dijî koçberan divê mekanîzmayên hevgirtina civakî bê xurtkirin û dawî li îstismarkirina keda koçberan were.

Divê Edaleta Ekolojîk û Edaleta Civakî bi hev re bê Çareserkin

Di têkoşîna li dijî qrîza avhewayê de, ji bo kêmkirina xizaniya komên dezavantaj divê polîtîkayên çareserî bê pêşxistin. Di heman demê de divê xebat bê kirin ku kesên ku tenê ji ber qrîza avhewayê koç dikin karibin statuya penaberiyê bi dest bixin.

Diyar e ku hiqûqa navneteweyî nikare bersivê bide tevgerên koçberiyê

Divê hemû kêmaniyên statuya penaberan ji nû ve bê pênasekirin û hemû kategori kirina çêkirî yê di nav koçberan de bê rakirin. Zeruretek bi hiqûqek ji bo penaberan heye ku wek kesên nûh tevî wê dinyayê bûne penaberan re têkildar bibe .

Divê Têkoşîna ji bo Keda Mirov û Mafên Koçberan li hev bê

Li dijî pergala kapîtalîzmê ya li ser mêtîngerîya kedê hatiye daxistin, divê têkoşîna kedê ya bi tevahî, ku koçber jî di nav de ye, bê rêxistin kirin û îdiaya ku pîrsgirêka mezin a aborî û siyasîya vî welatî ji ber pîrsgirêka koçberiyê ye, bê redkirin. Koçberî, ji encamê polîtîkayên qu re dide koçberiyê, hatiye holê. Li dijî neheqîya civakî, xeletiyên di polîtîkaya derve, newekheviya kûr, talan kirina xwezayê, kuştina karkeran, kuştina jinan, keda zarokan û qetlîamên heyvanan, divê pîrsgirêkên rastî bê dîtin û xeta têkoşînê ya hevpar bê avakirin. Nîjadperestî xizmeta kapîtalîzmê dike. Nîjadperestî bi dijminatîya koçberan di nav civakê de bi rehetî cihê xwe digre. Têkoşîna li dijî nîjadperestiyê bi heman deme têkoşîna li dijî polîtîkayên koçberiyê be . Rêya têkoşîna li dijî nîjadperestî û newekheviya ku ji aliyê kapîtalîzmê ve hatiye afirandin, piştgiriya bi koçberan re, dîtin û nîşandana ku daxwazên hevpar in û bi taybetî jî bi têkoşîna sendîkal re, birêxistinkirina yekgirtî ye.

Ev daxuyanîname, ji bo mirovahiyê ji bo avakirina nîzamek hîn adil û wekhev banga hevgirtinê ye.

Li dijî Frontex mirovahiyê diparêze.

Dinyayeke ku sînor jê tên rakirin, çavkanî bi hevparî tên parvekirin û rûmeta mirovî wek nirxeke gerdûnî tê qebûlkirin mimkun e!

Parastina mafên koçber û karkeran ne tenê bersivê ji bo qirîzên îro ye, di heman demê de banga têkoşîna bi hev re ji bo pêşerojê bi rûmet a mirovahiyê ye. Mirovatî xwedî îradeya vê nîzama neheq a ku ji aliyê kapîtalîzmê ve hatiye ava kirin, red dike û cîhanek li ser mafan ava dike.

Û em dizanin ku ev îrade wê bi têkoşîna hevpar a antî-kapîtalîst, antî-emperyalîst, antî mîlîtarîst û antî-faşîst ku em ê hemû mil bi mil li ber xwe bidin, pêk were.

البيان الختامي

تبنى الرأسمالية العالمية نظاماً كارثياً جديداً من خلال التباينات المتعمقة، والدمار البيئي، والهجرة القسرية، والاستبداد المتزايد. يستمر هذا النظام من خلال تقليل قيمة العمل، وتسليع الطبيعة، وتجريد المهاجرين من إنسانيتهم. إن هذا الهيكل المعقد، الممتد من أزمة المناخ إلى الحروب، ومن الظلم الاقتصادي إلى عدم المساواة بين الجنسين، لا يمثل مجرد أزمة للإنسانية، بل هو أيضاً عملية تأسيس لنظام يتجاهل كرامة الإنسان. إن هذا الهجوم المتعدد الأبعاد لرأسمالية الكوارث قد وضع العمل والمهاجرين والطبيعة في قلب الاستغلال والهيمنة. ولا يمكن مواجهة هذه الهجمات إلا من خلال بناء نضال قائم على الحقوق، مما يمكن أن يعيد إحياء إيمان الإنسانية بمستقبل أكثر عدالة ومساواة واستدامة.

لذلك، يجب عد "الحق في امتلاك الحقوق" شرطاً قانونياً وسياسياً مسبقاً. فاليوم، بالنسبة للمهاجرين الذين فقدوا أوطانهم، لا تزال مفاهيم حقوق الإنسان مجرد مرجع نظري خال من التطبيق الفعلي. فالمهاجر الذي فقد وضعه كمواطن لا يصبح بلا وطن فحسب، بل يُحرم أيضاً من السلطة القانونية التي تعترف فعلياً بحقوق الإنسان وتضمنها، تلك التي تستمد مشروعيتها من المواطنة. بيد أن الفرد هو إنسان قبل أن يكون مواطناً؛ ومصدر شرعية حقوقه هو ذاته، لكونه إنساناً. ومن أجل بناء وعي إنساني عالمي يتجاوز هوية المواطنة، يصبح النضال القائم على الحقوق أمراً لا مفر منه. ولا يمكن لهذا النضال أن يكتسب معنى إلا من خلال تبني منظور لحقوق الإنسان يؤكد أن الحقوق الكاملة، التي تُعبّر عن حرية الإنسان، لا يمكن تقييدها، وأن حامل الحق هو من يطالب أيضاً بفعالية تحقيق هذا الحق.

هذا البيان هو دعوة لنضال مناهض للرأسمالية، مناهض للإمبريالية، مناهض للعسكرة، ومناهض للفاشية، في مواجهة الدمار الذي تسببت فيه الحروب، والإمبريالية، والنيوليبرالية، والرأسمالية؛ وذلك من منظور يدافع عن حقوق المهاجرين، والعمال، وجميع الفئات المهمشة والمحرومة.

الهجرة، العمل، والعدالة: الدفاع عن كرامة الإنسان

في ظل رأسمالية الكوارث، يتم تقليل قيمة العمل بتحويله إلى يد عاملة رخيصة، وتعمق عمليات نزع الملكية والتهجير القسري. يُختزل اللاجئون ضمن هذا النظام إلى طبقة اجتماعية يُنظر إليها كموضوع اقتصادي وسياسي، ويُحرمون من وضع المواطنة ومن ثم من "الحق في امتلاك الحقوق". ويتم وضع المهاجرين في سوق العمل كـ"عمال رخيصين وصامتين"، مما يمهد الطريق لظروف تشبه العبودية الحديثة. هذا الوضع لا يمثل استغلالاً اقتصادياً فحسب، بل يعكس أيضاً نظاماً يستهين بكرامة المهاجرين بشكل منهجي.

إن وصول المهاجرين إلى ظروف حياة وعمل تلبق بكرامتهم الإنسانية هو التزام بالقانون الدولي، ومسؤولية تقع على عاتق البشرية جمعاء. الدفاع عن كرامة الإنسان، وحماية الحقوق العالمية للاجئين، وإعادة الاعتبار لقيمة العمل، هي الركائز الأساسية لهذا النضال.

تدفع الأزمات المتعددة للرأسمالية الدول نحو المزيد من الاستبداد وتبني سياسات معادية للمهاجرين. ويصبح موضوع تعرض الجماهير المهاجرة للتمييز، واستبعادهم من التمثيل السياسي، وتهميشهم داخل النسيج الاجتماعي أمراً طبيعياً. إن فقدان الثقة في النظام من قبل الجماهير التي لا تنال نصيبها من المنفعة الاجتماعية يؤدي إلى شرعنة الهمجية في المجال العام، وغالباً ما يكون المهاجرون هم الهدف الأول لهذه الهمجية.

رغم أن المجتمع يضم في داخله العديد من الفروقات، إلا أنه يتعامل مع نفسه كأنه كيان واحد متجانس، ويضع المهاجرين ككتلة واحدة مقابلة له، مما يؤدي إلى استبعادهم. يتم تجاهل أن لكل مهاجر قصة وحياة وروية مختلفة للعالم، ويتم محو شخصيتهم الخاصة النابعة من كونهم بشراً، كل واحد منهم مستقل بشخصيته وذاته، ويُنظر إليهم ككتلة متجانسة لا فرق بين أفرادها.

تُعد الهجمات وأعمال العنف ضد الجماعات المهاجرة، أفعالاً مشروعة أو مبررة في أغلب الأحيان. إن كون الشخص سورياً أو أفغانياً أو عربياً بات وحده سبباً كافياً ليكون هدفاً لأي شكل من أشكال العنف أو التمييز.

العنصرية لا تظهر فقط بين الجماهير الواسعة، بل – وللأسف – تتسلل أحياناً حتى إلى الأوساط المعارضة التي تدعي الحرية والانفتاح. يظهر نوع من "العنصرية بلا عنصر"، يمكن تسميته بـ"عنصرية الاختلافات"، وهو يقوم على الاعتقاد بأن التعددية والاختلافات الثقافية تؤدي حتماً إلى صراعات وعدم انسجام. هذا النوع من التفكير لا يهدد فقط وحدة النضال من أجل الحقوق، بل يشكل أيضاً أحد العوائق الأساسية أمام توحيد المعارضة المجتمعية. إن الخطاب السياسي الذي يُبنى على العداء تجاه اللاجئين ليس إلا تكتيكاً خبيثاً لتفتيت الوعي الطبقي، وهو جزء من حرب نفسية تهدف إلى توسيع القاعدة الشعبية للعنصرية والفاشية.

إن تصاعد العنصرية والتمييز على أساس الجنس وكرهية الأجانب تجاه المهاجرين ليس مجرد رد فعل مجتمعي، بل هو نتيجة مباشرة لسياسات الانقسام التي تنتهجها الأنظمة المستبدة ونظام رأس المال. على الإنسانية أن ترفض هذا الانقسام، وأن تعمل على بناء سياسة شاملة، تضامنية، ومبنية على الحقوق.

وفي ظل التحولات التي تشهدها الدولة وهيمنة رأس المال، يجب ألا ننسى أن كل مشكلة يواجهها المهاجرون اليوم، قد تصبح مشكلة تواجه البشرية جمعاء غداً. إن تجاهل القادمين الجدد إلى مكان ما هو إنذار بأن الأيام قادمة لتجاهل من كانوا موجودين من قبل أيضاً.

الدمار البيئي وعدالة المناخ: نضال من أجل الأضعف

لقد تسببت رأسمالية الكوارث، من خلال تسليح الطبيعة، في خلق أزمة بيئية عميقة، وكان المتضررون الأشد من هذه الأزمة هم المهاجرون، والنساء، والفقراء. إن الهجرة القسرية الناتجة عن أزمة المناخ جعلت المجتمعات ذات الدخل المحدود، والنساء اللواتي يواجهن عدم المساواة القائمة على النوع الاجتماعي، أكثر عرضة للتضرر والتفكك.

تمتد هذه الأزمة بدءاً من الظواهر الجوية القاسية إلى الجفاف، ومن الكوارث البيئية المفاجئة إلى انعدام الأمن الغذائي؛ وهي ليست مجرد مشكلة بيئية، بل مسألة عدالة اجتماعية أيضاً. ويجب على البشرية في نضالها ضد أزمة المناخ أن تتعامل مع العدالة البيئية والاجتماعية كوحدة متكاملة، وأن تدافع عن حقوق الطبيعة وحقوق الإنسان على قدم المساواة.

يُظهر ملايين البشر المحاصرون في البلدان والمناطق الفقيرة حول العالم، رغم كل الصعوبات، رغبتهم وسعيهم للاستفادة من ثروات الدول الإمبريالية عبر تخطي الحدود التي فرضتها هذه القوى، متجاوزين فعليًا حدود الدولة القومية، حتى لو كان ذلك عبر طرق درامية ومحفوفة بالمخاطر. ويجب النظر إلى هذا السعي باعتباره فعلًا مشروعًا ومحققًا، وألا ننسى أن ما يدفع هؤلاء الناس إلى مغادرة ديارهم هو انعدام المساواة العالمية والحروب.

ومع ذلك، تحولت تركيا إلى سجن مفتوح للمهاجرين واللاجئين. وتتسم سياساتها في هذا المجال بغموض شديد، وتعتمد على تناقضات سياسية تُستخدم كورقة ضغط مزدوجة: فشعار "سنعيدكم جميعًا" يُستخدم للضغط على المهاجرين، بينما يُستخدم خطاب "سنطلقهم جميعًا إليكم" كتهديد مبطن تجاه الدول الغربية، مما يزيد من عمق حالة عدم اليقين.

ندرك جيدًا أن اللاجئين والمهاجرين يُستخدمون كورقة مساومة لإسكات العالم حيال الانتهاكات الحقوقية، والممارسات الاستبدادية، والفضائح القانونية التي تشهدها تركيا. إن استخدام السلطة السياسية لحياة اللاجئين والمهاجرين كورقة تفاوض من أجل مستقبلها السياسي أمرٌ غير مقبول إطلاقًا.

من الواضح أن السلطة الحاكمة تستخدم اللاجئين السوريين والأفغان كأداة للهندسة الديموغرافية، بهدف تغيير التركيبة السكانية. تستخدم الحكومة المهاجرين واللاجئين؛ وكذلك الأكراد، والعلويين، والعلمانيين، وسياساتهم وثقافتهم، لتقليص قوتهم على المستوى الوطني والإقليمي. علاوة على ذلك، يجب على المنطقة أن تستخلص دروسًا هامة من تاريخها في هذا السياق.

في بناء الدولة القومية في تركيا، أدت سياسات الاستيطان التي تسببت في تهجير ملايين الناس إلى تغييرات كبيرة في التركيبة الديموغرافية للبلاد، وأثرت هذه الصدمات الاجتماعية بشكل عميق على ثقافة العيش المشترك. إن مواجهة الحقائق التاريخية هي الشرط المسبق لبناء سياسة شاملة، تضامنية، ومبنية على الحقوق.

في هذا السياق؛

يجب الاعتراف بحقوق المهاجرين على مستوى عالمي

يجب ضمان حصول المهاجرين على حقوقهم الأساسية مثل العمل، والسكن، والصحة، والتعليم، ويجب وضع حد لاستغلال عمل المهاجرين.

يجب توحيد النضال ضد العنصرية والتمييز

يجب تعزيز آليات التضامن الاجتماعي ضد خطاب الكراهية والتمييز وكراهية الأجانب تجاه المهاجرين، والعمل على محاربة هذه الظواهر بشكل مشترك.

يجب التعامل مع العدالة البيئية والعدالة الاجتماعية كموضوع واحد

في النضال ضد أزمة المناخ، يجب تطوير سياسات تخفف من تضرر الفئات الضعيفة. في الوقت نفسه، يجب النضال من أجل أن يحصل الأشخاص الذين يهاجرون بسبب أزمة المناخ على وضع لاجئ.

من الواضح أن القانون الدولي لا يقدم ردًا كافيًا على الحركات الحالية للهجرة.

يجب إعادة تعريف جميع حالات اللجوء وتجاوز التصنيفات المصطنعة بين المهاجرين. هناك حاجة إلى قانون لاجئين يتيح للمهاجرين، كأعضاء جدد في العالم الذي ينضمون إليه، أن يرتبطوا به بشكل قانوني وإنساني.

يجب توحيد نضال العمل وحقوق المهاجرين

يجب بناء نضال عمالي شامل يشمل المهاجرين في مواجهة النظام الرأسمالي القائم على استغلال العمل، ويجب رفض الادعاء بأن أكبر مشكلة في هذا البلد هي "مشكلة المهاجرين". الهجرة هي نتيجة حتمية للسياسات التي تخلقها، وهي حل للمشكلات الناتجة عن هذه السياسات. يجب أن تُجعل القضايا الأساسية مرئية، ويجب بناء جبهة مشتركة ضد الظلم الاجتماعي، والأخطاء في السياسة الخارجية، وفوارق الدخل الهائلة، والنهب البيئي، وجرائم العمال، وجرائم قتل النساء، وعمالة الأطفال، والمجازر ضد الحيوانات.

العنصرية تخدم الرأسمالية. أكثر الأماكن التي تجد العنصرية فيها أرضاً خصبة هي كراهية المهاجرين. لا يمكن النضال ضد العنصرية دون معالجة سياسات الهجرة. الطريق لمكافحة العنصرية واللامساواة التي تخلقها الرأسمالية يكمن في التضامن مع المهاجرين، ورؤية أن المطالب مشتركة، وإظهار ذلك، وتأسيس تنظيم موحد، خاصة من خلال النضال النقابي.

هذا البيان هو دعوة للتضامن من أجل بناء نظام أكثر عدلاً ومساواة للبشرية.

يدافع عن الإنسانية ضد فرونتكس (الوكالة الأوروبية لحرس الحدود والسواحل).

عالم ممكن حيث تُلغى الحدود، وتُوزع الموارد بشكل عادل، ويُعترف بكرامة الإنسان كقيمة عالمية!

الدفاع عن حقوق المهاجرين والعمال ليس مجرد رد على أزمات اليوم، بل هو دعوة للنضال المشترك من أجل مستقبل إنساني عادل. تمتلك البشرية إرادة قوية لرفض النظام الظالم الذي تفرضه الرأسمالية، وخلق عالم قائم على الحقوق.

ونعلم أن هذه الإرادة ستتحقق من خلال نضالنا المشترك ضد الرأسمالية، والإمبريالية، والعسكرة، والفاشية، حيث نكون جميعاً متحدين في هذا الكفاح.

HALKLARIN KÖPRÜSÜ DERNEĞİ TUTUM BELGESİ

SADECE VATANDAŞLIK DEĞİL DÜNYAYI İSTİYORUZ!

Suriyeliler dahil tüm yabancılara mülteci statüsü verilmeli ve vatandaşlık hakkı tanınmalıdır.

10 Haziran 2016 tarihli basın açıklaması

Bugün tarihin en kalabalık zorunlu nüfus hareketlerine tanık olurken, göç ve mültecilik sorununun insani temeli bir tarafa bırakılmış görünüyor. İnsanlar kendi ülkelerini terk edip başka bir ülkenin topraklarına geçtikleri andan itibaren o ülkenin siyasi ve ekonomik planları için kullanılıyorlar. Mültecilerin her birinin ‘eşsiz’ olduğu, her birinin bambaşka bir öyküsü olduğu görmezden geliniyor; ait olduğu sınıf, etnik köken, din, mezhep, kültür ve ulusal aidiyet çeşitli kirli politikaların malzemesine dönüşüyor. Bunu çok yakın bir geçmişte, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan anlaşma ile gördük. Ortaya atılan vatandaşlık tartışması ile mültecilerin kirli politikaların malzemesi yapılmasına tekrar tanık oluyoruz.

Küresel aktörler de yarattıkları terminoloji üzerinden yaptıkları uygulamalarla bu kirli pazarlığa destek veriyor. Halbuki bugün mülteci, göçmen, ekonomik göçmen ya da kaçak işçi, sürülenler ya da sığınmacılar arasındaki ayrımlar gerçek yaşamda tamamen anlamsızlaşmış, bu tanımlar geçerliliklerini yitirmiştir.

Geçerli tek bir gerçek var; dünya uluslararası hukuk ilkelerini hiç saymakta, baskı ve zulüm sebebiyle ülkelerinden kaçan insanları yasal olarak korumamaktadır. Örneğin vatansız kalan insanlar, iç savaş ve çatışmalar yüzünden evini işini geleceğini kendi topraklarında göremeyen insanlar, küresel neoliberal politikaların dayattığı ekonomik, siyasi ve kültürel baskılar nedeniyle marjinalize olan, ülkesini terk etmek zorunda kalan insanlar Birleşmiş Milletler’in mülteci tanımında yer almıyorlar. Diğer yanda yeryüzünde savaş, yoksulluk, iklim değişikliği, siyasal baskılar, diktatörlükler, soykırımlar, sistematik toplumsal terör, küreselleşmenin neoliberal politikaları, toplu yersiz yurtsuzlaştırmalar ve ucuz iş gücü transferleri (köle ticareti) nedeni ile 60 milyon insan mülteci statüsü olmayan mülteciler durumundadır.

Fakat mültecilerle ilgili en yalın gerçek, bu insanların hayatta kalmak için kendi ülkelerini terk ederek her türlü vatandaşlık haklarını kaybettikleri ve sığındıkları ülkede de haklardan ve vatandaşlıktan mahrum biçimde hayatta kalma mücadelesi verdikleridir. Bu durumda göçmenlere ve mültecilere

yönelik halklar tarafından geliştirilmesi gereken etik anlayış, ulus devletlerin konjonktürel siyasetini ya da uluslararası hegomonik güçlerin/kurumların kısıtlamalarını aşacak biçimde bir konukseverlik; koşulsuz konukseverlik olmalıdır.

Burada savunduğumuz, ev sahibi ile konuk arasında hiyerarşi içeren ilişkinin çok ötesinde bir ilişkidir. Konuğun ev sahibine mahkûm olmadığı, ev sahibinin de kendini düzenin yürütücüsü olarak görmediği bir evin hayalini kuruyoruz. Bir ütopya olarak mutlak ve koşulsuz konukseverliği savunarak, göçmenler ile, mülteciler ile, ezilenler ile, ötekiler ile var olan siyasi ve hukuki düzenlemeleri aşan bir ilişkiye dair niyetimizi ortaya koyuyor ve bu insanları ezen, sömüren sınırlandırmalara karşı mücadele yolunu açmış oluyoruz.

Göçmenlere, mültecilere koşulsuz olarak hoş geldiniz diyoruz! Her türlü haktan mahrum kalmış bu insanların ‘haklara sahip olma hakkı’ aslında siyaset yapma hakkına sahip olma haklarıdır. Hiçbir iktidarın, en temel hak olan siyaset yapma hakkını mültecilerin ellerinden alarak, onların siyasi özne pozisyonlarını yok saymaya hakkı yoktur. Siyasi özne olabilmenin, ancak kendi hayatı üzerinde söz sahibi olmayla başlayabileceğine inanıyoruz. Bu da uluslararası düzlemde mülteci statüsünü ve konuk olunan ülkedeysen vatandaşlık hakkı elde etmeyi gerektiriyor. Bu yüzden ülkemizdeki göçmen ve mülteciler için hem mültecilik statüsünün verilmesini hem de vatandaşlık imkanının tanınmasını talep ediyoruz.

Bu vesileyle, gelin Türkiye’de yaşayan yabancıların durumunu tekrar hatırlayalım çünkü Türkiye’de vatandaşlık haklarından mahrum olanlar yalnızca Suriyeliler değil. Yabancılar onlarca ülkeden Irak, Afganistan, Somali, Pakistan, İran, Romanya, Ukrayna, Rus Federasyonu, Bangladeş, Gürcistan gibi onlarca ülkeden geliyor. Bu insanlar Suriyeliler gelmeden önce de şehirlerde göze görünmeden çeşitli sektörlerde ucuz ve güvencesiz olarak çalışıyorlardı. Türkiye Suriyeliler gibi bu insanlara da mülteci statüsü vermedi, vermiyor.

Kapitalizm ve kapitalist devletler, bir yandan insanların göç etmesini gerektiren koşulları üretmekte bir yandan da göç edenleri patronların karı için ucun esnek emek gücü olarak kullanmaktadır. Merkez kapitalist devletlerin ucuz emek pazarı doygunluğa ulaştıkça geç kapitalistleşmiş devletler de (Çin, Hindistan, Türkiye gibi) ekonomilerini göçmenlerin ucuz emeğine açtılar. Bu çerçeveye paralel bir şekilde, Türkiye son 20 yılda yüzbinlerce göçmen işçi barındırıyor. Türkiye bilerek ve isteyerek tıpkı merkez kapitalist ülkelerin yaptığı gibi yüzbinlerce kaçak göçmen işçi aldı ve bu insanları büyüyen ekonomisinin ucuz ve esnek emeği haline getirdi. İnşaat sektörü başta olmak

üzere tekstil, maden, tarım, turizm, ev hizmetleri, hasta ve yaşlı bakımı, eğlence ve fuhuş gibi sektörlerde yarı fiyatına, sendikasız, sigortasız çalışan sayıları 1 milyonu bulan yabancı var. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin patronları dünya düzeninin bu yeni kölelerinden çok memnunlar: Sadece asgari ücretin altında ücret vererek patronların sağladığı yıllık kazancın 432 milyon TL olduğu, SGK primi ve kaçırılan vergi ile ekstra kazancın 1 milyar 60 milyon TL olduğu hesaplanıyor. Sağlık ve sosyal güvenceden yoksun çalışan bu işçilerin son 15 yılda Türkiyeli patronlara 12,2 milyar dolar ekstra kazanç sağladıkları bilinmektedir. Bu veriler ışığında, yoksulluğun, düşük ücretlerin, işsizliğin ana müsebbibi olarak Suriyeli emekçileri, bu çaresiz yığınları görenlere bir kere daha hatırlatmak isteriz: hedefimizi şaşırılmayalım! Bizleri bu hale düşüren, sömürü düzeninin kendisidir, Suriyeli emekçiler de, aynı bizim gibi bu eşitsiz, kan emici düzende çalışmak zorunda kaldılar. Hatırlayalım, onlar gelmeden önce de emeğimizin karşılığını almıyorduk, onlar gelmeden önce de iş cinayetlerinde ölüyorduk.

Yukarıda saydığımız sebepler yüzünden, vatandaşlık talebimiz sadece Suriyeliler için değildir. Evrensel haklar sistemine entegre olmalarının bir yolu olarak mültecilik hakkını, yabancıların ve vatandaşların hukuki statüsündeki ayrımı ortadan kaldırmanın bir yolu olarak da vatandaşlık hakkını tüm yabancılar için talep ediyoruz. Vatandaşlık için belli vasıflar ve beceriler taşınması ve maddi kaynaklara sahip olunması gibi sınıf temelli ayrımcılığı reddediyoruz. En çok ezilenin en çok korunma gerektirdiğini biliyor ve yoksulların, kadınların ve çocukların yanında yer alıyoruz. Vatandaşlığa en çok ihtiyacı olanlar aşıları yapılmayan bebeklerdir, beş yıldır her türlü merdiven altı atölyelerde kaçak olarak günde 10-12 saat, üç kuruşa çalıştırılan Suriyeli çocuklardır, yarı yevmiyeye tarlalarda mevsimlik işçilik yapan köylülerdir, Türkiyeli erkeklere kuma olarak satılan Suriyeli kadınlardır, ilaç alamayan kronik hastalardır, intihara sürüklenen LGBTİ+ bireylerdir...

Herkes için vatandaşlığı savunurken, asla zül haline gelmiş sınırları savunduğumuz anlaşılmasın. Tam tersine, askeri ve ekonomik savaşların ezdiği insanlar için geçirgen sınırlar anlayışını savunuyoruz. Bu insanların kendi topraklarına ve ülkelerine dair umut ve beklentilerinin, siyasi faaliyet ve iradelerinin yok olmaması için, bu insanların ulussuzlaşmamaları için, her birinin tüzel kişi olma hakkı için mücadele ediyoruz. Ulus kavramını genişleterek zenginleştirmeyi ve böylelikle ulusu hep vurgulanan tekçiliğinden özgürleştirmeyi talep ediyoruz. Vatandaşlık talebimizin arkasında, başka bir dünya özlemi yatıyor. Ve bu dünyayı, herkes için istiyoruz.

Bu noktada, bu toprakların mültecilerine, sığınmacılarına, yabancılarına sesleniyoruz: bizim etik anlayışımız, sizin bu topraklara özgürce girişinizi savunduğumuz gibi, şimdi de eğer siz istiyorsanız bu ulusa giriş ve yaşam hakkınızı savunmayı gerektiriyor. Bu vesileyle önümüze çıkartılacak olan toplumsal entegrasyondan anladığımız sizi yutup sindirmek değildir, sizden iş gücü, mesleki ve ekonomik kapasitelerinize göre yararlanmak değildir, sizi kimliğinize, kültürünüze, inançlı olup olmadığınıza, dininize, mezhebinize, dilinize, ulusal aidiyetinize, etnik kökeninize bakarak toplum mühendisliği için kullanmak değildir. Tam tersine, eşitlikçi, demokratik beraber yaşama pratiklerini birlikte inşa etmektir.

Biz her birinizi tanımak ve kabul etmek üzere bütün yabancılara hoş geldiniz diyoruz. Biliyoruz ki aslında bir zamanlar her birimiz yabancı idik ve her birimiz yeniden yabancı olabiliriz. Şans eseri bu topraklarda doğmuş olmak bizleri ev sahibi yapmaz, bütün topraklar herkesindir. Tam da bu yüzden, konukseverlik evrenselciliktir ve o haklar için verilen her tür mücadele hepimizi dönüştürür, demokratik sonuca yakınlaştırır.

Biliyoruz ki bu ütopyik pozisyon aslında pratiği dönüştürücü güçtür ve bu ütopya sizden çok bizim ihtiyacımızdır; insan olabilmek, insan kalabilmek için ihtiyacımızdır, demokratik bir dünya düzeni, demokratik bir ulus devlet için ihtiyacımızdır. Vatandaşlığın ulus devlet aidiyeti ile sınırlanmasını reddetmekle ulus devlerin etnik ve/veya dinsel totalitarizmin uygulayıcısı olmasını reddetmiş oluyoruz.

Türkiye göç tarihi ve vatandaşlık

Bu topraklar için göç yeni bir sosyal olgu değildir ve son 200 yıla bakıldığında siyasete göçler damgasını vurmuştur. Osmanlıyı bir kenara koyup Türkiye Cumhuriyeti'nin göç tarihine baktığımızda Türkiye'nin göçmenlere, sığınmacılara, mültecilere genel yaklaşımının insani temellerden olmaktan çok siyasi ihtiyaçlarına dayandığını görmek mümkündür.

1922-1938 Yunanistan'dan 348.000, 1923-1945 Balkanlardan 800.000, 1933-1945 Almanya'dan 800, 1988 Halepçe katliamı yüzünden Irak'tan 51.542, 1989 Bulgaristan'dan 345.000, 1991 Birinci Körfez Savaşı sırasında Irak'tan 467.489, 1992-1998 arası Bosna'dan 20.000, 1999 Kosova'dan 17.746, 2001 Makedonya'dan 10.500 ve son olarak 2011-2015 Suriye'den 3.000.000 insan Türkiye'ye göç etmiştir.

Türkiye Cumhuriyet'nin kuruluşundan beri devlet, milli nüfus yaratma politikası yürütmüştür. Devletin kuruluşunun ilk yıllarında 1923 tarihinde Yunanistan ile imzalanan ve Lozan'da onaylanan mübadele anlaşmasıyla

500.000 kişi, 1925’de Bulgaristan ile yapılan ikamet sözleşmesi ile 200.000 kişi (‘soydaş’) Türkiye’ye getirilmiştir. Bu iki göç ile 1988 ve 1989 yıllarında gerçekleşen 2 büyük göç oldukça farklıdır. Özellikle mübadele anlaşması karşılıklı milli nüfus oluşturmanın aracı idi. Hristiyan topluluklar gönderilmiş, Müslüman topluluklar alınmıştır.

Suriyelilerden önce Türkiye tarihindeki en büyük kitlesel göçler 1988’de Halepçe katliamından sonra Irak’tan olan Kürt göçü ve 1989’da Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen ‘soydaş’ göçüdür. O yıllarda Bulgaristan’da yürütölen ağır asimilasyon politikaları yüzünden Bulgaristan’da yaşayan Türkler, Turgut Özal’ın özel çabaları ile meclisten geçen göç izni ile Türkiye’ye geldiler. Kimseye mülteci statüsü vermeyen Türkiye 1998’de dönemin siyasi çıkarları gereği Bulgaristan’dan göç edenlere vatandaşlık verdi. Hatta bu ailelere hazine arazilerinden toprak tahsis etti. Buna rağmen 360 bin kişiden yaklaşık yarısı Bulgaristan’da durum düzeldikten sonra geri döndü. Iraklı Kürtler ise sınır illerinde çeşitli kamplarda tutuldular, durumları genellikle çok kötüydü. Irak Kürtlerinin tamamına yakını peyderpey Irak’a geri döndü. Bulgaristan’dan gelenlerin Türk, Irak’tan gelenlerin Kürt olması nedeniyle ciddi ayrımcı muamele yapıldı. Bulgaristan’dan gelenler Türk olarak tanımlandıkları için toplumun büyük bir kısmı tarafından kolayca kabul gördüler. Bulgaristan’dan gelen Türkler Jivkov’un mezaliminden kaçan mağdurlar olarak kabul edilirken aynı kabul Saddam’ın kimyasal bombalarından kaçan Iraklı Kürtlere gösterilmedi. Kendi Kürt sorununu çözemeyen Türkiye, Iraklı Kürt mültecilere kuşku ile yaklaştı. 2000’li yıllara ise aynı Bulgaristan Türkleri bu kez ekonomik nedenlerle Türkiye’ye göç ettiler ancak, bu kez ‘soydaşlara’ vatandaşlık verilmedi, geçici göçmen işçi ordusuna alındılar. Sonuç olarak devlet, siyasi ve ekonomik çıkarı nerede ise gelene o şekilde davranmaktadır!

Empati

‘Alamancı Türkleri’ hatırlayalım. Türkiye’den Almanya’ya giden bugün sayıları milyonları bulmuş Türkiyelilerin neler yaşadıklarını hatırlarsak ölkemizdeki Suriyelilerle empati yapma imkânı bulabiliriz belki... Üstelik biz bombalardan, kurşunlardan kaçmak için değil, davet üzerine davul zurnalarla yolculanmış, güle oynaya gitmiştik...

Almanya 1950-1973 yılları arası gelişmekte olan ölkelerden işçi istedi. Türkiye’den de bu davete yüzbinlerce işçi katıldı. Almanya’da ‘misafir işçilerin’ durumunu belirleyen tüm yasalar kısa dönemli bir iş gücü temin etmek amacını güttü. Oturma izni yalnızca çalışma izni olarak verildi. Misafir işçilerin sermayenin ihtiyaçlarını karşılar karşılamaz Almanya’dan ayrılmaları hedeflenmişti. Bu insanlara ‘göçmen’ denmedi, ısrarla ‘misafir’

dendi; yasal olarak da ‘geçici göçmen’ statüsü verildi. Ama işler planladıkları gibi yürümedi! Geçici göçmenler ailelerini Almanya’ya getirdiler, iş kurdular, ikinci ve üçüncü nesiller Almanya’da doğdu. Alman yetkililer sonunda “... biz işgücü istemiştik ama gelenler insan çıktı” cümlesi ile her şeyi itiraf etmiş oldular. Bizim tarafımızda ise durumu özetleyen cümle ‘Almanya acı vatan’ oldu!

Bu durum Almanya’ya özgü değildir; Avrupa 1990’lardan itibaren göçmenlerin topluma entegrasyonu için kanunlar çıkartmakta, ancak hep ulus devlet çıkarlarını gözeten ve göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamayan yaklaşımlar bugünlerde çok daha iyi görüldüğü üzere tamamen başarısız olmaktadır.

Şunu unutmayalım: Türkiye’ye gelen Suriyelilerin başka hiçbir şansları yoktu, en yakın komşu ülkeye savaştan canlarını kurtarmak için sığındılar, bugün artık beş yıldır buradalar ve geri dönme ihtimalleri yok denecek kadar az.

Dün Almanya’da Türkiyelilerin yaşadığı yabancı düşmanlığını, nefret söylemini, linç saldırılarını ve ırkçılığı bugün Suriyeliler Türkiye’de yaşıyor. Onların yaşamlarını güvence altına almak, toplumun bir parçası haline gelmelerini sağlamak şöyle dursun içlerinden ‘vasıflı’ olanlarını seçip vatandaşlık vermek demek diğerlerini ‘işe yaramaz, ‘dilenci, ‘hırsız’, ‘ahlaksız’, ‘pis’, ‘seks işçisi, ‘vatan haini’ olarak toplumsal linçle karşı karşıya bırakmak olur.

İşsizlik ve yoksullukla boğuşan Türkiyeliler, kendi iç barışını kurmakta, sürdürmekte güçlük çeken Türkiye ‘vasıflı’ olan 3.000-5.000 Suriyeliye vatandaşlık vererek bu büyük sorunu çözeceğini mi zannediyor? 3 milyon mülteci (yaklaşık yarısı iş arayacak potansiyelde) nasıl istihdam edilecek? Türkiye’de işsizlik oranları %10 civarında (3-3,5 milyon Türkiyeli işsiz durumda) seyrederken 2014’de ilk defa bu oran %11’e yükseldi. Genç işsizlik oranı ise en az %20 civarındadır. Bu oran da yükselmektedir. Suriyelilere vatandaşlık verilsin ya da verilmesin Suriyeliler kalıcı olduklarına göre asıl düşünmemiz gereken, kamuoyu önünde açıkça tartışmamız gereken ve çözümler üretmemiz gereken bu insanlık trajedisi ile nasıl baş edeceğimizdir. Suriyelilerin emeğini sömüren, içinde buldukları durumdan yararlanan patronları, kapitalist sınıfları ve devleti suçlamak yerine yabancı olanı, ötekini, Suriyelileri suçlamakla hiçbir yere varamayız. Unutmayalım ki Türkiye, Suriye sorununda olumlu ve barışçıl bir rol oynamak yerine Neo-Osmanlıcı emperyal heveslerin aç gözlü siyasetini güttü. Kendi toplumsal katmanlarının etnik, mezhepsel hassasiyetlerini, insanlarını, sorunlarını yeterince

düşünmedi. Dolayısıyla Suriye'deki durumdan diğer ülkelerle beraber biz de sorumluyuz. Bunu kabul edip özeleştiri vermek, toplumu gerçek anlamda bilgilendirerek çözümlerin parçası olması için hazırlamak yerine konunun ağırlığı ile bağdaşmayan gündemler yaratmak sadece zaman kaybıdır. Bu tutum toplumda başka derin endişelere çanak tutmaktadır; Suriyeliler oy deposuna mı dönüştürülecek? Suriyeliler iktidar tarafından temel, yapısal bir takım sosyolojik dönüşümlerin aracı olarak mı kullanılacak? Suriyeliler nüfus mühendisliği aracı olarak belli bir demografiyi, siyaseti ve kültürü gerek ulusal gerek bölgesel düzeyde 'seyreltme' amacı ile mi kullanılacak? Suriyeliler toplu olarak bazı bölgelere devletin iskân politikaları için mi yerleştirilecek? Tüm bu endişeler etnik ve siyasi gerilimi tırmandırmaktadır. Zaten Türk/Kürt, Sünni/Alevi, Laik/Dindar gibi birçok fay hatları ile güçlkle bir arada tutunan kırılğan toplumsal yapımız yeni bir fay hattını kaldıramaz. Hataları hatalar ile ortadan kaldıramayız. Dikkat!

İlk sözümüz son sözümüz de olsun:

Suriyeliler dahil tüm yabancılara mülteci statüsü verilmelidir.

İsteyenlere sınıflarına, ırklarına, ulusal aidiyetlerine, etnik kökenlerine, inançlarına, dinlerine, mezheplerine bakmadan; hiçbir ayrımcılık yapmadan vatandaşlık hakkı verilmelidir.

Avrupa'ya hoş görünmek, imtiyazlar koparmak için Türkiye'nin mülteci hapisanesi olmasına gönüllü olunmamalı, başka ülkelere gitmek isteyen mülteciler engellenmemelidir.

Ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış Suriyelileri, 'Suriye' sevdalarından vazgeçirmeye yönelik politikalarından uzak durulmalıdır.

Türkiye'de, Suriye'de, hatta Orta Doğu'da milyonlarca insanın kaderi, bugün Türkiye'nin politikalarının insani, gerçekçi, çoğulcu ve demokratik olmasına bağlıdır!

MÜLTECİLER İÇİN "MÜLTECİ STATÜSÜ" VE VATANDAŞLIK TALEBİ

Halkların Köprüsü Derneği, Suriyeliler dahil tüm yabancılar için mülteci statüsü ve vatandaşlık hakkı tanınmasını istedi.

10 Ağustos 2016 Çarşamba 14:53

Halkların Köprüsü Derneği, Suriyeliler dahil tüm yabancılar için mülteci statüsü ve vatandaşlık hakkı tanınmasını istedi.

Halkların Köprüsü Derneği Başkanı Prof. Dr. Cem Terzi basın açıklaması yaparak

Türkiye'deki göçmen ve mülteciler için hem mültecilik statüsünün verilmesi hem de vatandaşlık imkanının tanınmasını talep ettiklerini belirtti. Terzi, "Vatandaşlık talebimiz sadece Suriyeliler için değildir. Vatandaşlık için belli vasıflar ve beceriler taşınması, maddi kaynaklara sahip olunması gibi sınıf temelli ayrımcılığı ret ediyoruz. En çok ezilenin en çok korunması gerektiğini biliyor; yoksulların, kadınların ve çocukların yanında yer alıyoruz" dedi.

Koşulsuz konukseverlik vurgusu

Mültecilerin her birinin bambaşka bir öyküsü olduğunun görmezden gelindiğinin ve ait oldukları sınıf, etnik köken, din, mezhep, kültür ve ulusal aidiyetlerinin politik malzemeye dönüştüğünü ifade eden Terzi, "Dünya, uluslararası hukuk ilkelerini hiçe saymakta, baskı ve zulüm sebebiyle ülkelerinden kaçan insanları yasal olarak korumamaktadır. Yeryüzünde savaş, yoksulluk, iklim değişikliği, siyasal baskılar, diktatörlükler, soykırımlar, sistematik toplumsal terör, küreselleşmenin neoliberal politikaları, toplu yersiz yurttaşlaştırılmalar ve ucuz iş gücü transferleri nedeni ile 60 milyon

YAZARLAR HAKKINDA

CEM TERZİ

Prof. Dr. Cem Terzi, 1984 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1992 yılında genel cerrahi uzmanı oldu. 1995-98 yılları arasında İngiltere'de çalıştı. 1999'dan 2017'ye kadar Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı. Ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış çok sayıda bilimsel çalışması vardır. Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Üyeliği, Türk Cerrahi Derneği Başkanlığı ve Avrupa Cerrahi Derneği Başkanlığı görevlerini üstlenmiştir.

“Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı Barış Bildirisi'ni imzalamasının ardından 8 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile profesör olarak görev yaptığı Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden ihraç edildi. Cem Terzi, İzmir'de serbest hekimlik yapmaya devam etmektedir.

Terzi, Halkların Köprüsü Derneği'nin kurucu başkanıdır.

RIZA MAHMUT TÜRMEEN

Dr. Rıza Mahmut Türmen, 1964 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde doktorasını aldı. 1966 yılında Dışişleri Bakanlığı'na katıldı; Singapur ve Bern büyükelçisi olarak görev yaptı, 1989–1994 yılları arasında Avrupa Konseyi ve BM İnsan Hakları alanlarında Genel Müdürlük yaptı.

1998–2008 yılları arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıcı olarak görev almış, insan hakları hukuku alanında saygın kararlar üretmiştir. Güçsüzlerin Gücü ve Bir AIHM Yargıcının Not Defteri gibi insan hakları literatürüne katkı sağlayan çalışmaları vardır. Hem ulusal hem uluslararası arenada hukuk, insan hakları ve demokrasi mücadelesine uzun yıllar katkı vermiş bir hukukçu, diplomat ve düşünce insanıdır.

BAHADIR ÖZGÜR

Araştırmacı gazeteci Bahadır Özgür, 1997 yılında Evrensel Gazetesi'nde gazeteciliğe adım attı. 2005–2010 yılları arasında Referans Gazetesi'nde editör olarak çalıştı, ardından Radikal ve Hürriyet'te yazar olarak yer aldı. 2018 yılından itibaren Gazete Duvar'da köşe yazarı olarak ekonomik ve toplumsal konular hakkında yazmaya devam etti. Kamusal adalet, halk sağlığı ve ekonomik eşitsizlik konularını gündeme taşıyan bir gazetecidir.

PINAR BEDİRHANOĞLU

Prof. Dr. Pinar Bedirhanoğlu, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanında çalışan bir akademisyendir. Ankara Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra yüksek lisansını Reading, doktorasını Sussex Üniversitesi'nde tamamladı. ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Bedirhanoğlu, neoliberal devlet, finansallaşma, yolsuzluk ve otoriterleşme konularında çalışmalar yürütüyor. Türkiye'nin küresel siyasi ekonomi içindeki konumuna, devlet-sermaye ilişkilerinin dönüşümüne ve sınıf dinamiklerine odaklanan yazıları öne çıkar. Hem akademik yayınları hem de toplumsal söyleşileriyle eleştirel ekonomi politik alana katkı sunmaya devam ediyor.

ÇİLER ÇİLİNGİROĞLU

Prof. Dr. Çiler Çilingiroğlu, Anadolu prehistoryası ve kuramsal arkeoloji alanlarında çalışan bir akademisyendir. Doktorasını Almanya'nın Tübingen Üniversitesi'nde tamamlamış, halen Ege Üniversitesi Protohistorya ve Önasya Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Neolitikleşme süreçleri, erken yerleşik topluluklar ve insan-doğa ilişkileri üzerine yoğunlaşan çalışmalarıyla tanınır. Ege Üniversitesi bünyesinde disiplinlerötesi çalışmalar yürüten Antroposen Araştırma Grubu ANTROG'un kurucusudur. Gazete Duvar'ın politik arkeoloji dergisi ArkeoDuvar'da "İyi Arkeoloji" köşesinin yazarıdır.

POLAT S. ALPMAN

Sosyolog ve akademisyen olan Polat S. Alpman, lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi'nde, yüksek lisans ve doktorasını Ankara Üniversitesi'nde tamamladı. Halen Yalova Üniversitesi'nde görev yapıyor. Çalışmaları; devlet, sınıf, kimlik, etnisite, kent ve göç üzerine odaklanır. Toplumsal eşitsizlikler ve ideoloji eleştirisi temelinde araştırmalar yürütüyor.

NİLGÜN TOKER

1961 yılında Afyon'un Dinar ilçesinde dünyaya gelen Nilgün Toker, Ege Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını yine Ege Üniversitesi'nde "Doğal Hukuk Geleneğinde Locke'un 'Yönetim Üzerine İki İnceleme'sinin Yeri" başlıklı teziyle tamamladı. Toker, doktora eğitimini ise Fransa'da, Paris VIII Saint Denis Üniversitesi'nde sürdürdü. Doktora tezinde Hannah Arendt ve Jürgen Habermas üzerinden iktidar ve meşruiyet ilişkisini ele aldı. Akademik ilgi alanını siyaset felsefesi, toplumsal adalet ve kamu alanı kuramları oluşturmuştur.

Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesiyken 7 Ocak 2017'de

132 profesör olarak görev yaptığı Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden ihraç

edilen Toker, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Yönetim Kurulu ve İzmir Dayanışma ve Bilimsel Araştırma Derneği (İDA) üyesi. Aynı zamanda Toplum ve Bilim Dergisi'nin editörlüğünü yürütüyor.

AYŞE HÜR

Ayşe Hür, 1986-1992 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Tarih ve Uluslararası İlişkiler/Siyaset Bilimi bölümlerinde çift ana dal eğitimi aldı. 2006'da Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde "Avrupa Birliği'nin Tarih ile Barışma Politikaları ve Ermeni Meselesi" üzerine yüksek lisans tezini verdi. 2002-2016 arasında Agos, Taraf ve Radikal'in tarih sayfalarını hazırladı. İMC Tv ve Özgürüz Radyo'da tarih programları sundu. Çeşitli dergi, ansiklopedi ve kolektif kitaplara katkıda bulundu. Yazılarını "Öteki Tarih" üst başlığıyla 14 kitapta topladı. Artı Tv'de Tarihin Peşinde programını yürüttü.

LEVENT AYAŞLIOĞLU

Levent Ayaşlıoğlu, bir sivil toplum aktivistidir. Ankara'nın Altındağ ilçesinde, özellikle Önder Mahallesi'nde, mülteciler ve yerel halk arasındaki entegrasyon süreçleri üzerine çalışmalar yürütmektedir. Dünya Evimiz Derneği'nde koordinatörlük yapan Ayaşlıoğlu, mültecilerin karşılaştığı ırkçı saldırılar, yoksulluk ve ayrımcılık gibi sorunlara dikkat çeker. Çeşitli sosyal platformlarda, mültecilerin yaşadığı zorluklar ve toplumsal kabul süreçleri üzerine yazılar ve analizler yayımlamaktadır. Toplumsal dayanışma ve hak savunuculuğu alanlarında aktif bir rol üstlenir.

ERCÜMENT AKDENİZ

Ercüment Akdeniz; siyasetçi, gazeteci ve yazardır. Üniversite yıllarında gençlik mücadelesine katılan Akdeniz, sonraki yıllarda toplumsal mücadelelerde etkin rol üstlendi. Hayat TV'de haber koordinatörlüğü, Günlük Evrensel Gazetesi'nde köşe yazarlığı ve haber müdürlüğü yaptı.

Gazeteci olarak uzun yıllar mülteciler ve göçmen emeği üzerine saha çalışmaları yapan Akdeniz'in yazı ve makaleleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. Yerel yönetimlerin göç politikalarına ilişkin yeni kitabı Göç ve Belediyeler: İktidar ve Muhalefet Perspektifleri kitabı çağdaş dünyanın sorunlarına yanıtlar ararken, bu sorunların kent politikalarıyla ilişkisine mercek tutuyor.

MELEK GÖREGENLİ

Prof. Dr. Melek Göregenli, Lisans ve lisansüstü çalışmalarını Ege Üniversitesi, Çevre Psikolojisi alanında tamamladı. Çevre psikolojisi, kültürlerarası psikoloji ve politik psikoloji alanlarında çalışmalar yaptı. “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı Barış Bildirisini imzalamasının ardından 7 Ocak 2017 tarihinde yayımlanan bir Kanun Hükmünde Kararname ile profesör olarak görev yaptığı Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nden ihraç edildi.

Şiddet ve işkencenin meşrulaştırılmasının sosyal psikolojik arka planını anlamaya yönelik İzmir ve Diyarbakır’da yapılmış alan araştırmalarına dayanan çalışmaları yayımlandı. Son dönemde, muhafazakârlığın sosyal psikolojik dinamikleri üzerine, özellikle Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecini temel alan çalışmalar yapıyor. Göregenli, halen bağımsız araştırmacı olarak çalışmalarını, toplumsal cinsiyet çalışmaları, insan hakları ve muhafazakârlık, barış ve kolektif eylem ile kentsel kimlik, göç, kentlerde mekânsal eşitsizlikler konularında sürdürüyor.

